

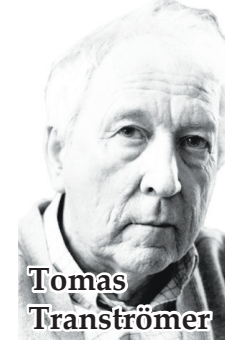
"Senzura
İranda
şüurlara
hakim kəsilib"

» sahifə 8



"Şikayət edə
bilmərəm,
bu həyatı özüm
seçmişəm"

» sahifə 12-13



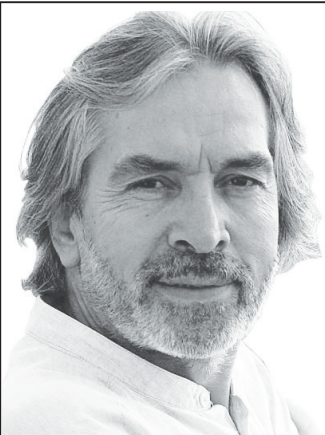
Yuxu və
reallıq
arasında
keçən ömür

» sahifə 22



Tərcümə Mərkəzinin kitabı Londonda təqdim olundu

» sahifə 3



Türk romançısı
İsgəndər
Palayla
könül söhbəti

» sahifə 9

Aleksandr
Puşkinin
iki şeirinin
altı tərcüməsi

» sahifə 15



ANONS
"Kitabi-Dədə Qorqud"
UNESCO-nun
diqqətində
» sahifə 2

Ədəbiyyat yalançı
tarixçilərə qarşı
» sahifə 4

İran şahının anası
Bakılı Tacülmülükün
xatirələrinin davamı
» sahifə 5

21 Azər hərəkətinin
uzaqovuran artilleriyası
» sahifə 7

Frans Kafka
Azərbaycanda
» sahifə 10

Yusif Səmədoğlunun
"Beşik" hekayəsi
» sahifə 11

Tərcümə sənətdir,
yoxsa istedad?
» sahifə 18

Qarabağ: 1923-cü ildən
1988-ci ilə qədər
» sahifə 19

Kainat haqqında qəliz
sualların sadə cavabları
» sahifə 20

Rus kinosunun
Dostoyevskisi
» sahifə 23

Dünyanın ən unikal və
bahalı rəsm əsərləri
» sahifə 24

Heydər Əliyev Fondu qanvermə aksiyası keçirir



Aprelin 16-da İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinin əməkdaşları Heydər Əliyev Fondunun "Talassemiyaşsız həyat naminə" proqramı çərçivəsində talassemiyaşsız əziyyət çəkən uşaqlara yardım etmək məqsədilə qan veriblər.

Müəyyənləşdirilmiş qrafik üzrə nazirliyin qurumlarında da qanvermə aksiyası keçirilib, "Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı" MMC-də və Azərbaycan İnvestisiya Şirkətində qanvermə aksiyası təşkil olunub.

Nazirliyin digər qurumlarında da xeyriyyə tədbirlərinin keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev İtaliya Respublikasının iqtisadi inkişaf naziri Federika Quidinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Nazir Federika Quidi İtaliya Prezidenti Sergio Mattarellanın və Baş nazir Matteo Renzinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Federika Quidi ölkəmizə səfərinin ikitərəfli münasibətlərimizin daha da inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlərin müzakirəsi üçün yaxşı fürsət yaratdığını dedi. Əlaqələrimizin möhkəmləndirilməsində enerji sahəsində əməkdaşlığın önəmini vurğulayan italyalı nazir TAP layihəsi ilə bağlı ölkəsində həyata keçirilən işlər barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdi.

Dövlətimizin başçısı Romada İtaliyanın Baş naziri Matteo Renzi ilə keçirdiyi görüşləri xatırlayaraq səfər zamanı qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikası ilə İtaliya Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında" Birgə Bəyannamənin ölkələrimiz, eləcə də Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı



İlham Əliyev italyalı naziri qəbul edib

arasında tərəfdaşlıq əlaqələri baxımından əhəmiyyətini qeyd etdi. Ölkələrimiz arasında əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyini deyən Prezident İlham Əliyev enerji təhlükəsizliyi sahəsində əmək-

daşlığımızın önəmini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı "Cənub" qaz dəhlizi layihəsinə toxunaraq, TANAP layihəsinin həyata keçirilməsində birgə səylərin əhəmiyyətini vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev İtaliyanın iqtisadi inkişaf naziri Federika Quidinin Azərbaycana səfərinin ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişaf etdirilməsi işinə töhfə verəcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi.

Görüşdə Azərbaycan ilə İtaliya arasında kənd təsərrüfatı, yüksək texnologiyalar, sənayenin inkişafı və digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Dövlətimizin başçısı Prezident Sergio Mattarellanın və

Baş nazir Matteo Renzinin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İtaliya Prezidentinə və Baş nazirinə çatdırmağı xahiş etdi.

Aprelin 15-də UNESCO-nun mənzil-qərgahında Azərbaycanın, Türkiyənin, Qazaxıstanın və Türkmənistanın bu təşkilat yanındakı daimi nümayəndəliklərinin təşkilatçılığı və Beynəlxalq Türk Akademiyasının dəstəyi ilə "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun alman dilinə tərcüməsinin və nəşrinin 200 illiyinə həsr olunan tədbir keçirilib.

Tədbiri açan Dünya İrs Mərkəzinin direktor müavini xanım Meştil Rossler "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunu təkcə türk xalqlarının deyil, dünya mədəniyyətinin qədim irsi kimi dəyərləndirib, eposun yazılı Drezden və Vatikan variantlarının olduğunu söyləyib. O, əsərin xalqların öz azadlığı uğrunda mübarizəsinin tarixiliyi baxımından çox dəyərli olduğunu, türkdilli ölkələrin əksəriyyətində Dədə Qorqudla bağlı abidələrin yaradıldığını diqqətə çatdırıb.

Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini Elçin Əfəndiyev tədbirdə çıxış edərək deyib: "Kitabi-Dədə Qorqud" ən qədim dövrlərdən həyat və ölümdən, vafadan və xəyanətdən, məhəbbət və nifrətdən, igidlik və qorxaqlıqdan, xeyirdən və şərdən bəhs edib. Nəsilər bir-birini əvəz edib, əsrlər dəyişib, ancaq Qorqud dədənin söylədikləri həmişəki müdrikliyi ilə bərabər, həmişəki təzə-tərliyini saxlayıb.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899
Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Kənan Hacı, Məvlud Abdullayev, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fəda

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 1256

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com



"Kitabi-Dədə Qorqud" un Avropada ilk nəşrinin 200 illiyi UNESCO-da qeyd edilib

Vaxtilə gördüyüm və heç vaxt xatirimdən çıxmıyacaq bir mənzərə mənim gözlərimin qarşısına gəlir: müasir Tunisdə, Karfagen xarabalıqlarının yaxınlığında, göz işlədikcə uzanan qurquru səhralıqda nəhəng bir zeytun ağacı var. Bu ağacın yaşı üç min ilə yaxındır və bu üç min illik ağac bu gün də təzə-tər bəhrə verir, hər il təzə zeytunlar yetişdirir. Hərdən mən "Kitabi-Dədə Qorqud" u vərəqlədikcə o üç min illik zeytun ağacının körpə bəhrələrinə - yaşıl zeytun dənələrinə baxdığım dəqiqələri xatırlayıram və o əlçatmaz, ünyetməz qədimliklə o yeni doğuş, yeni həyat qarışığının qeribə bir ab-havasını hiss edirəm...

Hələ XVIII əsrdən məlum olsa da, əslində Avropa şərqşünaslığı elmi bu eposu yalnız 1815-ci ildə kəşf edib. Həmin il alman alimi Henrix Fridrix fon Dits "Kitabi-Dədə Qorqud" un Drezden nüsxəsini tapdı və bundan sonra, az qala iki əsrdir ki, dünya şərqşünaslığının bir çox böyük nümayəndələri "Kitabi-Dədə Qorqud" u tədqiq, təhlil və tərcümə edib və alman, rus, ingilis, fransız, türk, italyan, ərəb, fars, serb, gürcü, türkmən, qazax, latış və s. dillərdə nəşr ediblər.

Bütün bu tədqiqatlar, tərcümələr, nəşrlər ötən müddət ərzində dünya şərqşünaslığı elmində, konkret olaraq isə türkologiyada məxsusi və nüfuzlu bir qol - qorqudşünaslıq yaradıb.

F.Dits 1815-ci ildə eposun Təpəgözlə bağlı boyunu nəşr etdi. O, öz tədqiqatında bir bədii personaj kimi Təpəgözü Homerin "Odisseyə" -sindəki məşhur Siklopla müqayisə edir və maraqlısı budur ki, F.Dits Təpəgözü daha ilkin bədii mənbənin qəhrəmanı hesab edir. F.Ditsə görə "Odisseyə" özündən sonrakı dövrdə Şərq aləminə məlum deyildi, halbuki Şərq əfsanələri, ədəbiyyatı "Odisseyə" ya qədərki dövrlərdə artıq qədim yunanlara məlum idi. F.Dits Təpəgözü Siklop surətinin prototipi hesab edirdi, Təpəgöz bədii surət kimi, Siklopun əvvəli, başlanğıcı, başqa dildə, başqa mühitdə onun yeni ifadəsi idi.

Elə birçə bu faktın özü "Kitabi-Dədə Qorqud" un hansı qədimlərdən gəldiyi barədə yaxşı təsəvvür yaradır".

Diqqətə çatdırılıb ki, 15 il bundan əvvəl - 2000-ci ilin bu vaxtı, aprelin ortalarında Prezident Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və bilavasitə iş-

tirakı ilə Bakıda "Dədə Qorqud" un şərti olaraq 1300 illik yubileyi böyük beynəlxalq bayram kimi qeyd edilib. Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan prezidentlərinin və UNESCO-nun o zamankı baş direktorunun iştirakı ilə keçirilən yubiley gecəsində Prezident Heydər Əliyev böyük nitq söyləyərək, "Dədə Qorqud" dastanını yüksək qiymətləndirib. "Mən bu faktı xüsusi qeyd edirəm, çünki sovet ideologiyası "Dədə Qorqud" u zərərli bir dastan kimi qadağan etmişdi. Əsrlər dəyişir, cürbəcür ideologiyalar bir-birini əvəz edir, "Dədə Qorqud" isə yaşayır", - deyərək Baş nazirin müavini vurğulayıb.

Bildirilib ki, bu gün Bakıda "Dədə Qorqud" abidəsi ucaldılıb, insanlar "Dədə Qorqud" parkında istirahət edir, tamaşaçılar "Dədə Qorqud" filminə və "Dədə Qorqud" mövzusunda teatr tamaşalarına baxır, tələbələr "Dədə Qorqud" təqəüdü alırlar. Bu gün nəinki Azərbaycanda, dünyanın bir çox ölkələrində "Dədə Qorqud" dastanı bəşəri bir abidə kimi uca tutulur. Bir neçə il bundan əvvəl Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə Brüsseldə "Dədə Qorqud" abidəsinin açılışı oldu və elə bu fakt "Dədə Qorqud" a etiramin sərhədlər tanımadığını yaxşı göstərir. Prezident İlham Əliyev "Dədə Qorqud" u milli sərvət adlandırıb. "Dədə Qorqud" bir daha sübut edir ki, bəşəriyyətə aparan yol millidən başlayır. "Füsrətdən istifadə edib Prezident İlham Əliyevin salamlarını və xoş arzularını sizə çatdırıram", - deyərək Elçin Əfəndiyev bildirdi.

Baş nazirin müavini deyib: "Bu gün "Dədə Qorqud" UNESCO ilə neçə ölkə arasında mənəvi körpü yaradıb və biz bunu çox əlamətdar hesab edirik. Son illər Azərbaycan və UNESCO arasında çox sıx işgüzar əlaqələr yaranıb. Bu əlaqələrin yaranmasında Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO-nun

xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın xüsusi fəaliyyəti qeyd edilməlidir. Bu əlaqələr milli ilə bəşərinin vəhdəti, mənəvi dəyərlərin və maddi abidələrin qorunması, mədəniyyətlərin bir-birinə yaxınlaşması baxımından olduqca əhəmiyyətli və qiymətlidir. Bugünkü "Dədə Qorqud" bayramı bunun gözəl bir nümunəsidir.

Mən "Dədə Qorqud" a bu qədər diqqət yetirdiyinə, ehtiram bəslədiyinə və tədbirin keçirilməsinə dəstək verdiyinə görə UNESCO-nun rəhbərliyinə, qurum üzrə milli komissiyaya üzv ölkələrinə və Beynəlxalq Türk Akademiyasına dərin təşəkkürümü bildirirəm".

Qazaxstan Respublikasının dövlət katibi Gülsarə Abdikalykova, Türkiyənin UNESCO yanındakı daimi nümayəndəliyinin rəhbəri səfir Hüseyin Avni Bostalı, Türkmənistan Elmlər Akademiyasının Ölyazmalar İnstitutunun direktoru Annaqurban Aşirov və Beynəlxalq Türk Akademiyasının prezidenti Darxan Kızıralı çıxışlarında bildirdilər ki, müdriklik timsalının simvolu olan Dədə Qorqud obrazının əks olunduğu "Kitabi-Dədə Qorqud" ümumbəşəri əsər olmaqla yanaşı, dəyərli mədəni irs kimi türk xalqlarının milli abidəsidir.

Xalqların mədəni irslərinin qorunub saxlanılmasında, mədəniyyətlərarası dialoqun yaranmasında UNESCO-nun xidmətlərini qeyd edən nətiqlər bu gün "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun ilk nəşrinin 200 illiyinin qurumda qeyd edilməsinin bunun bariz nümunəsi olduğunu bildirib, UNESCO ilə əməkdaşlıqdan, habelə ölkələrində Dədə Qorqudla bağlı ucaldılan abidələrdən və görülən işlərdən bəhs ediblər.

Sonda Azərbaycanın, Qazaxstanın, Türkiyənin, Özbəkstanın və Türkmənistanın incəsənət ustalarının ifasında xalq mahnıları və Dədə Qorquda həsr olunan mahnılar səslənib.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi 14-16 aprel tarixlərində Böyük Britaniya Krallığında keçirilən London Kitab Sərgisində iştirak edib. Mərkəzin sərgidə Azərbaycan dilinə tərcümə edilən kataloqları, "Tərcümə Mərkəzinin Kitabları" seriyasından nəşrləri, "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının son nömrələri, eləcə də ingilis dilində nəşr edilən "Candles" (Müasir Azərbaycan şeir antologiyası) kitabı və s. maraqlı nəşrlər nümayiş etdirilib. Mərkəz Böyük Britaniya Krallığının "English Pen" Free Word Centre (Azad Söz Mərkəzi), habelə digər tərcümə qurumları ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq görüşləri keçirib.

Sərginin açılışında Azərbaycanın Böyük Britaniya Krallığındakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Tahir Tağızadə iştirak edib. Mərkəzin direktoru Afaq Məsud T.Tağızadə ilə Azərbaycan mədəniyyətinə və ədəbiyyatına aid nəşrlərin Böyük Britaniyada yayılması və nəşri, ölkəmizin təbliğatı istiqamətində fikir mübadiləsi aparıb.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatlığıyla qurulan Azərbaycan stendində dövlətçilik, Qarabağ həqiqətləri, Azərbaycan mədəniyyətinə, incəsənətinə və ədəbiyyatına dair kitablar sərgilənir.

Sərgidə ölkəmizi Tərcümə Mərkəzi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Milli Kitabxanası nəşriyyatlarının nümayəndə heyəti təmsil edir.

Aprelin 16-də Londonda – "Candles" ("Şamlar" – Müasir Azərbaycan şeir antologiyası) kitabının təqdimat mərasimi keçirilib. Tədbir Londonun Trafalqar meydanı yaxınlığında yerləşən, Avropanın ən böyük kitab Mərkəzi "Waterstones" Kitab Evində baş tutub. Təqdimat mərasimində London ədəbi ictimaiyyəti, şair və yazıçılar, ölkəmizin Böyük Britaniya Krallığındakı səfirliyinin və Azərbaycan diasporunun nümayəndələri iştirak ediblər.

Tərcümə Mərkəzi London Kitab Sərgisində



"Candles" İngiltərə paytaxtında təqdim olundu

Tədbiri giriş sözü ilə açan şair Matt Panesh kitab barədə tədbir iştirakçılara ətraflı məlumat verdi: "Bu kitab vasitəsilə ingilis oxucularını 50-dən çox Azərbaycan şairinin yaradıcılıq nümunələri ilə tanış ola biləclər. Kitablara tanışlıqdan sonra qənaətim budur ki, Azərbaycan şairləri özünəməxsus düşüncə tərzini və poetik palitralarını mükəmməl şəkildə ifadə etməyə qadirdilər. Biz bilirik ki, Azərbaycan müharibə şəraitində yaşayır, Qarabağ işğal edilib. Bütün bu bəlalər kitabda yer alan şeirlərdə olduqca təsirli əks olunub. Müəlliflərin çoxu, nəinki Azərbaycan, dünya üçün yeni olan bədii düşüncə özəlliyi, fərqli poetik üslubu və stixiyası olan qələm adamlarıdır. Düşünürəm ki, belə kitabların Azərbaycanı və onun ədəbi fikrini ingilis oxucusuna çatdırmaqda əhəmiyyətli rol var və bu təşəbbüsə görə Azərbaycan Tərcümə Mərkəzinə təşəkkürümü bildirirəm".



Bu gün əsərləri bir çox dünya institutları tərəfindən tədqiq olunan Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli kimi dühalar yetirən Azərbaycanın müasir poeziyası da, nəsr də dünyaya layiq olduğu səviyyədə çatdırılmalıdır. Bununla bağlı Mərkəz dünya ədəbi fikir müstəvisinə çıxarılaçaq əsərlərin tərcümə prosesinin ən mükəmməl səviyyədə təşkil edilməsi yollarını arayıb-axtarır, bu işə dünyanın məşhur yazıçı və şairlərini, bədii tərcümə ustalarını cəlb etməyə çalışır. Hazırda Mərkəzin bu istiqamətdə həyata keçirdiyi fundamental layihə – Azərbaycanın yazıçı və şairlərinin seçmə əsərlərinin toplandığı iki cildlik "Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası" kitabıdır ki, hazırda bir neçə dünya dillərinə tərcümə olunur. Bu kitabın, həmçinin, həmin ölkələrdə nəfis tərtibatlı nəşri də nəzərdə tutulur. Mərkəz ədəbiyyatımızın dünyada təbliği ilə yanaşı, dünya ədəbiyyatının Azərbaycan oxucusuna çatdırılması istiqamətində də böyük işlər görür. Təkcə ingilis ədəbiyyatından Ceyms Coys, Tomas Eliot, Virciniya Vulf, Somerset Moem, Doris Lessinq, Harold Pinter, Coan Roulinq, Brayan Oldiss, Riçard Oldinqton,

Daha sonra söz Mərkəzin direktoru Afaq Məsuda verildi. A.Məsud xalqlararası qarşılıqlı anlaşmanın ən qısa yolunun ədəbiyyat, şeir, poeziya olduğundan söz açaraq, Azərbaycanın zəngin ədəbi xəzinəsindən danışdı: "Bilirsiz ki, uzun illər Sovetlər Birliyinin tərkibində olan Azərbaycanın dünyaya çıxışı məhdud olub. Beləcə ədəbiyyatımızın, zəngin söz xəzinəmizin də beynəlxalq ədəbi fikir müstəvisinə çıxarması asan olmayıb. Yəni Azərbaycan əsəri dünyaya yalnız Rusiyadan və rus dili vasitəsilə, üstəlik sovet ideologiyasının seçimi üzrə çıxı bilərdi. Bu gün isə müstəqil Azərbaycan bütün sahələrdə dünyaya birbaşa inteqrasiya edir. Eləcə də ədəbiyyatımız. İxtiyarınıza verilən bu kitab Azərbaycan ədəbiyyatının dünyaya tanıtılması istiqamətində Tərcümə Mərkəzinin həyata keçirdiyi ilk beynəlxalq formatlı nəşr layihəsidir.

Qrem Swift, Culian Barns, Con Benvil, Uilyam Bleyk, Con Kits kimi şair və yazıçıların əsərləri tərcümə edilərək, "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalı və kitablar vasitəsi ilə geniş oxucu kütləsinə çatdırılıb. Mərkəz, həmçinin sürətli yenilənmə və inkişaf prosesində olan Azərbaycana, Qarabağ həqiqətlərinə dair mətn və materialların, tarixi sənədlərin beynəlxalq aləmin diqqətinə çatdırılması istiqaməti üzrə də iş aparır.

Düşünürəm, ixtiyarınıza verilən "Candles" kitabı bu axşam Londonun bu kitablar və adamlarla dolu böyük kitab məkanında incə Azərbaycan şeirinin şamını yandıracaq".

Qeyd edək ki, tanınmış ingilisdilli mütəxəssislərin redaktorluğu ilə ərsəyə gəlmiş antologiyanın tərcüməçisi Kamran Nəzirliidir.





Şirin MANAFOV

1916

-cı il hadisələrinin şahidi olan rusiyalı yazıçı soyqırım haqqındakı mifi ifşa edir. 2013-cü ilin iyun ayında, "Kultura" televiziya kanalında "Türk marşı" verilişində, Moskva Universiteti nəzdində Afrika və Asiya İnstitutunun direktoru, türkoloq Mixail Meyer erməni mistifikasiyası haqqında bəyanatı ilə efrədə qalmaqla yaratmışdı. O, erməni soyqırımı haqqında suala bu cür cavab vermişdi: "Bu bizim ümumi problemimizdir. 1915-ci ildə Türkiyədə 1.5 milyon erməni var idi. Fikrimcə, 1.5 milyon erməninin qətlə yetirilməsi barədə fikir söyləmək düzgün olmazdı. Belə ki, mahiyyət etibarilə ermənilər köçürülmə, müharibə zonasından çıxarılma zamanı vəfat edirdilər". Bu çıxış erməni diasporunun hiddətinə səbəb oldu. Lakin faktlar M. Meyerin haqlı olduğunu təsdiq edir.

(Əvvəli ötn sayımızda)

"Bizim müharibəmiz əqidə müharibəsidir"

Hospitalın iki həkimi yeməxanada söhbət edirlər.

Həkim Oslabov cəbhəyə yenicə gəlmişdi və xülyalara qərqlənmişdi: "Bizim müharibəmiz əqidə müharibəsidir, azadlıq müharibəsidir".

- Biz kimləri azad edirik? - Qempel soyadlı veteran soruşdu. - Aysorları, kürdləri, yoxsa erməniləri? Biz azad edirik, düzdür, - o gülümsəndi, - onların bədənlərini ruhlarından azad edirik. Daha sadə dillə desək, onları o biri dünyaya göndəririk. İnanmırsınız? Tapşırıq belədir. Komandanlığın əmri.

Romanın qəhrəmanlarından biri olan erməni, çar məmurlarına müraciət edir: "Əvvəlcə biz bütün bu bəyannamələrə inandığımız və yüzlərlə minlərlə gənclərimizi ən qatı düşmənimiz olan rus istibdadına verdik. Biz axmaq idik, uzunulaq idik, əməlli-başlı səfehlik etdik. Bu, fəsad idi. Bizi qırdılar. Dinc erməni xalqının yüz minlərlə nümayəndəsinin cəsədləri əlahəzrətin göz dikdiyi torpağı gübrələmişdir. Neyləyə ki, ona ermənilərsiz Ermənistan lazımdır. Bu barədə bəyannamədə heç nə yazılmayıb. Yollarda tapdaq edilmiş meyitlər, quyulara atılmış cəsədlər. Az yaşlılar, hamilələr. Qadınların və qızların kütləvi zorlanması. Biz yeganə sığınacağımız olan vətənimizdən məhrum olduq, hər şeyi itirdik, başa düşürsünüz? Və çar Rusiyası tarix qarşısında cavab verməli olacaq".

Vanın yerli əhalisi - aysorlar

General Orlov əlahəzrətə mürşə edir: "Urmiya gölü cənub tərəfdən özünün, Van gölünün və Sevan gölünün (Qoxça) yaratdığı üçbucağı qapayır.

Orada kimlər yaşayır?

Farslar. Aysorlar.

Kim?

Keçmiş assuriyalılar. Onlar alçaqboylu, uzun saqqallı və ümumiyyətlə, tüklü olmaları ilə seçilir.

Lakin aysorların köçəri olmalarını nəzərə alaraq, qaçqınlara yardım göstərən ictimai təşkilatlar onlara köməklik göstərmirdilər. Bu, nəslə kəsilməkdə, dünya dövlətlərinin qarşılıqlı zəminində ölümə məhkum olan xalqdır.

Tüklü olmaları ilə seçilən ölmüş aysorları erməni milləti kimi qələmə verdilər.

Təxliyə mərhələləri

Müəllif, təxliyədən fərqli olaraq, bir dəfə də olsun, qovulmadan söhbət açmır. Van şəhərindən uşaqların çıxarılmasının şahidi və iştirakçısı olaraq, o, çar ordusunun təşkil etdiyi təxliyə haqqında yazır. Çar hökuməti tərəfindən yaradılmış qaçqınlara yardım sistemi romanda müfəssəl şəkildə təsvir edilir. Məsələn, təxliyənin təşkilatçılarında biri dövlət Dumasının deputatı, zəhmətkeşlər partiyasının üzvü, Başkalinski rayonu üzrə səlahiyyətli şəxs Lyaxovitski idi.

Romanın daha bir qəhrəmanı gizir Sergeyevidir. Təxliyə mərhələlərinin vəzifəsi Rus Ermənistanına göndərilən qaçqınların ərzaq və mühafizə ilə təmin edilməsi idi.

Kürdistan

"Qumpelin sözlərinə görə, gözəl ölkədir. Burada iki yüzə yaxın xan var. Ölkədə feodal quruluşu saxlanılıb. Kürdistandan sonra Türkiyə gəlir. Bəli. Bu ölkə yiyəsizdir..."

Bundan sonra iki yüz xandan biri olan Kərim xan haqqında hekayə yer alır.

"O, Paris universitetinin fəlsəfə doktoru idi. Əla rəssam idi. Keçən il biz Erməni Bulağı və Bokanı ələ keçirən zaman onun sarayı dağıdılmış və talan edilmişdi. Xanın bütün rəsm əsərləri məhv edilmişdi.

Siz necə düşünürsünüz, bu vəhşi neylədi? Onun ürəyi partladı, sarayın xarabalığında vəfat etdi.

Vətənpərvər Kostya: "Ey, Van əhalisi! Siz doğma şəhərinizə qayıtdınız... Həyatımızdan başqa bizim heç nəyimiz qalmayıb. Biz həyat uğrunda mübarizə aparacağıq. Aclıq, xəstəlik və ölümlə mübarizə aparacağıq."

"Bütün bunları kim törədir? - Kostya dostlarına sual verir. - On minlərlə insanı susuz səhra boyu gəzdirlirlər, halbuki, heç bir təhlükənin olmamasını nəzərə alaraq Vanda qalmaqları olardı! Neçə nəfər xəstələndi, neçəsi öldü, neçə uşaq itirildi".

"Gediş" dövrünün zarafatları

"- Artavazd rəngi qaçmış halda qışqırdı: "Kürdlər!"

Mosyan mauzeri götürdü, Və qarşak və Paxçan Siranuşun əllərindən tutub onu bir qırağa çəkdi, onun qarşısında durdular və naqanlarını çıxartdılar.

Camaat otağa doluşdu. Hamıdan qabaqda Ayrapet gülərək, zərif beli olan adama söykənərək dayanmışdı..."

Bu, yanlış həyəcan signalı idi, zarafatlı Ayrapet öz dostlarını aldatdı. Hamı sevindi. Əla zarafatdı, əsəb gərginliyi əvəzində pul tələbi.

Ayrapet mahnı oxuya-oxuya dedi: "Şərab və nəgmə ilə əvəzin çıxarıq:

Bülbül bağçalara çağırır,
Məni gülüm can, can.

Paxçan dedi: - Kaş kamança olardı, zurnaçılar gələrdi!

- Aşıqlar!- deyər Artavazd əlavə etdi".

İnsanların əksəriyyəti soyqırım haqqında başqa təsəvvürdədir. "Soyqırım" dövrünün bu qonaqlığı təsvir edilmiş fəsil də sanki başqa bir operadandır: "Yeni mənzil qonaqlığı".

Vanda toy

"Şəhər canlanırdı. Emalatxanalar bərpa edilirdi". Aşot, Vartan, Tiqrən və digər qəhrəmanlar dostlarının toyuna dəvət almışdılar. Lakin Tiqrənin vacib işi vardı. Akopun dükanından monopansye alır və dostlarından gizli surətdə şəhərin Türk hissəsinə yollanır. Milliyyətə kürd olan qoca qarının yaşadığı və erməni qızı Şamiranın onu gözlədiyi evə gəlir. Bundan sonra toya gedir və dostları ilə birlikdə yeyib-içir. Əgər bütün bunları soyqırımı adlandırsa, belə demək olar ki, toyda olan yemək-içməyi kütləvi zəhərlənmə kimi dəyərləndirməliyik. Nəgmələr oxuyurdular, əsasən, zeytunçuların hərbi marşını ifa edirdilər.

Şəfəq zeytunçuları yola səsləyir,

Silahını götür və atın belinə min!

Hamı şərab içir və bir nəfər zarafatla qışqırır: - "Kürdlər!" Hamı əlinə silah alır. Bir sözlə, hamı əylənir. Sonda yenə də bülbül və gül haqqında mahnı.

Bəlkə Qorodetskini İrana və ya Kiprə, İordaniyaya və ya Suriyaya aparıblar?

Toyda olan söhbət zamanı Kostya deyir: "Yaşadığımız torpaq iki dəyirman daşı - Qərb və Şərq arasında yerləşir... biz bilirik ki, çar Rusiyası çətin məsələdi, lakin biz köməyi çardan yox, ruslardan gözləyirik".

Bundan sonra yenə də nəgmələr səslənir, hamı oynamağa başlayır. Toy və povest lirik səhnə ilə bitir: "Ayrapet Siranuşu qucaqlayıb, Vanın dəniz kənarında onunla birlikdə gəzirdi, zərif dalğalar sanki "yaxşı yol, baricanapar" pıçıldayaraq, onların ayaqlarını oxşayırdı".

S. Qorodetskinin "Semiramida bağları" və "Al-qırmızı qasırga" povestlərini, həmçinin bir sıra oçerklərini Azərbaycan, türk və ingilis dillərində çap etmək lazımdır.

Həmin hadisələrin iştirakçısı olmuş şəxsin obyektiv hekayəsi dəyərli tarixi sənəddir. Heç kəs S. Qorodetskini ermənilərə qarşı nifrətdə günahlandırma bilməz, o, erməni şairlərinin şeirlərini tərcümə edib, erməni-rus ədəbi əlaqələrinin inkişafı üçün çoxsaylı cəhdlər göstərmişdir. O, öz yol əhvalatlarını yazmış və 1919-cu ildə Tiflis şəhərində, "Orion" jurnalında "Al-qırmızı qasırga" povestini nəşr etdirmişdi. Bu zaman soyqırımı haqqında mifin yaradılması ideyası hələ formalaşmaqda idi. Müəllif "Al-qırmızı qasırga" povestini "qasırga təşkilatçısı" olan İngiltərəyə və icraçı rolunda çıxış edən çar Rusiyasına çıxarılan hökm kimi təqdim etmişdi. "Al-qırmızı qasırga" "Van xalqını" dünyaya səpələmişdi. "Semiramida bağları" əsəri 1924-27-ci illərdə yazılıb və ilk dəfə "Ədəbi Ermənistan" jurnalının 1971-ci il tarixli 3-4 nömrəli buraxılışlarında dərc edilmişdir. Sənədlə povestlərin dəyəri ondan ibarətdir ki, onlar qondarma "erməni soyqırımı" haqqında mifin yaradılması məqsədi ilə tarixi faktların manipulyasiyasından öncə yazılıb. "Erməni soyqırımı"nın qəbul edilməsinə görə nəzərdə tutulan məhkəmə təqibi Qorodetskinin kitablarının tonqalda yandırılması tələbi ilə eyni qüvvəyə malikdir. Lakin birinci əməl üçün Fransada azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulubsa, kitabların tonqalda yandırılması orta əsrlərə aid vəhşilik kimi qiymətləndirilir. Bu sənədlə povestlərin yazılması və nəşr edilməsi tarixi soyqırım haqqında mifin yaradılmasının əsl səbəblərini ifşa edir.

(Ardı gələn sayımızda)

Rus dilindən çevirdi:
Kənan HACI



İran şahı Rza Pəhləvinin və oğlu Məhəmməd Rza Pəhləvinin həm şəxsi, həm də siyasi həyatında azərbaycanlılar, xüsusən də azərbaycanlı qadınlar mühüm rol oynayıblar. Məhəmməd Rzanın həyat yoldaşı Fərəh Pəhləvi öz ad-sanına və fəaliyyətinə görə həm ölkə içində, həm də xaricdə böyük nüfuz sahibi idi. Rza şahın həyat yoldaşı, Məhəmməd Rzanın anası Banu Tacülmülük Badkubeyi isə pəhləvilərin hakimiyyətinin möhkəmlənməsində son dərəcə əhəmiyyətli rol oynamışdı. Fərəh Pəhləvi bizim oxuculara təqdim edilsə də, Tacülmülükün həyatı və fəaliyyəti bu günədək məlum deyil. Bunu nəzərə alaraq onun 1980-ci ildə Nyu-Yorkda və elə həmin ildə Tehranda çap edilmiş "Pəhləvi kraliçası" adlı memuarından bəzi hissələri orijinaldan - farscadan çevirib, oxuculara təqdim etməyi qərara aldıq.

(Əvvəli ötn sayımızda)

Oğlumun həyatına görə narahatlıq keçirdiyim üçün Məhəmməd rza söz alıb, nəşə deməzdən öncə mən dilləndim:

- Azərbaycan qiyamı təzəliklə, bir neçə ay əvvəl yatırılıb, ostandakıların kökü hələ tamamilə kəsilməyib, o lənətə gəlmişlər meydan sulamaqdadır, belə bir şəraitdə Məhəmməd rza Azərbaycana necə gələ bilər?

(Qeyd: Şahın anasının verdiyi şərhədən görüldüyü kimi, onun Məhəmməd rzanın sarayındakı rolu Nəsrəddin şahın anası Məhdülyanın roluna oxşayır. Tacülmülük məmləkətin bütün işlərinə müdaxilə edir və Məhəmməd rzağa yol göstərir).

General Zərabi dedi:

- Sizin buyurduqlarınız düzdür, lakin Azərbaycandakı ordunun nüfuzu bütün hadisələri nəzarət altına alıb. Əgər bu səfər baş tutsa, şahın ölkənin daxili vəziyyəti ilə bağlı bütün narahatlıqlarına son qoyulur.

Zərabi çox danışdı, bir çox dəlillər gətirdi, göyü yerə, yeri göyə vurdu, sonda Məhəmməd rza dedi:

- Çox yaxşı, mən görək Həşmət-ü-dövlə ilə məsləhətləşim.

(Qeyd: Həşmət-ü-dövlə doktor Məhəmməd Müsəddiqin adlı-sanlı qardaşı idi. 1330-cu (1951) ilin ilk onilliklərində saraya yol tapmış və Məhəmməd rzanın diqqətini çəkmişdi. Həşmət-ü-dövlə şahənşahlıq sarayında, Əlanın əlaltısı idi, amma nüfuzu Əlanın nüfuzundan qat-qat yüksək idi).

Bu söhbəti general Zərabi özü Qəvvamın qulağına pıçıldamışdı, yoxsa başqa bir kanalla Qəvvama çatdırılmışdı, bilmirəm, ancaq o yadımdadır ki, gözlənilmədən Şükühhül-mülük içəri girib dedi:

- Qəvvamüs-səltənə birbaşa sizinlə görüşmək və sizin əlinizi öpmək şərafinə nail olmaq istəyir.

Qəvvamüs-səltənənin bu cür xəbərdarlıqsız, təcili və tələsik şərfəyə almağa icazə istəməsi bizi xeyli təəccübləndirdi. Ancaq hər halda icazə verdik ki, gəlsin.

Qəvvam gəldi, müqəddiməsiz-filansız sözbə başladı:

- Bütün hallarda əlahəzrəti Azərbaycana səfərdən daşıdırmaq üçün mümkün olanı etmək şərafinə nail olmuşam.

Məhəmməd rza təəccüblə soruşdu:

- Azərbaycana səfər?

Qəvvam dedi:

- Çünki hal-hazırda o bölgəyə səfər məsləhət deyil. Valihəzrət öncədən hazırlıq olmadan və təşrifat işləri görülmədən bu səfərə gedə bilməz.

Məhəmməd rza dedi:

- Bu səfər əhalinin ordu komandanı vasitəsilə mənə çatdırılan istəyinə müvafiqdir. Sarayın nüfuzlu şəxsləri də səfərə icazə verir və lazım bilirlər. Nə üçün onu gerçəkləşdirməyək?

Baş nazirlə müzakirələr aparmaq barədə göstəriş şah tərəfindən verildi. Həşmət-ü-dövlə, Ədibüs-səltənə, Şokuh-ül mülük iştirakçıların diqqətinə çatdırdılar ki, Qəvvamüs-səltənə yalnız və yalnız əlahəzrət şahın əsəbi hərəkətinin qarşısını almaq, onu gözdən qoymamaq istəyir. Buna görə də o, istəmir ki, şah saraydan xaric olsun, onun əməli və rəsmi fəaliyyəti ehtiyatlı olmağa yönəlib.

1326-cı ilin xordad ayının 24-də (1947-ci il mayın 24-ü) Tehranda davamlı şəkildə 6 il mövcud olan hərbi hökumət Qəvvamüs-səltənənin gözlənilməz bəyanatı ilə ləğv olundu. Məhəmməd rza xeyli əsəbləşdi, ayaqlarını növbə ilə yerə vuraraq dedi:

- Bu, çox iddialı kişiciyəz mənimlə ötəri məşvərət belə aparmadan belə bir xətalı qərar verib.

(Qeyd: Bu, Məhəmməd rza vasitəsilə konstitusiyanın qüvvəyə minməsinin etirafı idi. Məşrutə konstitusiyasına görə, şah ölkənin idarə edilməsinə müdaxilə edə bilməzdi, onun vəzifəsi təşrifatlarla iştirak etmək idi).

- Cənab Əşraf, görün iş nə yerə çatıb ki, məmləkətin baş nazirinin başına ləçək bağlayıblar.

Qəvvam "Ataş" qəzetindəki karikatürə baxaraq özünəməxsus şəkildə deyir:

- Musəvizadə, sən düz deyirsən, bu fahişələrlə haqq-hesab çürütmək üçün hərbi diktaturadan, şapalaqdan başqa yol yoxdur. Get hərbi hökumətin bəyanatını yaz ki, Nazirlər Kabinetinin axşamkı iclasında müzakirə olunub qəbul edilsin.

Musəvizadə hərbi hökumət yaradılması barədə layihəni, axşam

(Azərbaycan dilində ilk dəfə)

Sonuncu İran şahının sarayında saraydaxili intriqalar

Məhəmməd Rza Pəhləvinin anası Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Qəvvam dedi:

- Cəmi dörd ay olar ki, İran ordusu Azərbaycana hakim olub, demokratlar bizə qarşı kinli və ədavətliyərlər. Ruslar da demokratların kütləvi şəkildə qətlinə görə bizə düşmən gözü ilə baxırlar. Mən qorxuram ki, ruslar, ya da demokratlar təhlükəli zərbə endirsinlər. Əgər əlahəzrət şah Azərbaycana getsə, ruslar şaha qarşı terrora əl ata bilər.

Məhəmməd rza Qəvvamın sözünü yarıncıq kəsərək:

- Ehtiyatlanmağı yersiz hesab edirəm, - dedi. - Ordu komandanı polis idarəsinin məlumatlarına istinad edərək rus amilinin xeyli zəif olduğunu və diqqətə layiq olmadığını aydın şəkildə bildirib. Mənim mühafizəm bacarıqlı və işgüzar polis rəisi Bəhramiyə həvalə edilib. Digər tərəfdən, xalq bütün şəhər və qəsəbələrdə özünü yaxşı hiss edir, bu səfər əhalinin əhvali-ruhiyyəsinin yaxşılaşmasına müsbət təsir edər.

Necə olur, əvvəllər özünüz dəfələrlə demisiniz ki, xaricilərin qarşısında güc nümayiş etdirmək lazımdır, indi isə bu səfərin əleyhinə çıxırsınız. Deyirsiniz ki, rusların qəzəbinə səbəb olar?

Qəvvam yenidən cavab verdi:

- Mənim izahatım təcrübələrimə əsaslanır. Mən bilirəm, ruslar xəncəri yenidən bizim kürəyimizdən saplamaq üçün pusquda dayanıblar, mən əlahəzrətin baş naziriyəm. Təcrübə göstərir ki, ruslar ikili siyasət aparır, ehtiyatlı olmalıyıq. Əgər əlahəzrət bu səfərin məsuliyyətini öz üzərinə götürürsə, onda əlavə heç bir söhbətə yer qalmır.

Qəvvam otaqdan çıxmaq istəyəndə Məhəmməd rza onun əlini sıxaraq dedi:

- Yenidən müşavirəyə göstəriş verirəm, ola bilsin ki, qərar dəyişsin.

Həşmət-ü-dövlə dedi:

- Qəvvamüs-səltənə özünü Azərbaycanın xilaskarı hesab edir və hər yerdə deyir ki, ruslar ona görə Azərbaycana boşaldıblar, o, indilikdə şahın Azərbaycana gəlməsinə icazə verə bilməz, çünki xalq şahı görür və hissləri qızırsa bilər.

Şokuhül-mülük dedi:

- Əlahəzrət şahın səfəri tək cə fəyda deyil, - dedi. - həm də İranın xarici siyasətini gücləndirir. Əhalinin hisslərini nümayiş etdirməsinin müqabilində ruslar Azərbaycan Demokratik Hərəkatının bir film olduğunu görəcəklər.

Hər halda bu səfər həyata keçdi, Məhəmməd rza 1326-cı ilin xordad ayının 2-də (1947-ci il mayın 24-ü) şah qatırı ilə Azərbaycana yola düşdü. Bu səfərdə Həşmət-ü-dövlə, Şokuhül-mülük, Ədibüs-səltənə, Qaragözlü, Pirniya, qoşun başçısı Yəzdan Pənah, Mənsurus-səltənə və general Şəfai şahı müşayiət edirdi. Ordu arasında general Şəfai ən mühüm adam hesab olunurdu, çünki o, sovetlərlə yaxşı münasibətə olan yeganə yüksək rütbəli İran zabiti idi. Şəfai illərlə İran hərbi qüvvələrinin Moskvada ataşesi olmuşdu. Sovet dövləti tərəfindən qılınca mükafatlandırılmışdı. Məhəmməd rza onu öz kortecinə qoşmuşdu ki, onun Azərbaycan səfəri Rusiya əleyhinə aksiya kimi dəyərləndirilməsin.

General Şəfai bu səfərdə Məhəmməd rzağa xeyli yaxınlaşmış, onunla yaxşı əlaqələr qurmuşdu. O, şaha Qəvvamüs-səltənə ilə Moskvada aparılan müzakirələr zamanı ruslar tərəfindən ona Məhəmməd rzanı kənara qoyub, hakimiyyəti əldə cəmləməklə respublika elan etmək təklifinin verildiyini xəbər verdi. Qısa, Qəvvamüs-səltənə hiyləgərlik və firıldaqlıq edirdi.

Buna görə də Qəvvamı çağırtır, bir xeyli onunla mübahisə etdi. Qəvvamın hərbi komendaturanın ləğvi barədəki bəyanatı solçu partiyalar, radikalılar və saray əleyhinə olan müxalif mətbuat tərəfindən çoxlu və razılıqla qarşılandı. Əlbəttə, bizim də çoxlu tərəfdarlarımız vardı, Məhəmməd rzanın Qəvvamla dalaşdığı günün səhəri bir qrup jurnalist Qəvvam əleyhinə fəaliyyətə başladı. Abbas Xəlili "İqdam" qəzetində Qəvvamüs-səltənə əleyhinə kəskin məqalələr yazdı. "Ataş" qəzeti də Qəvvama qarşı karikatürələr çap elədi.

(Qeyd: Məhəmməd rza şahın anasının adını çəkdiyi bu iki qəzet irtica mətbuatının bir hissəsi idi. Onlar sarayın əlində oynuncaq idilər. "Ataş" qəzeti sonralar Milli Şura Məclisinin nümayəndə seçilmiş Şəms Qənatabadiyə bağlı idi. Şəms Qənatabadi Milli Şura Məclisinin üzvü olmasdan öncə ruhani paltar geyinirdi. Amma əli böyüklərin atəyindən yapışandan sonra ruhani paltarını çıxarıb, qals-tuk taxmağa başladı. Şəms Qənatabadi öz libasını dəyişəndən sonra ölkənin müxtəlif yerlərindən ona yüzlərlə qals-tuk göndərildi).

Bu zaman bir qrup şəxs Məhəmməd rza ilə Qəvvamın arasını düzəltmək istəyirdi. Bir qrup şahın xeyrinə çalışır, digər qrup isə Qəvvamı müdafiə edirdi. Bizim dostlarımız da vardı ki, özlərini Qəvvamın adamı kimi göstərərək ona yaxınlaşmışdılar, ancaq biza xəbərcilik edirdilər.

1326-cı ilin tir ayının 16-da (1947-ci il iyulun 8-i) üçüncü gün kabinet müşavirənin vəziri Musəvizadə o zaman Qəvvamüs-səltənənin Firdövs bağında yerləşən yay otağına girərək onun qarşısında dayanır. O, əlindəki "Ataş" qəzetini Qəvvamüs-səltənəyə verərək deyir:

alman səfirliyinin yerləşdiyi Yaylaq bağı adlanan ərazidə Nazirlər Kabinetinin Qəvvamın rəhbərliyi altında keçirilən iclasında müzakirəyə təqdim etmək üçün dərhal hazırlayır.

Qəvvamüs-səltənə əvvəlki günlərin əksinə olaraq bu dəfə üz-üzə gəldiyi nazirlərin təzim və ehtiramına etina etmədən, birbaşa Yaylaq sarayının birmərtəbəli binasının geniş salonuna daxil olub, uzun stolun arxasına keçir.

Bu hadisəni qoşun başçısı Əmir Əhməd ən xırda detallarına qədər bizə danışdı:

- Qəvvam mizin arxasında oturdandan sonra bütün nazirlər yer-bəyer oldu. Mən Qəvvamın yanında oturdum.

Qarşılaşdıqları zaman Qəvvamın hərəkətindən təəccübə düşmüş nazirlər dinib-danışmır, salon sükuta qərq olmuşdu.

Gözlənilmədən Qəvvamüs-səltənə qəzeti cibindən çıxarıb açdı və üzünü nazirlərə tutub dedi:

- Ağalar, fikir verin, bu qəzetlər azadlıqdan necə sui-istifadə edir, məni oğrubaşı kimi təqdim edirlər. Hətta bu karikatürə ilə xaricilərin: səfirliklərin və siyasi nümayəndələrin yanında məmləkətin baş nazirinin şərafət və ləyaqətini alçaltmış, onu ləkələmişlər. Əgər şah məni istəmirsə, qoy özümə desin. Nə üçün qəzetləri bu işə qoşub, məni bihərmət edir?

Qəvvamüs-səltənə düşüncəli ki, bu qəzetlər onun siyasi, ictimai nüfuzunu məhz Məhəmməd rzanın təhriki ilə aşağılayırlar. Məqsəd isə, onu baş nazir postundan uzaqlaşdırmaqdır.

Qəvvam "Ataş" qəzetini bir-bir nazirlərə göstərdikdən sonra hərbi komendatura söhbətini önə çəkir və nazirlərin mövqeyini öyrənir.

Ardı 6-cı səhifədə



Şamil SADIQ

- Mən indi də istəyirəm, sözü hamımızın əzizi, dostu, vətənin layiqli, dəyərli oğlu, ...

- Qısa elə. Çox uzatma.

- Yox, Kənan, mən burda olan dostların adından demək istəyirəm ki, biz hamımız sənin yanında üzüqarayıq. Çünki bu millət üçün, bu vətən üçün, canından belə keçməkdən qorxmamısan. Amma təəssüflər olsun ki, sənin dəyərini bilmirik. Bu vətən, bu millət sənə layiq ola bilmədi...

- Nə gic-gic danışsın? Mən kiməm ki, vətən mənə layiq ola bilməsin? Sən bilir-sən nə danışsın? Başın xarab olub, sənini?! Mənim kimi bir-ikisi gedib döyüşüb deyə bu millət, bu torpaq nə etməli idi ki? Mən indi milyoner olsaydım, demək ki, vətən və ya dövlət mənim qədrimi bilməmişdi. Boş şeylərdir bunlar. Mən kimdənsə medal almaq üçün getməmişdim döyüşə, bunun üçün gedənlər, yəqin ki, məqsədlərinə çatıblar, sən narahat olma. Mənə görə üzükə qara olmağınızda da çox səhv edirsiniz. Vəpə sizinlə oturdandırı günah. Sən kimsən ki, mənə yazığın gəlsin.

Kənan son sözünü bu cür deyib uzun illərdir görüşmədiyi dostların məclisini tərk etmişdi həmin gün. Dostlar nə qədər çağır-salar da, geri qaytara bilməmişdilər. Xasiyyətinə bildikləri üçün ısrar da etməmişdilər. Onun nə qədər kövrək və əsəbi olduğunu hamı bilirdi. Yaxın dostları onu tanıdığı üçün içki məclisində ehtiyatlı davranırdılar. Bu dəfə nəşə diqqətdən qaçmışdı.

İndi o, öz kiçik maşınında oturmuş, ən yaxın dostu olan düşüncələrə dalmışdı.

Əvvəli 5-ci səhifədə

Kabinet üzvləri həmişə Qənvamın əmrləri qarşısında müti olduqlarından, dövlət şurasının ən mühüm qərarlarının üzərində müzakirə aparmaq və yaxud baş nazirdən izahat tələb etmək çətin idi. Qənvama cavabda hamı razı olduğunu, həm də hərbi komendatura məsələsinin yenidən təsdiqində ısrarlı olduqlarını bildirdilər.

Qənvam Kabinetinin üzvlərinin bu tarixi iclasının gedişindən tam xəbərdar olmasını deyərək, indi söhbətin məbədini həmin dövrə hökumətin portfelsiz naziri olmuş ağayi Humayun Caha verirək:

- Bütün nazirlər hərbi hökumətin təsdiqi üçün öz razılıqlarını bildirdikdən sonra onlar Musəvizadə tərəfindən əvvəlcədən hazırlanmış bəyanatın mətnini imzaladılar.

Əvvəlcə onu ordu komandanı, müdafiə naziri Əmir Əhməd imzaladı. Sonra sənədi sıra ilə: Mənsurə-səltənə Ədl (ədlisə naziri), Həjjir (Maliyyə naziri), Əli Əsgər Hikmət (portfelsiz nazir), Əhməd Hüseyn Ədl (kənd təsərrüfatı naziri), Sadiqi (milli iqtisad naziri), Qulamhüseyn Fəruhər (yol naziri), Səpəhbod Ağ Əvvəli (dövlət naziri), Seyid Əli Nəsir (poçt və nəqliyyat naziri), Salman Əsədi (iş və təbliğat naziri), o cümlədən Xarici İşlər Nazirliyinə və Mədəniyyət Nazirliyinə nəzarət edən Ənuşirəvan Səpəhbədi və doktor Sadiq Ələmi əvəz edən müşavir və səhiyyə nazirləri Hümayun Cah, doktor İqbal imzaladılar. Nəhayət, Qənvamüs-səltənə də onu imza etdi və layihə təsdiq olunmuş şəkildə meydana çıxdı.

Ayağı üşüyürdü

(hekayə)

Onun ayağı üşüyürdü. Təkcə sol ayağı idi üşüyən. Lap barmaqlarının keyiməsini, daşlaşmasını belə hiss edirdi. Hərdən ona elə gəlirdi ki, çəkməsini çıxarıb, ayağını ovuşdursa, bir az da olsa, qızınar sol ayağı. O həmişə qışın gəlməsini, ayağının bu cür üşüməsini çox istəyirdi. Çünki qış olmayanda o qədər də hiss etmirdi ayağını. Fərqi belə varmırdı ki, onun ayağı var, ya yox. Ayağını maşın peçinin istisinə tutub qızdırırdı. Qızdıqca da üzündə təbəssüm oyanırdı. Sonra da rahatlayır və keyi açılmış ayağını hiss edir, öncə baş barmağını, sonra isə digər barmaqlarını tərptəməyə çalışırdı. Amma alınmırdı. Baş barmağından başqa bütün barmaqları bütövlükdə tərptənirdi. Çox cəhd edirdi, amma alınmırdı ki, alınmırdı. Hərdən buna əsəbləşsə də, sanki bu oyundan həzz alırdı. Sonra yenə, sonra yenə. Amma alınmırdı. Birtəhər baş barmağını digər barmaqlarından ayırmağı bacarırdı sadəcə. Bununla da təsəlli tapırdı. Sonra yenidən qara, çovğuna baxıb ayağının üşüməsini xəyal edirdi.

Bu anlarında Ağdam uğrunda gedən döyüşləri xatırlayırdı həmişə. Güllə yağışının altında yaralı vəziyyətdə qalan əsgər yoldaşını qurtarmaq üçün irəli atılması və komandirin: "Kənan, dayan, getmə!" -əmrini eşitməsi və qaçması qarışıq şəkildə qulaqlarında eşidilir, gözlərində canlanırdı. O artıq yaralı dostuna yetişmişdi. Komandirin əmrlərini də eşitmirdi. Göydən yağan alovu hiss etmədən başını dostunun sinəsinə qoyub "bir az da, döz, səni çıxaracam burdan" deyirdi tənəffüslə.

Yaddaşını illərdir girov götürən, yalnız bu xatirələr idi.

Birdən ayağının qaşındığını hiss etdi. Düz baş barmağının arasındakı mazol idi qaşınan. Müharibənin bitməsindən 10 il keçsə də, sanki həmin mazol yerində idi və onu hərdən narahat edirdi. Qaşınmaq keçdi ürəyindən. Hər şeyi unutmuşdu yenə. Hər şey on il bundan öncəki kimi idi sanki. Çəkməni çıxarıb dəlicəsinə qaşınmaq, qaşınmaq istəyirdi, ayağının dərisini soyacaq qədər dəlicəsinə. Qaşınmaya dözmədi Kənan. Bir az da bezikmiş şəkildə əlini ayağına atdı ki, qaşısın. Elə bu zaman onu ağlamaq tutdu. Havada qalan sağ əlini sol əli ilə qaytarıb sürət qutusunun dəyişən tutacağına üstünə qoydu. Başını da sükanın üstünə. Elə hönkür-hönkür ağladı ki. Lap həmişəki kimi. Həmişə belə olurdu. Ayağını qaşınmaq istəyəndə əlini atar, ya qəstli, ya da boşluq əli geri itələyirdi. Və bu zaman onu ağlamaq tutardı. 10 il keçməsinə baxmayaraq, o, hələ də ayağının baş barmağını qaşınmaq istəyirdi.

Ayağı olmasa da o beynindən ayağını qaşınmaq siqnalı alırdı. O, sadəcə təsəvvür edə bilirdi. Ayağının dizdən aşağı hissəsi olmasa da, Kənan bunu beynində hiss edə bilirdi.

Ağdamda qalmışdı ayağı. Kim bilir, bəlkə də hansısa ac bir heyvanın yemi olmuşdu. Bəlkə də hansısa bir it o ayağı yemiş, sümüyünü yerə basdırmışdı. Bəlkə də Ağdam kimi kimsəsiz qalmış böyük bir qəbirin içində mamır basmışdı.

Kənan hər ayağı üşüyəndə vətəni, vətəni üşüyəndə ayağını xatırlayırdı.

Xəyala dalmığı çox yaxşı bacarırdı. Ayağı üçün o qədər hadisələr, o qədər zarafatlar, o qədər romantika uydururdu ki...

Dostunu xilas etməyə gedəndə yanında partlayan qumbara dostunu və ayağını ondan almışdı. Müharibədən sonra evlənsə də, uşağı olmamışdı. O uşağı necə əzizləməyi bacarmasa da, hərdən ayağını qundağa büküb əzizləməyi bacarırdı xəyallarında. Axı ayağı da nə vaxtsa olacaq uşağı kimi canının bir parçası idi.

Hərdən fikirləşirdi ki, kaş itirilmiş ayağını özü ilə götürə və onu yaxında bir yerdə basdırıla biləydi. Bəlkə, onda hərdən ayağını ziyarətə gedər və doyunca ağlayardı.

Gündüzlər çölə-bayıra çıxmırdı. Utandığından yox, əsəbiləşdiyindən çıxmırdı. Ona yazığı gələnlərə əsəbiləşirdi. Axı o Qarabağda ona görə döyüşməmişdi ki, dövlət ona xüsusi imtiyazlar versin. Ona görə döyüşməmişdi ki, məmurların qapısını döyüb "mən Qarabağ əliliyəm, mənə torpaq verin, dükən verin, pul verin" desin və bu vəziyyətdən sui-istifadə etsin. Onun üçün VƏTƏN vardı. Və bu VƏTƏN üçün döyüşdü-yünə görə kimdənsə nə təşəkkür, nə də sağ ol eşitmək istəyirdi. "Borcum idi, yerinə yetirmişəm, vəssalam", - deyirdi. Kənan belə adam idi. Sadəcə ona verilmiş veteran məşını ilə gecələr taksi sürür, günlərini keçirirdi. Gündüzlər də kitab oxuyurdu.

Kənan bu dəfə maşınların işığında lopa-lopə yağan qarı seyr edərək Masazır dairəsində öz müştərisini gözləyirdi. Gecə saat 12 olsa da, müştəri yox idi. Yer bir o qədər ağarmamışdı, amma belə yağsa, tezliklə ağaracaqdı. Səhər Kənan yenə qara baxıb ayağını xatırlayacaqdı. Bu düşüncələr içində evə qayıtmağı fikirləşirdi ki, qarı açıldı. Bir nəfər salam verib maşına oturan kimi, "Ağdama sür", - dedi, - Qardaşımın ayağını kəsməyə hazırlaşınlar. Xahiş edirəm, təcili məni Ağdama çatdır.

Kənan bunu eşidəndə gülümsəsə də, müştərisi hiss etmədi.

Və o, Ağdama ayağının dalınca getdi...

Kim bilir, bəlkə qayıtmayacaqdı. Axı hərdən dəli şeytan deyirdi, belə yaşamaqdan-sa, ölümü gözünün qabağına alıb maşını işğal altındakı torpaqlara sür.

Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Bu zaman ordu komandanı Əmir Əhmədinin yadına Məhəmmədrza ilə məsləhətləşmədən qəbul olunmuş hərbi hökumətin ləğvi ilə bağlı şahın narazılığı və narahatlığı düşür. Belə düşünür ki, ona xəbər verilmədən hərbi vəziyyət barədə yenidən qərar qəbul edilməsi şahın narazılığı ilə qarşı-lana bilər. Buna görə də yerindən qalxaraq deyir:

- Bu sənəd qəbul oluna bilməz. İcazə verin əvvəlcə əlahəzrət şahın diqqətinə çatdıraraq. O, təsdiq etdikdən sonra qərar şəklinə düşsə bilər.

Qənvamüs-səltənə öz soyuqqanlılığını qorumuş halda deyir:

- Ağayi ordu komandanı Əmir Əhməd buyurun əyləşin. Məsələ əvvəldən məmləkət şahının diqqətinə çatdırılıb.

Əmir Əhmədi bu cavabla qane olmayıb deyir:

- Xeyir, düz deyil. Mən şəxsən özüm məsələni şahə xəbər verməliyəm.

Qənvamüs-səltənə yenidən soyuqqanlıqla deyir:

- Ağayi- müdafiə naziri, təkrar edirəm, mövzu əvvəldən şahın diqqətinə çatdırılıb, sonradan da Nazirlər Kabinetinin qərarı ona bildiriləcək.

Ordu komandanı necə dayanmışdısa eləcə dayanaraq deyir:

- Mən inanmıram ki, əvvəldən şahə məruzə edilsin. Mən hərbcisi olduğumdan və şahın qarşısında məsuliyyət daşdığımından imzama geri götürürəm.

Əmir Əhmədi rəngi tamam dəyişilmiş halda, əlini uzadaraq hərbi hökumət barədə qətnaməni Qənvamüs-səltənənin qabağından götürüb parça-parça edərək ətrafa səpə-ləyir.

Sakit və təəccüblənmiş halda oturmuş kabinet üzvləri Qənvamüs-səltənənin əsəbləşməyinə diqqət yetirirlər.

P.S. Yazıdakı qeydlər "Pəhləvi kraliçası" mənuarının redaktoru Doktor Əmir Xatəm Fərfər-maiyaya məxsusdur.

Ardı gələn sayımızda

Farscadan tərcümə etdi: İbrahim QULİYEV





İbrahim QULİYEV
AMEA-nın Əlyazmalar
İnstitutunun əməkdaşı

O, ömrü cəmi bir il çəkmiş, şöhrəti və nüfuzu isə təxminən 70 illik bir tarixi aşib keçərək, bu gün də şərəf və qürur yerimiz olan Azərbaycan Demokratik Firqəsinin qurduğu hökumətin əsas liderlərindən biri olsa da, haqqında çox az yazılıb. Yaşadığı və mübarizə apardığı ölkənin saytlarını nə qədər axtarsaq da, onun haqqında, demək olar ki, heç bir tutarlı informasiya əldə edə bilmədik. Doğulduğu regionun - Mərəndin tanınmış şəxslərinə aid bloqlarda isə, onun mübarizə yolunu yox, həyatının ayrı-ayrı epizodlarını işıqlandıran bir-iki rabitsiz informasiya gördük. Halbuki o, dünyanın ən mürəkkəb dövründə Azərbaycan haqqı uğrunda mübarizə meydanına atılmışdı, millətin dövlətçilik idealını gerçəkləşdirmək üçün həyatını riskə qoymuşdu, xalqın dil, mədəniyyət özgürlüyünü özünə qaytaranlar sırasında birincilərdən olmuşdu, şah qoşunları ilə qeyri-bərabər döyüşə rəhbərlik etmişdi, bir sözlə, ömrü mübarizələrdə keçmişdi...

Yəqin ki, söhbətin kimdən getdiyi aydın oldu. Cəfər Məmməd Kaviyan. Bu günlərdə onun 120 illiyi tamam olur... Təbii ki, Cəfər Məhəmmədəli oğlu Kaviyansız Azərbaycan Demokrat Firqəsinin fəaliyyətindən və tarixindən danışmaq mümkün deyil. O, 1945-46-cı illər hökumətinin ən nüfuzlu şəxslərindən olub. İlk gənclik çağlarında xalq arasında Məşədi (Məşti) kimi məşhur olan Cəfər şəxsiyyət vəsiqəsi alarkən özünə Kaviyan soyadını seçmiş və sonrakı fəaliyyəti bu adla bağlı olmuşdu.

O, 1270-ci ildə (1895-ci ildə) Təbrizdən 18 km. şimalda yerləşən Səhlan kəndində dünyaya gəlib. O dövrdə Səhlan Mərənd kəndlərinin bir hissəsi hesab olunurdu. "Axarlı-baxarlı bir yerdə idi bu kənd. Ətrafdakı dağlar təbii səngər kimi onu qoruyurdu. Dağın döşündəki bu lağın suyu axıb keçdiyi yerlərdə yamyaşıl vadi yaratmışdı. Mən bax, həmin kənddə dünyaya gəlmişəm", - deyərək Cəfər çox-çox sonralar yazacaqdı. Amma gələcək generalın ailəsi burada çox yaşamır, bir müddətdən sonra bütün ailə həmin kənddən çıxaraq Yalqızağac kəndinə köçür və Cəfərin uşaqlığı burada keçir.

Kaviyanın atası savadlı adam idi, bir neçə il mədrəsədə ruhani təhsili almış, dini elmlərə bələd olmuşdu. Cəsarətli, mərd, sözübütöv adam idi. Böyük torpaq sahələri olsa da, kəndlilərlə öz arasında fərq qoymurdu. "Mən atamın tərbiyəsi ilə böyümüşəm", - deyərək Cəfər Kaviyan sonralar yazacaqdı: "O, həm mehriban, həm də çox sərt adam idi. Zənn edirəm, xarakterimdəki bir çox xüsusiyyətlər ondan gəlib. Mənə haqqı, ədaləti ilk başa salan o olub. Böyük həyat təcrübəsi sayəsində dünyanın düzənini yaxşı başa düşürdüm".

Kaviyan özü də Təbriz məscidlərinin birində 5-6 il dərs almış, dini savada yiyələnmişdi. 18 yaşdan siyasi mübarizəyə qoşulan bu gənc xalqın ərbabların zülmündən və Qacar istibdadından xilas üçün Şeyx Məhəmməd Xiyabanı və Lahuti hərəkatında iştirak etmişdi. Qacar dövləti süquta uğrayandan sonra inqilabi fikirlərinə və Rza şah əleyhinə ardıcıl mübarizəsinə görə həbs olunaraq zindana atıldı: "Rza şahlıq səltənətini ələ keçirəndən sonra açıq fikirlili insanları məhv etməyə başladı. Fədailər məhkəməsiz-filansız müxtəlif şəraitlərdə aradan götürülürdü. Zindanlara atılanlar ən ağır işgəncələrə məruz qalır, sındırılır, öldürülürdü. Bu diktatura sistemi heç bir insan haqqı tanımırdı. Rza hətta ən yaxın dostlarına belə rəhm eləməirdi. Mən də məhz belə bir şəraitdə həbs olundum", - Cəfər Kaviyan yazır.

Cəfər Məmmədzaadə Kaviyanın anadan olmasının 120 illiyi münasibəti ilə

21 Azər hərəkətinin uzaq vuran artilleriyası

Zindandan azad olunan sonra isə bir neçə il Zəncanda sürgün həyatı yaşamaq olur. 1921-ci ilin sonu-1922-ci ilin əvvəlində (şəmsi 1300-cü il) Bakıya gələrək burada Partiya məktəbində təhsil almağa başlayır.

Kaviyan 1924-cü ildə adıçəkilən məktəbi bitirərək təlimatçı kimi Naxçıvana göndərilir. O, Duzlağda Həmkarlar İttifaqının sədri kimi çalışır və burada Səkinə adlı bir xanımla tanış olaraq, tezliklə ailə qurur. Böyük oğlu Kavə 1927-ci ildə Bakıda dünyaya gəlir. Onun övladlarını təvəllüdlərinə görə belə sıralamaq olar: Kavə 1927-ci ildə Bakıda, Buran 1929-cu ildə Təbrizdə, Mələhət 1931-ci ildə Təbrizdə, Marks 1937-ci ildə Zəncanda, Maisə 1941-ci ildə (1321) Zəncanda, İsrəfil 1947-ci ildə Naxçıvanda dünyaya gəlib.

Kaviyan hələ Demokratik Firqənin zühurundan qabaq Seyid Cəfər Pişəvəri ilə dostluq əlaqələrində olub. 1929-cu ildə Rza şahın məmurları Pişəvərini axtaranda o, Kaviyanın evinə sığınmış və bir müddət burada yaşamışdır. Rza şahın adamları onu həbs etmək üçün evə hücum edəndə Kaviyan Pişəvərini öz hamilə qadınının yatağında gizlətməklə xilas etmişdi.

Kaviyanın hərbi savadı yox idi, lakin böyük inqilabi təcrübəsi ilə firqənin ayağa qalxmasında və möhkəmlənməsində mühüm rol oynadı. O, bir illik müstəqil Azərbaycan dövlətinin müdafiə naziri oldu. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Cəfər Kaviyan Lahutin mübarizəsində də 11 günlük Təbriz əmniyyətini öz üzərinə götürmüşdü.

Sonradan ordu generalı vəzifəsinə yüksələn Cəfər Kaviyan siyasi mübarizə illərində bəzən aylarla ev-əşiyindən uzaq düşərək, səngərlərdə və təlim meydanlarında yaşamaq olub. Onun haqqındakı xatirələrdə bu millət fədaisinin məşəqqətli həyatının bir çox epizodları, o cümlədən xalq arasında böyük nüfuzunun səbəbləri və s. öz obyektiv əksini tapıb.

Məsələn, cənublu yazıçı Qüdrət Əbilhəsənin Kaviyanla bağlı topladığı xatirələrdə bu mənada maraqlı fraqmentlərə rast gəlirik. Həmin xatirələrdən birində deyilir: "Səhlan camaatı Kaviyanın adını əksər halda "Qaviyan" kimi tələffüz edirdi. Nənəm Kaviyanın məharətli atıcı olmasından, hədəfi dəqiq nişan almaq ustalığından ürək dolusu danışırdı. O, deyərdi ki, həmin illərdə (inqilab illərində) onun şöhrəti o qədər geniş yayılmışdı ki, məğrur və qürurlu cavanlar bir-birinə "ağayi-Qaviyan" deyərək müraciət edərdilər. Nənəmin dediyinə görə, bu cavanlar Kaviyanın səviyyəsinə çatmaq üçün hələ uzun yollar keçməliydilər, amma onlar özlərini ona bənzətməklə qürur duyurdular".

Başqa bir xatirədə isə Kaviyanın vəzifədə olduğu vaxtlarda Səhlan ətrafında firqə qüvvələrinə hərbi təlim keçilməsi zamanı baş vermiş romantik bir detal xatırlanır. Hadisə şahidi yazır: "Həmin günlərin birində hərbi təlimdən qayıdarkən bir kəndin içindən keçən Kaviyan qəfildən kənd evlərinin birinin qarşısında dayandı. O, həyətdə doğru bir neçə addım atıb, ətrafındakıların da diqqətini ora yönəltdi.

Sonra bir anlıq yerində donub, gözlərini uzaqlara dikdi. Mən hiss etdim ki, bu anlarda onun xəyalı harasa, çox uzaqlara uçub. Çağırıyaydım da eşitməyəcəkdə. Mənə elə gəldi ki, çiyində general paqonu olan bu şəxs öz uşaqlıq aləminə düşüb. Deyəsən, yanılmamışdım. General handan-hana ətrafındakılara tərəf çevrilərək:

- Baxın, o, bizim həyatımızdır, - dedi, - mənim uşaqlığım orada keçib. Sonra islanmış gözümlə dəsmalla silib, təzədən boyunu dikəldərək irəliləmək əmri verdi".

Kaviyanın atası Məhəmmədəli Sailani (çox ehtimal ki, Səhlani deməkdir) həmin məhəllədə Əli dayı kimi tanınırdı. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, böyük inqilabi yol keçmiş bu şəxs Məşrutə hərəkatı dövründə Səttərxanın ən yaxın silahdaşlarından olub. Məhəmmədəli Sailani, demək olar ki, Səttərxanın və Bağır xanın rəhbərlik etdiyi bütün döyüşlərdə iştirak edərək, şücaət və qəhrəmanlığı ilə fərqlənmişdi. Həmin dövrə aid xatirələrdə onun adı tez-tez çəkilir.

Anası Zivər isə Mərəndin Kəndələc məntəqəsindən idi. Kaviyanın atası və anası Qum şəhərində dəfn olunublar. Onun atası Demokratik Firqə hökumətindən qabaq vəfat etmiş və Quma aparılaraq orada torpağa tapşırılmışdı. Amma generalın anası Zivər xanım onun nazirliyi dövründə dünyasını dəyişmiş və vəsiyyət etmişdi ki, onu da Qumda həyat yoldaşının yanında dəfn etsinlər. Bu elə bir dövr idi ki, Təbrizlə Tehran arasında münasibətlər son dərəcə kəskinləşmiş, tərəflər açıq düşmənçilik mövqelərinə keçmişdilər. Buna baxmayaraq, Kaviyan oğulluq borcunu yerinə yetirməyi qərara alır. O, anasının meyitini bir neçə nəfərin müşayiəti ilə Quma göndərir. Qumun yaxınlığında Təbrizdən göndərilmiş karvan yoxlanılarda orada Azərbaycan Demokrat Firqəsinin rəhbərlərindən birinin anasının meyiti olmasının üzə çıxması vəziyyəti xeyli gərginləşdirir. Nəticədə karvanın şəhərə daxil olması üçün Tehrana müraciət olunur. Tehran icazə verir. Beləliklə, ən ağır zamanda Kaviyan anasının vəsiyyətini yerinə yetirir.

Demokratik Firqənin son günlərində kənd əhalisindən bir neçə nəfər Təbrizin kəndli nümayəndəliyinə gələrək Kaviyanın dəftərxanasına müraciət edirlər. Bu adamlar ehtiramla qəbul olunub, Kaviyanla görüşə aparılıb. Görüş zamanı kənd nümayəndələri hökumətə yardım etməyə hazır olduqlarını bildirirlər. Belə olan halda Kaviyan onlara hökumətin taleyinin yaxşı olma-yacağını deyir və onlara firqəyə qoşulmağı məsləhət görmür. O, həmin görüşdə deyir ki, əgər hökumətin ömrü uzansa, səhlanlılar yenidən ona müraciət edə bilərlər. Bu, əhvalat Kaviyanın ABŞ və Sovet İttifaqının şahın xeyrinə qərar qəbul etməsindən xəbərdar olduğunu göstərir.

Kaviyan sonrakı dövrlərdə öz xatirələrində xalqa az da olsa azadlığı dadızdırma bildiklərini yazırdı. "... Buna görədir ki, şah ordusu hücumu keçərkən insanlar özlərini atəşin ağzına atırdılar. Onlar mərdliklə, cəsarətlə döyüşürdülər, həmin anlarda həyat və ölüm heç kəsi maraqlandırmırdı, gülləsi qurtaranlar öz yoldaşlarını xilas etmək üçün sinələrini topların qabağına verirdilər. Məğlub olmaq fikrini heç kim yaxın qoymurdu, hətta son gülləsini lüləyə qoyanlar da qələbə haqqında düşünürdü".

Doğrudan da xalq həmin qələbəni qazandı. Artıq həmin hadisələrdən 70 il keçir. Lakin Azərbaycan Demokratik Firqəsi və ömrü bir il çəkmiş Azərbaycan hökumətini quran bu əfsanəvi insanlar yenə də azadlığın simvolu kimi bizimlə bir cərgədə addımlayırlar. Həmin hadisələrdən sonra şah təqiblərindən çətinliklə qurtaran Cəfər Kaviyan əvvəlcə Naxçıvana, oradan Bakıya gələrək ömrünün sonunadək burada yaşadı. 1975-ci ildə dünyasını dəyişən general Bakıxanov qəsəbəsindəki qəbristanlıqda dəfn olunub.

... Bu, ölüm deyildi, çünki həyatını millət yolunda mübarizələrə həsr edənlər ölümədən yuxarıda dayanırlar. Bu, əbədi həyatın başlanğıc tarixi idi.

Feyziyyənin təqdimatında: O TAYDAN MƏKTUBLAR



O nlar çox uzaqda deyillər. Əlimiz də çatır, ünümüz də yetir. Amma bizim onlar üçün görə biləcəyimiz çox iş var, elə onların da bizdən umduqları az deyil. Ən azı, tanınmaq, izlənmək, xatırlanmaq istəklərində haqlıdırlar. "Aydın yol" Cənubi Azərbaycanda yaşayan istedadlı soydaşlarımızı sizə təqdim edir:

Cənublu həmyerlimiz olan Rza Talebi yazıçı, şair və tərcüməçidir. Teatr işini sevir. Onunla telefonda söhbətləşdik:

- Uşaqlığınızdan danışın bir az. Xoşbəxt idinizmi?

- Mən Urmiyada doğulmuşam. Atam İraq-İran müharibəsi qazisidir. O, yeddi il müharibədə döyüldü. Ailə başçısının evdə az olması olduqca ağır və kədərli idi. Mənim uşaqlığım çox çətin dövrə düşdü. O qədər də xoşbəxt uşaqlıq yaşamamışam. Atam hərbi olduğuna görə, biz bir müddət İranda ərəb bölgəsi sayılan Əhvazda yaşadığımız. Orada bir az ərəb dilini də öyrəndim. Sonra, yenə atamın işi ilə bağlı olaraq, Tehrana köçdük. Orda üç il məktəb getdim.

- Yazmağa nədən başladınız?

- İlk əsərimi səkkiz yaşında ikən yazdım. Bu məktəb səhnəsi üçün nəzərdə tutulmuş, səkkiz yaşlı bir uşağın dünyagörüşünə uyğun kiçik bir pyes idi.

- Bəs peşəkar yaradıcılıqla nə vaxtdan məşğul olmağa başladınız?

- İyirmi iki yaşında Behiç Akının "Ayrılıq" kitabını türkcədən farscaya çevirdim. Bu mənim çıxardığım ilk kitab idi. Sonra "1915" adlı ilk tarixi araşdırma kitabını yazdım. Kitab türk-erməni mövzusunda bəhs edir. Yeddi yüz əlli səhifəlik kitabı iyirmi iki yaşında yazmağa başlayıb, iyirmi yeddi yaşında yekunlaşdıraraq çapa verdim. İranda ilk dəfə olaraq erməni məsələsindən bu qədər əhatəli şəkildə bəhs olunan bir kitabın çapına izn verildi. Sonra Məhəmməd Şərif Əfəndizadənin "Azərbaycan və inqilab" və Süleyman Nədimin "Səlcuqlar və ermənilər" kitablarını türkcədən farscaya tərcümə elədim.

- Kitabları hansı vəsait hesabına dərc edirdiniz? Maddi dəstək olurdu?

- Heç kimdən pul almırdım. Özüm tərcümə edib, özüm də çap elətdirirdim. "1915" əsərini yazdığım ərəfədə maddi vəziyyətim yaxşı olmadığına görə, bir kitabçı dostum onu öz vəsaiti hesabına nəşrə verdi. Mən ondan sadəcə yüz kitab aldım.

- Ümumilikdə neçə kitabınız var?

- "1915" haqqında danışdım. Növbəti kitabım olan "Erməni

Yeni roman yazıram. Bu dəfə öz həyatımı yazmaq istəyirəm.

- Azərbaycanda olmusunuzmu?

- Yox, təəssüf ki, olmamışam. Amma dəvət ediblər, işlərdən başım açılsa mütləq Bakıya gedəcəyəm.

- Bəs teatrda hansı işləri görürdünüz?

- Tehranda Sanqlac adında böyük bir teatr var. Bizim orda müxtəlif tamaşalarımız olurdu. Daha çox rejissor köməkçisi kimi fəaliyyət göstərirdim.

Kitablarla, filmlərlə, tamaşalarla daim özümü inkişaf elətdirmişəm. Teatr və ədəbiyyat bir-birinə yaxın sahələr olduğuna görə mənə özünə cəlb edir.

- İstədiyiniz pyesləri səhnələşdirə bildinizmi?

- Teatr kino kimi deyil, tamaşalar rəsmi qeydiyyatda alınır. Amma teatrın işinə nəzarət edən müəyyən qrup var. Hər pyes səhnələşdirilə bilməz. Bəzən, əsərlərin məzmununda o qədər ixtisarlar aparılır ki, yaradıcı heyət yerdə qalan mətnlə nə edəcəyini bilmir. Bundansa o əsəri oynamaq oynamaqdan daha yaxşıdır. Bu senzura məsələsi Cənubi Azərbaycanda bütün sahələrdə var. Ciddi nəzarət və təftişdən sonra tamaşa göstərilir-göstərilməz yenidən teatra yoxlama gəlir, yenidən sorğu-sual aparılır. Bəzən hansısa aktyorların, bəzən bir truppanın, bəzən isə bütöv bir teatrın fəaliyyətinə xitam verilir.

Biri var ki, dövlət senzura qoyur, biri də var bu qadağa insanın öz içində yaranır. Senzura İranda şüurlara hakim kəsilib.

- Azərbaycan müəlliflərindən kimlərin əsərləri səhnələşdirilib?

- Düzü mən Türkiyəyə gələndən bəri üç ildir İranda ki teatrları izləyə bilmirəm. Amma ümumiyyətlə, müəyyən çərçivələr daxilində Azərbaycan əsərlərinə izn var. Məsələn, Vali Turan Tehranda ən tanınmış teatr xadimlərindən biridir. Urmiya teatrında özü əsərlər yazır və özü səhnələşdirir, öz də ifa edirdi. Təəssüflər olsun ki, ona qarşı o qədər basqılar oldu ki, ölkəni tərk etməyə məcbur oldu.

- O hara getdi bəs?

- O da Türkiyədədir.

- Bəs klassiklərimizin əsərləri səhnəyə qoyulurmu?

Senzura İranda şüurlara hakim kəsilib

məsələsi İran və Rusiya savaşlarında" tarixi romandır. Bir şeirlər kitabım var, İranda çap üçün icazə növbəsindədir. Kitabda həm azərbaycanca, həm də farsca yazılmış şeirlərim yer alıb. Pir Sultan Abdalın "Xoyda düşən sınıq sazım" kitabını azərbaycancaya tərcümə edib İranda çapa verdim.

- İxtisasınız nədir?

- İxtisasca astronomam. Amma istər İranda, istər indi yaşadığım Türkiyədə bu sahədə çalışmaq üçün müəyyən əlaqələr olmadısa, işə girmək çətinidir.

- Yeni nə yazırsınız?

- Müxtəlif hekayələrim var, ayrı-ayrı saytlarda dərc olunublar. Amma kitab halında yığılmayıb.

Bu hallar daha çox azərbaycanca olan əsərlərin tamaşaya qoyulmasından sonra baş verir. Həmyerlilərimiz belə hallarla dəfələrlə qarşılaşıblar, odur ki, öz dilimizdə teatr və kinonun yaradılmasına çox da cəhd eləmir. Senzura o dərəcədə güclüdür ki, hansısa işləri görməmişdən öncə, filan işi görsəm, mənə filan problemlər olacaq deyər, insanların şüurlarında avtomatik senzura işə düşür. Bu, heç yaxşı hal deyil.

- Yox, təəssüflər olsun ki, onların əsərlərini teatrlarda görməmişəm.

- Türkiyədə teatr xadimləri, yazıçılarla görüşürsünüz mü? Ədəbi-mədəni fəaliyyətlə bağlı təkliflər alırsınız mı?

- İndi elə bir dövrdür ki, sənətlə qarın doymur. Məcburuq bir turizm şirkətində səhərdən axşama qədər ərəb dilinə, şifahi tərcümələr edək. Burda həm də Hacettepe Universitetində Tarix fakültəsində oxuyuram.

- Azərbaycandan tərcümə ilə bağlı təkliflər olsa qəbul edərsinizmi?

- Əlbəttə, edərim.

- Son zamanlar hansı kitabları oxuduğunuzu bilmək maraqlı olardı.

- İbni Rüşdinin "Əlaqəsizliyin əlaqəsizliyi", İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür", Güntay Cavanşirin "Yolatay", Alber Kamyunun "Çöküş", Jan Pol Sartin "Ürək bulanma", Abbas Marufinin "Ölülər simfoniyası", Rza Berahenin "Yurdumun sirləri" kitablarını maraqla oxudum.



Geliboluda, Çanaqqalada bir dəfə olmaqla bu torpağın gözəlliyindən və zənginliyindən doymaq müşkül işdi...

Hələ vaxt darlığında gəzib-görə bilmədiyimiz yerlər var. Xüsusilə Bəhramqalaya (Asosa), Berqamaya (Perqamona) səfər eləmək hələlik xəyal olaraq qalır...

Üç il sonra – Çanaqqala dəniz zəfərinin 100 illik təntənələrində iştirak eləmək arzusuyla bütün bunları taleyin ixtiyarına buraxıram...

Hər halda, səfər proqramı zəngin oldu: rəsmi törənlərlə yanaşı, qəlbimdə taxt quran insanlarla – görkəmli şairimiz Məmməd İsmayilla, şairə Afaq xanım Şıxlıya, qələmdaşım Mustafa Bercinlə... bağlı xoş duyğular aparıram...

Çanaqqala boğazını səhərə yaxın keçirik ki, İstanbula vaxtında çataq. Bozarmağa başlayan dan yerinin solğun işığı hələ yuxuda olan qəhrəmanlar şəhərinə layla çalır. Şəhərin işıqlarına baxa-baxa, başlayan gün ərzində məni gözləyən işlər barədə düşünürəm. İstanbul kimi nəhəng bir şəhərdə bir gün çox az müddətdi: istədiyim yerə gedib çatanacan axşam olur.

Minibusumuz boğaz boyunca şütüyüb gedir, yenə Təkirdağda səhər yeməyi üçün dayanıb İstanbula doğru üz tuturuq...

Beşiktaş iskləsinin ikinci qatı

Əslində, bu səfər məndən ötrü göydəndüşmə olmuşdu. Çağdaş Türkiyənin məşhur yazıçısı İsgəndər Palanın dilimizə çevirdiyim "Şah və Sultan" romanı "Qanun" nəşriyyatında təzəcə çapdan çıxmışdı. Kitabın ilk nüsxələrini görmək İsgəndər bəy üçün də həyəcanla gözlənen bir hadisə olacaqdı...

Haqqında mətbuatda oxuduğum romanı ötən il Ankara səfərimdə almışdım. Elə səfərdə də oxumuşdum, dərhal hiss eləmişdim ki, dilimizə çevirməliyəm. Orta çağın iki nəhəng və faciəli şəxsiyyətinin – Şah İsmayıl Xətai və Sultan Səlimin (Səliminin) Çaldıran fəlakətiylə nəticələnən qarşdurması barədə bundan gözəl bədii əsər yazmaq çətindi. Tanınmış divan ədəbiyyatı araşdırıcısı olan İsgəndər Palanın oxuduğum "Leyla və Məcnun", "Qətreymatəm", "Babildə ölüm, İstanbulda eşq" romanlarından sonra üslubuna, ruhuna, siqlətinə görə belə gözəl bir əsərin ortaya çıxacağı gözlənilən idi...

İsgəndər bəylə romanı çevirib çapa hazırlayandan sonra Azərbaycan ədəbiyyatının dostu Yusif Gədiklinin vasitəsilə əlaqə yaratmışdım. Əsərin Azərbaycan türkcəsinə çevrilməsindən məmnunluq duysa da, nəşr hüququ "Karıyayınları" nəşriyyatında olduğundan, məsələni yoluna qoymaq (həm də təmənnasız olaraq) bir müddət çəkdi.

Nəhayət, kitab işıq üzü gördü, qismətdən mən səfərə əlidolu getdim...

Bir yandan da tərcüməmdə Orxan Pamukun 150 cildlik "Dünya ədəbiyyatı kitabxanası" seriyasından çap olunan "Seçilmiş əsərləri"ni çatdırmalıydım...

Gələndə Atatürk hava limanından birbaşa Çanaqqalaya gətirdiyimizdən bunları qayıdanda yerinə yetirməyi nəzərdə tutmuşdum.

İstanbula çatanda İsgəndər Palaya zəng vururam:

- Beşiktaş iskləsinin (dəniz vağzalının) ikinci qatındayam, - deyir. - Saat üçdə gözləyirəm...

Ağlma gəlir ki, yəqin, isklənin ikinci mərtəbəsindəki qəhvəxanada, ya da çay evində görüş təyin eləyib...

Həmin vaxtacan köhnə dostum, Türkiyənin Bakıdakı səfirliyinin sabiq müşaviri Fəthi Gədikliyə, sonra mifoloq Arif Acaloğluna zəng vururam. Arifin macalı yoxdu, Fəthi bəysə gəlməyə söz verir (amma nəqliyyat çətinliyinə görə gəlib çıxma bilmir)...

Barbaros sevdası

Barbaros Xeyrəddin Paşanın adını daşıyan Beşiktaş iskləsinə bələdcimiz Zühal Çalışanla gedirik. Axtarıb, bir daha zəng vurub isklənin inzibati binasının ikinci mərtəbəsinə qalxanda çəşqin vəziyyətdəyəm: hər halda, gəldiyim yer yazıçı məkanına oxşamır.

İsgəndər Pala uca boyyu, səmimi görkəmiylə bizi qarıda qarşılayır, isti-isti görüşürük. Çanaqqala səfərimizlə maraqlanır, mənə, Əlif Şəfqin "Eşq" romanında təsvir elədiyi Şəms Təbrizi haqqında düşünürəm. Bəlkə elə Əlif xanım o obrazı yaradanda xəyalına İsgəndər Palanın simasını gətirib: 54 yaşlı, arıq, şax qəddi-qamətli, dən düşmüş uzun saçlı, sakit, amma özünə əmin, sadə geyimli, dərvişmisal yazıçı Mövlananın ustası Səmsə nə qədər oxşayır!

İsgəndər Pala, deyəsən, təəccübümü üzümdən oxuyur:

- Barbaros haqqında roman yazıram, tezliklə bitirməliyəm. Burada işləmək mənə əlavə güc verir: bir vaxtlar Barbarosun məskəni olan boğaza baxmaq, olub-keçənləri təsvür etməyə canlandırmaq üçün münasib yerdə...



Türk romancısı İsgəndər Palayla könlül söhbəti

Hə, aydındı... Yadıma düşür ki, İsgəndər Pala təkə yazıçı deyil, həm Türkiyə mədəniyyət nazirinin və İstanbul bələdiyyə başçısının müşaviridi, bu yaxınlarda prezident fərmanıylə Dil, Kültür və Tarix Qurumu İdarə Heyətinin üzvü seçilib, üstəlik, universitetdə divan ədəbiyyatını tədris eləyir, televiziya veriliş aparır. Təbii ki, neçə gündən bəri romanının Azərbaycan nəşrini intizarla gözləyir...

Nəşrin gətirdiyim nüsxələrini İsgəndər bəyə təqdim eləyirəm. Çox bəyənilir, əvvəlcə qoxulayıb mətbəə iyini ciyərlərinə çəkir, sonra kitabı vərəqləyib bəyənilir və təşəkkürünü bildirir. Elə peşəkər yazıçı kimi də ilk sualı bu olur:

- Sırr deyilsə, kitabın tərcüməsinə nə qədər haqq aldın? Sıxıla-sıxıla dediyim məbləği eşidəndə üzündə təəssüf-qarışq heyrət ifadəsi görünür.

- Pərişan oldum, - deyir, - görünür, sizdə hələ müəllif haqlarıyla bağlı problem var. Əslində, eyni problemlərə bizdə də rast gəlinir. Bunun yoluna düşməsi üçün zamana ehtiyac var.

Mən də Çanaqqalanın kitab dükanlarında "Şah və Sultan"ın saxta nəşrlərinə rast gəldiyimi söyləyirəm:

- Xəbərim var, - İsgəndər bəy ələcsiz halda dillənir. - Əl-bəttə, x o ş a gəlməz ş e y - di. Bir yandan da bu q ə d ə r s a x t a n ə ş r l ə y a n a ş ı, romanın yüz min nüsxələrlə satılması adı m ə s ə l ə deyil...

"Leyla və Məcnun"dan Füzuliyə

Nə içəcəyimizi soruşur. Çay istəyirik. Söhbətsə oxucuların üzərinə gəlir. İsgəndər Pala qəfildən gözləmədiyim bir fikir söyləyir:

- Düzdü, Türkiyə yetmiş beş milyonacan əhalisi olan nəhəng ölkədi, amma, mənə, müqayisədə Azərbaycan oxucuları daha səviyyəli. Kitabın çox satılması hələ onu alanların yüksək səviyyəli olması demək deyil.

- Azərbaycanca olmusunuz? - Təəccüblə soruşuram.

- Bir neçə il əvvəl olmuşam, - deyir, - şəxsi səfər idi, mətbuatla-filanla əlaqə yaratmadım. Ona görə də səssiz-soraqsız keçdi.

- Türkiyənin Bakıdakı böyükçiliyinə müraciət eləmişik, - deyirəm, - "Şah və Sultan"ın imza törənini keçirmək istəyirik.

- Mən də istərdim, - İsgəndər Pala bir qədər duruxur, - amma təəssüf ki, bu ancaq may ayında gerçəkləşə bilər. O vaxtacan bütün günlərim əvvəlcədən planlaşdırılıb: Barbaros haqqında romanı bitirməliyəm, Sankt-Peterburqa yaradıcılıq səfərinə gətməliyəm...

- Bəs sonra? - Daha nə yazacağımı nəzərdə tutub soruşuram, nə eşitmək istədiyimi başa düşür.

- Sonra, yəqin ki, Füzuli haqqında romanımı başlayacam. Neçə illərdi bu niyyətimə doğru gedirəm.

Bu məni heç də təəccübləndirmir: divan ədəbiyyatı araşdırmaları yönümdə Füzuli haqqında yazdıkları, "Leyla və Məcnun", "Babildə ölüm, İstanbulda eşq" romanlarından sonra Füzuli haqqında yazmaq, yəqin ki, ondan ötrü çətin olmayacaq. Bilirəm, Azərbaycan klassik ədəbiyyatına yaxşı bələddi, bəs çağdaş ədəbiyyatımız haqqında nə bilir?

- Təəssüf ki, çox az şey... - deyir, - bir neçə yazarın adını eşitmişəm, oxuduğum bir şey yoxdu, əlimə gəlib çatmayıb.

"Yolsuz" romanımı verirəm, zahiri görünüşünü bəyənilir, bilgisayarın yanına, əlinin altına qoyur:

- Azərbaycan türkcəsində bir çətinliyim yoxdu, oxuyaram, fikrimi də çatdıraram...

Sonra "Qətreymatəm" əsərini də oxuduğumdan, hələ nəşr olunmamış romanımdakı bir sıra hadisələrin də eyni dövrdə İstanbulda baş verdiyindən danışıram.

- Çevirtirmək məsələsi yoluna qoyulsa, zənnimcə, burda çapında problem olmaz, - İsgəndər bəy əmin eləyir.

Əlbəttə, məsələ də elə bundadı...

"Sənətçi azad olmalıdı..."

- Bu məqama asanlıqla gəlməmişəm, - İsgəndər Pala söhbətimizi yönəldir. - Çox çətinliklərim olub, çox şeylərdən imtina etməli olmuşam. İndi kitablarım yüz min nüsxələrlə satılır, başqa dillərə çevrilir, başqa ölkələrdə nəşr olunur. Bu mənə hər şeydən öncə azadlıq gətirir. İstədiyim yerə gedə, həyatımı istədiyim kimi qura bilirəm. Sənətçi mənən də, maddiyyat sarıdan da azad olmalıdı.

Frans Kafkanın Azərbaycana "gəlişi", başqa sözlə desək, onun əsərlərinin dilimizdə nəşr olunmağa başlaması 1960-cı illərə təsadüf edir.

Yazıcının Azərbaycan oxucusuna təqdim olunan ilk əsərlərindən biri "Çevrilmə"dir. Həmin hekayə 1966-cı ildə "Azərbaycan" jurnalının 8-ci sayında nəşr olunmuşdu. Hekayənin tərcüməçisi Cəfər Bağır idi. Növbəti dəfə isə "Çevrilmə" 1978-ci ildə "Xarici ölkə yazıçılarının novella və hekayələri" almanaxında dərc olunub.

Frans Kafkanın bir neçə əsərinin toplandığı ilk kitablardan biri isə "Frans Kafka" kitabıdır. Kitabda Kafkanın novellaları, pritçaları və dostu Yanouxla söhbətləri yer alıb. Bundan başqa bu kitabda ilk dəfə olaraq müəllifin "Qəsr" romanı çap edilib. Azərbaycan Tərcümə Mərkəzinin hazırladığı kitab 1996-cı ildə nəşr olunub və oradakı mətnlərin tərcüməçiləri Cəfər Bağır, Çərkəz Qurbanlı, Arif Əmrahoglu, Tahir Kazımlı, Paşa Əlioğlu, Azər Qaraçenli, İqrar Cəfəroğlu və Mahir Qarayevdir. Əsərlər rus və alman dillərindən tərcümə edilib.

Frans Kafkanın əsərləri növbəti dəfə kitab halında 2006-cı ildə "Seçilmiş əsərləri"ndə toplanıb. Topluda Kafkanın "Çevrilmə", "Kənd həkimi", "Balaca qadın", "Müğənni Jozefina" və "Akademiya üçün hesabat" hekayələri və "Qəsr" romanı yer alıb. Bu, 1996-cı ildə çap olunan kitab əsasında hazırlanıb və "Şərq-Qərb" nəşriyyatında çap olunub.

Frans Kafkanın "Seçilmiş əsərləri" 2010-cu ildə də yenə "Şərq-Qərb" nəşriyyatında çap olunub. Bura üç tərcüməçinin - Çərkəz Qurbanlı, Vilayət Hacıyev və Yusif Savalanın alman dilindən tərcümələri daxil edilib. Ümumilikdə isə kitabda Kafkanın 17 hekayəsi, 7 pritçası, "Qəsr" romanı və "Atama məktub"u yer alıb.

Kafkanın "Qəsr" romanı ayrı-ayrı vaxtlarda 3 dəfə çap olunsada, müəllifin digər iki romanı - "Məhkəmə" və "Amerika" Azərbaycan dilində çap olunmamışdı. Nəhayət, 2012-ci ildə Vilayət Hacıyevin tərcümə etdiyi "Məhkəmə" romanı "Qanun" nəşriyyatında çapdan çıxıb. 2013-cü ildə isə bu roman yenidən nəşr olunub.

Kafkanın 2013-cü ildə işıq üzü görən kitablarından biri də "Zero" nəşriyyatının hazırladığı cib kitabıdır. Cib kitabı yazıcının anadan olmasının 130 illik yubileyi münasibətilə çap edilib. "İmperatorun sifarişi" hekayəsinin adı verilən kitabda 6 hekayə - "Mənim yuvam", "Heydən düşmüş subay qoca Blümfeld", "İmperatorun sifarişi", "Kənd həkimi", "Qanun qarşısında" və "Ölülərin qonağı" var. Hekayələrin tərcüməsi

nın Milenaya yazdıqları dünyada sevgi ilə bağlı deyilmiş ən gözəl sözlər sayılır. Milenani sevən, 1920-1923-cü illər ərzində onunla yazışan Kafka bu müddət ərzində onunla yalnız üç-dörd dəfə görüşə bilib. Milenaya yazılan məktublardan çox olmasının səbəbi onun Kafkaya olan dərin sevgisidir.

Kafka sevgilisinin məktublarını saxlamasa da, Milena yazılanların hamısını saxlayıb və 1939-cu ildə çap etmək üçün məktubları

Frans Kafka Azərbaycanda

Rezo Əliyev, Ramil Rəhiboğlu, Məsiyə Məhəmmədli, Vilayət Hacıyev və Mahir Qarayevə məxsusdur.

2014-cü ildə isə yazıcının daha bir toplusu - "Vəsiyyət" çapdan çıxıb. Həmin kitaba yazıcının "Höküm" və "Çevrilmə" novellaları, pritçalarından nümunələr, "Gündəliklər"indən və çex jurnalisti Qustav Yanouxla söhbətlərindən parçalar daxil edilib. Kitab "Qanun" nəşriyyatı tərəfindən çap edilib.

Frans Kafkanın həyatında olan qadınların arasında ən fərqli yeri çex jurnalist Milena Yesenskaya tutub. Elə buna görə də Kafka-

dostu Uill Haasa verib. Lakin bu, İkinci Dünya müharibəsi ərzində təsadüf etdiyindən məktublardan çapı ləngiyib. Məktublardan kitab halında çapı yalnız 1952-ci ildə mümkün olub. "Milenaya məktublar" Azərbaycanda Türkiyə türkcəsi və rus dilində satılsa da öz dilimizdə yalnız bu ilin fevralında çap edilib. Kitabı rus dilindən Həbib Həbibəyev tərcümə edib.

Onu da qeyd edək ki, Kafkanın digər romanı "Amerika" və iki dəfə nişanlandığı sevgilisi Felisaya, eləcə də sevimli bacısı Ottloya yazdığı məktublar hələ də dilimizdə tərcümə edilməyib.

Fatimə KƏRİMLİ

Türk romançısı İsgəndər Palayla könlül söhbəti

Əvvəli 9-cu səhifədə

"Şah və Sultan"ı yazanda İrana getdim, Azərbaycan ərazisini gəzdirdim, günlərlə Çaldıran səhrasında gecələdim ki, beş yüz il əvvəlki fəlakəti bütün çalarlarımla oxucuya çatdırıram. Artıq Türkiyədə bir neçə yazıçı var, oxucular onların yazdıqlarını gözləyirlər: Orxan Pamuk, İsgəndər Pala, Elif Şafak... nə yazsalar, alınacaq, amma onlar da pis əsər yazmamaq iqtidarındadırlar. Artıq mənə pul-para müqabilində roman yazdırmaq iddiasında olanlar da var. Məsələn, bu yaxınlarda Səid Nursi haqqında təklif aldım, amma imtina etdim, o mövzu mənim içimdə yoxdu...

- Hacı Bəktəş Vəli də yoxdumu? - Maraqlanıram.

- Yox, - İsgəndər bəy dillənir. - Amma Yunus Əmrə var, Füzuli var. Bunun könlül məsələsindən başqa bir şeylə əlaqəsi yoxdu.

Yunus Əmrə haqqında "Od" romanının da Azərbaycan oxucusu üçün maraqlı olacağını, çevirmək istədiyimi deyirəm.

- Buna ancaq sevinərəm, - İsgəndər bəy dillənir, - amma gərək müəllif haqları daxilində olsun. Hamımız istər-istəməz buna alışmalıyıq...

Təbii ki, haqlıdı, dediklərinə heç bir etirazım yoxdu.

Görkəmli türkoloqumuz, professor Əsgər Rəsulun "Şah və Sultan" romanı barədə yazdığı məqalədən, gəldiyi qənaətlərdən danışırıram.

- Əsərlərim barədə bütün fikirlər, mövqelər məndən ötrü maraqlıdır, - İsgəndər bəy araşdırmanın müəllifi Əsgər Rəsula təşəkkürünü bildirir. - Hər halda, əgər göndərsən, tanış olaram.

Məqaləni elektron poçtuna göndərəcəyimə söz verirəm.

Bəlkə Bakıda görüşdük...

Söhbətarası mənə hiss etdirməməyə çalışsa-çalışsa gözcü bilgisayarına baxdığını hiss eləyirəm. Yazı prosesində, vacib olsa da, qonağa bir-iki saat vaxt ayırmağın nə demək olduğunu sözsüz-sovsuz anlayıb görüşümüzü yekunlaşdırmağa hazırlaşırıram.

- Bakıya səfəriniz baş tutsaydı, çox yaxşı olardı, - deyirəm. - Romanınız artıq satışa çıxıb, ilkin müşahidələrə görə, oxucular böyük maraqla qarşılayıblar...

- Daha çox xanıma görə gəlmək istərdim, - deyir. - Azərbaycanda olmayıb. İnşallah, ümidvaram ki, Bakıda görüşəcəyik. Bütün hallarda əlaqəni kəsmə, qalanını zamanın öhdəsinə buraxaq...

Bayaqdan bəri məni narahat eləyən bir məsələnin üzərinə qayıdırəm: cəmi bir neçə saat vaxtımız qalıb, Orxan Pamukun Cahangirdəki ofisinə baş çəkək, kitablarını çatdırma bilməyəcəm.

- Orxan Pamukla əlaqəniz varmı? - İsgəndər bəydən soruşuram.

- İstanbulda olanda görüşürük. Bildiyimə görə, indi Amerikada olmalıdı. Bir problemin var?

Vəziyyəti izah eləyirəm, İsgəndər Pala məni sakitləşdirir:

- Köməkçisiylə yaxın münasibətim var. Zəng vuraram, gəlib aparar. Narahat olma.

Sonra "Od", "Eşqnamə", "Eşq kitabı", "Babildə ölüm, İstanbulda eşq" kitablarını avtoqrafla bağışlayır və vidalaşırıq. Uca boyu, üzünün səmimi ifadəsi, Şəms Təbrizi görkəmiylə bizi qapıdan yola salır:

- Görüşənədək...

Yəqin, bir neçə dəqiqəsini yazdığı romanla bağlı duyğularını sahmana salmağa sərf eləyəcək, sonrasa gerçək dünyanı unudub, xəyalında qurduğu, hələ yalnız özünə məlum olan aləmlə yaşayacaq...

...Bayırda əsl yaz havası var. Amma bundan arın-arxayın zövq almağa vaxtımız yoxdu. Hava limanına tələsməliyik...

Yol boyu da Beşiktaş iskələsinin ikinci qatındakı otaq, Şəms Təbrizi görkəmli İsgəndər Pala gözlərimin önündən çəkilmir...

İnşallah, Bakıda görüşənədək!..

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapışan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gər-dişin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. **Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaotik bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşayanlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyat-sevərləri məyus edir. Belə də klassiklərimizin tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, böyük sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdır-mışıq. Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli ədiblərindən olan Yusif Səmədoğlunun "Beşik" hekayəsi ilə missiyamızı davam etdiririk.**

O, evə qayıdanda arvadı hələ yatmamışdı. Dama-dama, yaşıl süfrəli stolun üstündə bir termos və içində səliqə ilə kəsilmiş iki yaxma olan qırmızı haşiyəli boşqab vardı. Arvadı stola dirsəklənib, nazik qaşları altından, geniş açılmış gözlərini ona zilləmişdi. - Danışdın? - deyər o, termosu özünə tərəf çəkərək qapağını burdu, ancaq stola baxıb gördü ki, stəkan yoxdur. Mətbəxə gedib stəkan götürdü. Kişi çayını nəlbəkiyə tökdü. Çayın qurtumu mədəsinə axan kimi bədəni yavaş-yavaş isindi. O, yaxmalardan birini götürüb dişlədi. - Yaxşı pendirdir, hardan almısan? - Aşağıdakı mağazadan. - Arvad nədənsə başını sinəsinə əydi. - Danışdın, ya yox? - Hə, danışdım... Çaydan birini də tök. Arvad stəkanı ərinin qabağına qoyanda əri onun ət, soğan doğramaqdan, paltar yumaqdan, tikiş tikməkdən şişmiş, ucları qaralmış, dırnaqları çatlamış barmaqlarını gördü; arvadın iyirmi il bundan qabaqkı barmaqlarını xatırladı, ağ, zərif barmaqları. İlk dəfə onun çəpələ barmağından öpdüyü gün yadına düşdü. İyirmi il bundan qabaq...

Nədənsə, kədərlandı, özünü narahat hiss etdi. Başını qaldırıb tavanın ortasında sallanan qırmızı abajurlu lampaya baxdı. Gözləri abajurun divara düşmüş iri, qara kölgəsinə sataşdı. Ona elə gəldi ki, kölgə divarın üstünə sürüşür, gah kiçilir, gah da şişirdi. Arvadı yenə soruşdu: - Nə deyir? - Nə deyəcək, əvvəlki sözünü. Deyir üç ildən beş il kimi işi var. Arvadın nazik qaşları düyünlənib aqlı, burun poroləri titrədi. Daha danışmadı. Xeyli keçdi. - Bəs neyləyək? - Arvad yumşaq və kövrək səslə sükkutu pozdu. - Neyləyəyək, iş-ışdən keçib. Kişinin alnı qırıq-qırıq oldu. Süfrənin üstündəki çörək qırıntılarını şəhadət barmağı altında əzməyə başladı. Sonra stola dirsəklənib başını əlləri arasına aldı, gicgahlarını övkələdi və qarışıq ahəngli bir səslə dedi: - Prokurorla çox danışdım, bir şey çıxmadı. Gedib-gəlməkdən də özümün suyu tökülüb. Kimə ağzı açmam, elə prokurorun dediyini deyir. Vallah, heç bilmirəm başıma nə çarə qılın. Zalım uşaqlarında elə bil ürək-zad yoxdur. Arvad gözlərini aşağı saldı, uzun kirpiklərinin kölgəsi gözlərini altına düşdü, sanki sifətinə iki bərabər qara xətt çəkildi. - Deyirsən Aqili buraxmazlar? - Bütün institut ayağa qalxıb. Aqili buraxsalar, bizi Bakıdan köçürürlər. - Kişi yenə gicgahlarını övkələdi, dərindən köksünü ötürdü. - Adamınkı götürməyəndə gətirmir... Susdular. Kişi yerindən qalxıb pəncərəyə yanaşdı. Gözlərini eşik tərəfdən pəncərənin taxtalarına yatmış nazik qar layından ayırmayaraq, geri çevrilmədən dilləndi: - İnstitutdan hər gün prokurorluğa axışib gəlirlər. Aqilin işiylə maraqlanırlar. Hələ istəyirlər ki, məhkəməni institutda keçirsinlər. - Ciyərləri yansın! - deyər arvad söyləndi. - Kimin ciyəri yansın? - İnstitutdakıları deyirəm. Kişi geri çevrildi. - Onlarda günah yoxdur! Günah sənin oğlundadır? - Yenə başladın. Kişi başını aşağı saldı.

YUSUF Səmədoğlu



Beşik

(hekayə)

Yenə susdular. Nədənsə, hər ikisi divardan asılmış saatın tiqqılına qulaq verdi. Kişi ağır addımlarla otaqda var-gəl etməyə başladı. Hər dəfə, küncdə qoyulmuş hüdüdü, qəhvəyi bufetə yanaşanda döşəmə titrəyir, bufetin rəflərindəki qab-qacaq cingildəyirdi.

Kişi otağın ortasında dayanıb saata baxdı. - Daha gecdir, gedək dincələk, - deyib yan otağa keçdi. Arvadı da işığı keçirib onun dalınca getdi. Yataq otağı o qədər də geniş deyildi. Yanaşı qoyulmuş iki taxta çarpayıdan və enli güzgü şəkafdan başqa otaqda heç bir şey yoxdu. Çarpayılardan birinin baş tərəfində divara vurulmuş mavi abarjulu balaca bir lampa yarırdı. Otaqda hər şey zəif işıq tülünə bürünmüşdü. Kişi də, arvad da uzanmışdı. Hər ikisi ağır-ağır nəfəs alırdı. Bir azdan arvad soruşdu: - İşığı keçirimmə? - Yox, lazımdır. - Kişi başını azca yana çevirib arvadına baxdı. - Yuxun gəliresə keçir. - Yuxum?... İki aydır yuxuya həsrətəm. - O, qalın, miləmil yorğanın altında qollarını sinəsində çarpazladı, səsinə alçaldıb yanlı-yanlı pıçıldadı. - Qapım elə bağlanıb ki, bilmirəm açara kimə gedim. - Eybi yoxdur, arvad. Yaman günün ömrü az olar. Arvad gözlərini yumub fikrə getdi. Sonra do-daqları büzüşdü, iniltiyə bənzər bir səslə gəldi: - Eh, ay kişi! Balam əlimdən gedir. Buna yaman gün deməzlər, evim yıxılır... Gecəm, gündüzüm yoxdur. Hara baxıram, uşaq gəlib durur gözümün qabağında. Gecələr qulağıma cürbəcür səslər gəlir. Pis-pis yuxular görürəm. O gecə görürəm, Aqil qızdımın içində yanır, qışqırır, ay ana, ay ana. İstəyirəm yaxına gedəm, yerimdən tərənə bilmirəm. Dəli kimi yuxudan oyanmışam... Eh, Allah bu günü heç düşmənimə də göstərməsin!

Kişi yorğanın üstündən arvadının əlini sıxdı. Arvad daha danışmadı, içini çəkdi. Kişi isə düşünməyə, son iki ayda baş vermiş əhvalatları özlüyündə saf-cürük etməyə başladı. Lakin bir çox hadisələri nədənsə xatırlaya bilmədi. Oğlunun cinayəti, tutulması, ona keçmişlərdə oxuduğu kitablar kimi dumanlı göründü. O, yalnız faktları, dəlilləri yadına sala bildi. Bu gün prokurorun ona dediyi sözlər qulaqlarını deşdi: «Oğlunuzun günahı böyükdür. Müstəntiq bir neçə dəfə onu sorğu-suala tutub, oğlunuz da hər şeyi boynuna alıb». Bu sözləri eşidəndə kişi dəli kimi olub soruşmuşdu: «Demək mənim oğlumu həbsxanadan qurtarmaq qeyri-mümkündür?» Prokuror çiyinlərini qısıb cavab vermişdi: «Cinayət mə-cəlləsinə görə oğlunuzun üç ildən beş ilə kimi işi var».

O, prokurorluqdan çıxanda qar yağır-dı. Ətrafda hər şey - küçələrdən, çılpaq ağacların quru budaqlarından, seyrək dumana çulğanmış binaların dam-larından və pəncərələrindən tut-muş, ağır gövdəsini güclə sürüyən trolleybuslara qədər, hər şey qarla örtülmüşdü. Arabir əsən soyuq kül-ləyin havada yaxalayıb yenə enmə-yə qoymadığı xırda qar dənələri səkilər boyu yan-yana düzülmüş uca fənərlərin başına dolanırdı; uzaqdan baxanda adama elə gəlirdi ki, şəhərə saysız-he-sabsız ağqanadlı pərvanələr uçub dolub. Çoxunun arxa təkərlərinə qalın zəngir bağ-lanmış maşınlar yavaş-yavaş sürüşə-sürüşə, kilsə zənginin uzaqlardan gələn batqın səsinə andıran bir cingilti ilə hərəkət edirdi.

Arvad yenə soruşdu: - Kişi Sabirin üstündə də adam adamı vurur? - Nə bilim, vallah, cavanlardan nə desən çı-xar. Nə bilim. - Kişi, son vaxtlar gördün özünü evdə ne-cə aparırdı? - Necə? - Tez-tez üstümə qışqırırdı ki, qırıldıq bat-dıq bu müsəlmançılığın içində. Belə-belə qəri-bə şeylər deyirdi. Kişinin elə bil nəfəsi qaraldı, ürəyindən qalxan küt bir ağrının bütün bədəninə yayıldığını hiss etdi. - Küçük! - dedi. - Yox. Mənim yanımda belə qələt qarışdırmayır. - Səndən qorxurdun. Amma məndən bir şey giz-lətmirdi. Ürəyində nə var, açıb deyirdi. Günlərin birində bir qız zəng eləmişdi. Aqil evdə yox idi. Soruşdum ki, ay qızım, adın nədir, gələndə nə deyim? Dedi, Səfurədir. Aqil axşam qayıdanda dedim sənə Səfurə zəng eləmişdi. Elə sözləyişi də soruşdum ki, o qız kimdi? Dedi, qız deyil, arvad-dır, iki də uşağı var. Sözlərin düzü hirsim beynimə vurdu. Üstünə qışqırdım ki, əliuşaqlı arvadın sənə nə alverin! Bilirsən mənə nə cavab verdi? - Nə? - Dedi ki, o arvadın atını dırnağını vermə-rəm yüz Fatma, Tükəzbana, kişinin qızı mədə-ni arvadıdır, özüyüçün kef eləyir. - Küçük!

Ata ilə ana Aqillə əlaqədar olan bütün hadi-sələri, söhbətləri xatırladılar. Kişi gah əsəbiləş-di, gah kədərlandı. Arvad isə hər dəfə köksünü ötürüb ah çəkdi, ürəyində balasına dua elədi. Söhbətin sonunda kişi elə bil yuxudan ayıldı, ona bir şey çox qəribə və dəhşətli göründü: söh-bət əsnasında heç biri - nə o, nə də arvadı bir-cə balaları Aqilin adını yaxşılaşdırmaq çəkməmişdi. Bir də, söhbətin ümumi ahəngi son dərəcə kədərli və cansıxıcı idi: əzizini basdırıb qəbiristanlıq-dan qayıdan adamlar, adətən, belə danışsalar. Kişi dedi:

Küçələrdə adam çoxdu. Bakıda möcüzə təsiri bağışlayan bu qara baxmaq, şaxtılı havada gəziş-mək üçün şəhərə çıxmışdılar. Qocaların dediyinə görə, Bakı çoxdandı ki, belə qış görməmişdi. Kişi ayaqlarının altına baxa-baxa addımlayı-r, nədənsə, evə getməyə tələsmirdi. Küçələrdə bir-iki saat dolandıqdan sonra, hətta dənizkənarı bulvara da getdi, sümükklərinə işləyən sazağa fikir vermə-dən, Xəzərin dəhşətli uğultusuna qulaq asdı. Evə qayıdanda yolu Nizami muzeyinin yanından düşdü. Tində, muzeyin küncünə vurulmuş üçgözlü saatın altında, qışın bu vaxtında başaçıq gözən bir dəstə cavan dayanmışdı. Bu cavanların yanından ötəndə o, qəribə bir şey müşahidə etdi. Cavanların hamısı iki damla su kimi onun oğlu Aqilə oxşayırdı. Hərəkətləri, zil qəhqəhələri, başqalarının başa düş-ə bilmədiyi bir jərdəndə danışmalan ataya öz oğlunu xatırladı. Bir az getdikdən sonra kişi sövq-təbii ayaq saxladı, geri dönüb cavanlara xeyli baxdı. Nədənsə, ona elə gəldi ki, şit-şit gülüb-danışan bu cavanların hərsinin cibində bir beşbarmaq var. Hər biri də ya bu gün, ya sabah, ya da bir aydan sonra kimisə vurub yaralayacaq, bəlkə də öldürəcək...

Kişi bir daha həmin cavanları xatırladı, «gö-rəsən niyə mən onları Aqilə oxşatdım?» - deyər öz-özündən sual elədi, lakin bu suala cavab verməkdən qorxdı. Arvadından soruşdu: - Yuxun gəlmir ki? - Yox... - Arvad gözlərini açdı. - Kişi, Aqil beşbarmağı hardan tapmış olar? - Nə bilim! Axıtan tapar deyiblər. - Oğlanı harasından vurub? Vəziyyəti necədir? - Hələ ki, xəstəxanadadır. Arvad sağ böyrü üstə dönüb üzünü ərinə çevirdi. - Bəs nəyin üstündə vurun? Soruşmadın? Kişi gözlərini qaranlıq tavana zilləyib nə haqdasa uzun-uzadı fikirləşdi. - Prokurorun dediyindən elə qıx ki, guya boş bir şeyin üstündə vuruşublar. İnstitutlarında iclas olub, oğlan Aqilə sataşib. Aqil instituta guya lüt arvad şə-killəri götürüb qızlara göstərmiş. Bayağı zarafatlar elə-yirmiş. Həmin iclasdan Aqil onunla düşüb. Yoldaşla-rına deyirmiş ki, görün ona nə toy tutacağam... Bir gün yenə sözləşiblər. Oğlan Aqilə sual verib ki, Sabiri oxumusan? Aqil deyib. - Yox. Oğlan da guya hamının yanında onu biabır eləyib, deyib sən necə azərbay-canlısan ki, Sabiri də oxumamısan. Aqil də özündən çıxıb qışqırıb ki, Sabiri qoy sən kimlər oxusun. Oğ-lan Aqili şillələyib... Aqil dərindən çıxıb, bir yoldaşının yanına gedib. Ondan beşbarmaq alıb. Dərs qurtaran-da gəlib institutun qabağına, oğlan çıxanda onu qa-ranlıq bir küçəyə çəkib, vurub. Vəssalam.

Kişi dedi: - İşığı keçir, daha gecdir. Arvad yerindən qalxmıdan, əlini başının üstündəki lampanın ağ düyməsinə aparıb bas-dı. İşıq keçdi. - Sabah yenə gedəcəksən? - Hə. Stolun üstündə dincən olduğu kimi yenə ter-mos və iki buterbrot vardı. O, astanadan arala-nan kimi küçə qapısının açarını yaxınad və boyun-luğu qarlı naxışlanmış uzun paltosunun cibinə qoydu. Bir müddət dayandı. Sonra paltosunu soyunub divanın üstünə tulladı. Əllərini bir-bi-rinə sürtərək isitməyə başladı. Arvadı soruşdu: - Nə oldu? Kişi bir an cavab vermədi, sonra başını bulayaraq: - Yox, - dedi. - Səsi titrədi. - Bir şey çıxmadı. - Niyə? Kişi ağır addımlarla pəncərəyə yanaşdı baş-ını sinəsinə əydi, haçandan-haçana boğuş bir səslə dilləndi: - Prokuror bu dəfə mənimlə heç danışmaq istəmədi. Birdən o, geri döndü. Qıyılmış gözlərini ar-vadının üzünə zillədi. - Prokurorluqda həmin o oğlanı mənə gös-tərdilər. Anasıyla gəlmişdi. - Xəstəxanadan çıxıb? - Hə. - Sağalıb? Kişinin qaşları çatıldı. Dərin qırıqlar alnını kəsik-kəsik elədi. Nədənsə, lap yavaşdan, pıçılı ilə dedi: - Bir gözü yoxdu. Anasının qoluna girmişdi. Tez-tez büdrəyirdi. Bilmirəm necə oldusa, onla-ra yaxınlaşdım. Küçə qapısına qədər oturdum. Yazıq arvad özünü saxlaya bilmirdi, ağlayırdı. «Allah onları dünyaya işığına həsrət qoysun, qa-pıları bağlansın», - deyirdi, qarışq eləyirdi. Kişi daha danışa bilmədi. Ərlə arvad xeyli bir-birinin üzünə baxdı. Sonra kişi bufetin böy-ründən asılmış saçaqlı dəsmal götürüb vannə otağına tərəf yönəldi. Arvadı da onun dalınca getdi. Onlar ensiz və dərindən dahlizdən keçən-də kişinin ayağı nəyəyə ilişdi, az qaldı yıxılın. - Tfu, zəhrimar! - deyib geri döndü. Hər ikisi divara bitişik qoyulmuş, kişinin ayağı-na ilişdiyindən hələ də tükürpədicə bir qıjlı ilə yur-ğalanan köhnə uşaq beşiyinin qarşısında dayandı. Pas atmış, bir neçə yerdən nikeli qopmuş bu beşiyin içində arvad əsg-i-üşgü, köhnə ayaqqabılar, tükü di-dilmiş yararsız şotkalar saxlayırdı. Ata ilə ana sükkət içərisində xeyli vaxt beşiyə baxdı. Arvad ərinə qışıl-dı, ölgün bir hərəkətlə başını qaldırıb soruşdu: - Sabah yenə gedəcəksən? Kişi dərindən, ciyər dolusu nəfəs aldı. - Yox. Daha heç yerə getməyəcəyəm! Arvad ağladı.

– **Vüsala xanım, siz on ildən çoxdür ki, böyük bir media holdinq rəhbərlik edirsiniz. Bir qədər üçün dəim göz önündə olmağın üstünlükləri və mənfə cəhətləri nələrdir?**

– Hələ ki, heç bir mənfə cəhətini görməmişəm. Sadəcə, bir az vaxt azlığı olur. Ümumiyyətlə, mən həmişə tanınan, görünən adamların şikayət etməsinin əleyhinə olmuşam. “Ailəmi, şəxsi həyatımı işimə qurban verirəm”, “İşim vaxtımı alır kimi” deyənlərləri qəbul etmirəm. Çünki bu, bizim şəxsi seçimidir. Dünyada elə bir tanınan adam yoxdur ki, onu zorla, qolundan tutub gətirsinlər və məşurlaşdırsınlar. İnanıram ki, hansısa tanınan, göz önündə olan adamın tanınmağı, şöhrəti onu daxilən narahət etsin. Əslində, hər bir insan başqalarından fərqli həyat yaşamaq istəyir. Mən heç vaxt narazılığımı dilə gətirmirəm, çünki bu mənim könlümü və şəxsi seçimidir. İstəmirsənsə, alternativlər var. İstənilən vaxt istefa verə bilərsiniz. Əgər sabah ailəmə daha çox vaxt ayırmaq, evdar qadın olmaq istədiyimi desəm, çətin ki, kimsə diz çöküb yalvaracaq. “getmə, getsən Azərbaycan cəmiyyəti çox şey itirər” deyəcək. Heç kim əvəzolunmaz deyil, heç kəmin gedişi ilə də cəmiyyət bir şey itirmir. Dünyanı dahilər, ölkə idarəçiliyində mühüm rolunu olan insanlar tərk edir. Hesab etmirəm ki, buna görə ağlamağa, sığamağa dəyər. Təəssüf ki, bizim ölkəmizdə müxtəlif peşələr üzrə tanınan, üzde olan xanımların sayı o qədər də çox deyil. Bir daha vurğulayıram ki, bu, mənim könlümü seçimidir. Mən özüm istəmişəm ki, istirahətsiz və bayramsız işləyən bir sənət seçim. İş zamanı da heç bir yorğunluq hiss etmirəm. Jurnalistikanı sevirəm, otaqda tək olanda, dər-xanda da yazı oxuyuram, müxbirlik edir, əməkdaşlarıma kömək etməyə çalışıram. Gördüyümü işdən zövq alıram və özümü jurnalistikadan ayrı təsəvvür etmirəm. Qıssası şəkildə edə bilmərəm, bu həyatı özüm seçmişəm.

– **Bu yaxınlarda rəhbərlik etdiyiniz qurumda bəzi struktur dəyişiklikləri oldu. Qazanc gətirməyən saytların fəaliyyəti məhdudlaşdırıldı. Sizcə, Azərbaycanda mətbuatın əsas gəlir mənbəyi haradan, nədən olmalıdır. Media hansı yolla özünü maliyyələşdirə bilər?**

– Birinci növbədə, əlbəttə, reklam lazımdır. Ümumiyyətlə, istənilən media qurumunun mütləq azadlığı onun iqtisadi azadlığına bağlıdır. Təəssüf ki, bu gün Azərbaycanda mediası öz-özünü iqtisadi cəhətdən tam təmin edə bilmir. Amma biz reklamlarımızın olmasına, abunə sisteminin gücləndirilməsinə çalışırıq. Müasir menecmentdə gəlir gətirməyən, sınaqdan çıxmayan layihələrin uzun müddət davam etməsi qəbul ediləməzdir. Buna təbii yanaşmaq lazımdır. Biz əməkdaşlarımızın böyük əksəriyyətinin ixtisasına yol vermədik, layihələri qoruyub saxladığımız. Bilirəm ki, Azərbaycanda ədəbiyyat və mədəniyyət layihəsi hələ uzun vaxt illər gəlir gətirməyəcək. Ancaq gəlirlə yanaşı, bizim imicimiz də böyük önəm daşıyır.

Medianın iqtisadi cəhətdən müstəqil olmasının yeganə yolu reklam gəlirlərinin artırılmasıdır. Burada mediadan asılı olan tərəflər də var, asılı olmayan tərəflər də. Düzdür, mövcud reklam bazasının öz tələbləri var, amma hər şeyi bazanın üstünə atmaq olmaz.

Medianın üzərinə düşən vəzifə marketing departamentləri qurmaq, marketing strategiyasını müəyyənləşdirməkdir. Bu gün ölkəmizdə media menecerləri, marketoloqlar, piar menecerlər, demək olar ki, yoxdur.

Son zamanlar marketinglə bağlı kitablar oxuyuram. Hesab edirəm ki, mən artıq jurnalistika ilə məşğul deyiləm, mənim məşğul olduğum sahənin adı media menecmentidir. Menecmentin məktəb olaraq çox rədiləməsi prosesi də yoxdur. Öyrənməli ki, Azərbaycan mediasında məsələnin bu tərəfi kəmə qalır. Yaxşı yazı yazmaq, yaxşı redaktor olmaq hələ yaxşı menecer olmaq demək deyil. Təcrübə göstərir ki, yaxşı yazanlar elə yaxşı yazdırlar.

– **Siz jurnalist fəaliyyətinə qəzetdə başlamısınız. Bu gün bir çoxları isə “kağız dövrü” nün bitdiyini deyir. Halbuki, Avropada, qonşu Türkiyədə qəzetlər milliyətlərlə tirajlanır, nə vaxtsa kağız mətbuatla bağlı layihə-niz ola bilərmi?**

– Əvvəllər bizim rus dilində işləyən üzvi görünən aylıq “Ekonomiks” jurnalımız var idi. Ancaq kağız mətbuat layihəsi məni o qədər qorxudub ki, dafələrlə bura barədə təkliflər olmasın, burada söhbət keyfiyyəti işlərdən, uzunömürlü layihələrdən gədir. Bunu bir neçə dəfə demişəm və indi də təkrar edirəm ki, Azərbaycanda qəzet sənayesinə yenidən baxzədə vəziyyət bir qədər fərqlidir. Qəzeti hansı heyət planlaşdırıb, layihələşdirməyə başlayıbsa, həmin heyət də günün sonunda təhvil verib getməlidir. Buna görə də məni kağız layihəyə sayt, televiziya layihəsindən daha ciddi və məsuliyyətli yanaşırıq. Çünki o tarixdə və tarixdə qalır. Siz internetdə yayımlanan istənilən yazını silə bilərsiniz.

Televiziyada bir dəfə efirə gedən verilişin də lent yazısını pozmaq o qədər də çətin deyil. Amma qəzet tirajları və tarixə düşür. Buna görə də dünyada çap layihələri heç vaxt ölməyəcək. Əlbəttə, burada söhbət keyfiyyəti işlərdən, uzunömürlü layihələrdən gədir.

Bunu bir neçə dəfə demişəm və indi də təkrar edirəm ki, Azərbaycanda qəzet sənayesinə yenidən baxzədə vəziyyət bir qədər fərqlidir. Qəzeti hansı heyət planlaşdırıb, layihələşdirməyə başlayıbsa, həmin heyət də günün sonunda təhvil verib getməlidir. Buna görə də məni kağız layihəyə sayt, televiziya layihəsindən daha ciddi və məsuliyyətli yanaşırıq. Çünki o tarixdə və tarixdə qalır. Siz internetdə yayımlanan istənilən yazını silə bilərsiniz.

Oxucu ən azından vizual dəyişiklikləri hiss edir, operativliyi görür, orda gördüklərini burada görməyində isə bizim mediadan uzaqlaşır. Qəzet sənayesinin geridə qalmasını əsas səbəbi yenilənməsidir. Təbii ki, internetin gücü, reklam bazasının çökması kimi faktorları istisna etmirəm və hesab etmirəm ki, yaxın vaxtlarda qəzet mediası sıradan çıxacaq.

Bizim insanlar səhər duran kimi mağa ehtiyac var. Bu sahə yenidən qurulmalı, müasir dövrün tələbləri ilə ayaqlaşmalıdır. 1995-98-ci illərdə Azərbaycanda qəzetlər 30-40 min tirajla çap olunurdu. Deməli, potensialı istehsalat təcrübəsində olan jurnalistika sahəsindən olan bir professorla “İnternet jurnalistikası çap mediasını “yeyə” biləcəkmi?” mövzusunda müzakirə apardıq.

müsahibə

tərəzi insanın əhvalını göstərmək üçün kifayət edir. Dil də vahid orqanizmdir, o da şəraitə və vaxta uyğun olaraq özünü yeniləyir. APA-da bu məsələyə olduqca həssas yanaşılır, çünki ölkədəki bütün saytların, televiziyaaların əsas istisna mənbəyi məhz APA-dır. Bir ifadə APA-da yanlış gedibsə, elə belə də tirajlanır. Redaktorlarımız işinin peşəkarlarıdır, ən az 15-20 il təcrübəsi olan insanlar.

Məncə, operativliyin dil və üslub normalarının qorunmasıyla heç bir əlaqəsi yoxdur. Operativlik jurnalistin peşəkarlığından irəli gəlir. Adamlar ağızdan eşitdikləri istənilən xəbəri yayırlar. Bir də gördürsünüz, mənim haqqımda həqiqətə uyğun olmayan yazılar yazılır.

saytı da oxuyuram. Əlbəttə, top onluğum var və onları hər gün izləyirəm. Xüsusilə “Feysbuk”da, “Twitter”də paylaşılan və mənə maraqlı olan linkləri açıb oxuyuram. Ümumiyyətlə, xəbər olan hər şeyi oxuyuram. “525-ci qəzet”in şənbə nömrəsini qaçırmamağa çalışıram. Sizin qəzetə abunəyəm, “Azadlıq”, “Şərq”, “Ekspress”, “Yeni Müsavat” qəzetlərini izləyirəm. Özü də internet mediasının gətirdiyi alış-şərtlərlə yazıları F şəklində oxuyuram. Xəbərin başlığına, ortasına, axırına göz gəzdirirəm, əgər cəlb edirsə, mütləq oxuyuram.

– **Özünü vaxt ayıra bilərsinizmi, ailəniz işlərinizin çoxluğundan narazı deyil ki?**

– Dediym kimi, işimlə bağlı narazılığımı heç vaxt dilə gətirmirəm. Çünki belə olmasını mən istəmişəm. Qızım özüylə bağlı müxtəlif nailiyyətlərə, xeyallarına nailiyyətlərə ifadə etməyi sevir. Bütün nailiyyətlərə eyni cümlələrlə başlayır: Onun “biri vardı, biri yoxdu”su belədir. “Bir qız var idi, onun adı Sara idi. Onun anasıyla babası hər gün səhər işə gedirdi”. Qızım necə böyüyüdüni demək olar ki, görmədim. Onun zövqünü dayısı məndən yaxşı bilir. Bu məqam məni bir az incidir. Amma ümumən ailəm, həyat yoldaşım məni çox yaxşı başa düşür. O, tamam başqa sahənin adamı olsa da, medianı çox sevir, bütün günü bizim saytları və dünyə mətbuatını izləyir. Bütün hallarda, vaxt tapan kimi bu vaxt yalnız ailəmlə keçirirəm, ailəmə həsr edirəm.

– **Vüsala xanım, sizə premyeralarda da tez-tez rast gəlirik. Dəvətdə gedirsiniz yoxsa öz təşəbbüsünüz olur.**

– Təzə tamaşalara baxmaq və təzə kitabları oxumaq mənim hobbimdir. Premyeraları qaçırmamağa çalışıram. Kinoya da gedirəm. Son vaxtlar qızımın Pantomim Teatrına tez-tez baş çəkirik. Teatrın beş-altı tamaşasını izləmişik, sonra da müzakirə etmişik. Qızımın tamaşaları barədə danışmaq mənə xüsusi zövq verir. Muzeylərə də mütəmadi baş çəkirik. Bilirsiniz, bu insanın özündən aslıdır. Bəzən əməkdaşlarımız da vaxt azlığından şikayətlənirlər ki, filan kitabı, filan yazını oxuya bilmədim. Deyirəm, axı işiniz məndən çox ola bilməz, jurnalistikada işi məndən çox olan çox az

– **Vüsala Məmmədovanın “Lent.az”da yayımlanan “Əsir düşərgəsi” layihəsi “Cəhənnəmdə böyük gicgirt” adlı kitabda toplanıb. Bu kitabın müəmmədi dərc etmək və ya nəşriyyat layihəsinə başlamaq fikriniz varmı?**

– Bir işə başladımsa, onu yarımçıq qoymağı sevmirəm. İndiki halda özümü nəşriyyat işinə hazır hiss etmərəm. Biz bu işə artıq başlamışıq. Bu yaxınlarda Qəşəm Nəcəfzadənin “Lent.az”da qədim adət-ənənələr mövzusunda yazdığı yazılar kitab şəklində çap olunacaq. Vüsala Məmmədova “Əsir düşərgəsi” layihəsinin ikinci hissəsinə start verir. Cəhənlərə bağlı bu silsiləni davam etdirməyi planlaşdırırıq. Çünki bizim buna potensialımız var, ölkəmiz istedadlı jurnalistlərə, “Kulis”in ətrafında cəmləşib. Əslində, “Kulis” yaradılan da hədəf bu idi ki, saytın öz nəşriyyatı, kitab evləri olsun. Burada imza günləri keçirilsin, bəlkə, içində balaca bir kafe də açmaq olar. İstənilən layihəyə başlamaq olar, amma bu layihənin davamlı olması və hədəfi çox önəmlidir.

– **Azərbaycan mətbuatında iki tendensiya müşahidə olunur - rus ənanəsinə, bir də türk mətbuatına meyil. Ruslar cəmiyyətə daha informativ, intellektual, türklər isə dediyiniz kimi, rəngli və ayaqlı media təqdim edir. Siz bu bölgədə hansı tərəfə üstünlük verirsiniz?**

“Şikayət edə bilmərəm, bu həyatı özüm seçmişəm”

“Aydın yol” qəzetinin suallarını təcrübəli jurnalist, “APA-Holding” MMC-nin prezidenti Vüsala Mahirqızı cavablandırır

Dünya mətbuatı müasir dövrlə və onun tələbləri ilə ayaqlaşdı. Adını çəkdiyiniz Türkiyədə bir dəfə də olsun rəngsiz qəzet yoxdur. Qəzetlərin qalınlığı, az qala, kitablara çatır. Məsələn, “Hürriyyət” qəzeti gözəlmir ki, oxucu 80 sahifənin hamısını oxuyacaq. Dəfələrlə görmüşəm ki, köşkdən qəzet alan oxucu qəzetin idman sahifəsini ayırır, qalanını elə oradaca zibil qabına atıb. İndi eyni təhlükə bizim internet mediasını da gözləyir. Əgər biz informasiya texnologiyaların sahəsində olan yenilikləri öz mediamızda tətbiq etməsək, onlayn mediamız da geri qalacaq. Özüm də əməkdaşlarımız da dəfələrlə nüfuzlu media qurumlarının işi ilə yaxından tanış olmuşuq, beynəlxalq seminarlarda iştirak etmişik. Orada aparılan müzakirələri, işlənilən layihələri görəndə təəccüblənməmək mümkün deyil. Azərbaycan mediası isə qurduğunu və yığdığı tirajı qane olmur, yeniliklərlə ayaqlaşmada isə bu tiraj sürütlə aşağı düşməyə başlayır. Onlayn mediada təhlükə həm də ondan ibarətdir ki, internet şərhədsizdir bir məkan, əgər insanın internetə çıxışı varsa, Rusiya Türkiyə və transmilli media da ona yaxın və alqatandır.

Professor dedi ki, ələmin altında bu qədər planşet, kompüter olsa da, son günümə kimi səhərlər qəzetin qəhvəyə qarışan qoxusundan imtina etməmə.

Bizim qəzetlərin məzmunu da ayrıca problemdir. Bu gün internet mediasında yazılan xəbərlərin səhər qəzetdə çıxması oxucu üçün maraqsızdır. Türkiyə və Rusiya mediasında, əksinə, qəzetlər elektoron mediaya mövzu verir. Qəzet o zaman maraqlı olacaq ki, orada maraqlı araşdırmalar, eksklüziv yazılar yer alacaq, kollektiv dəim özünü yeniləyəcək. Mən özüm onlayn mediada çalışsam da, qəzet mənim üçün müqəddəsdir.

– **Jurnalistikaya münasibətdə iki fikir var. Xəbəri eşidən kimi yaymaq olar, əsas, oxucu kütləsi qazanmaqdır. Digər fikir isə ondan ibarətdir ki, xəbər ən az iki mənbədən dəqiqləşdirilməli, redaktor baxışından keçməlidir. Sizcə, qızıl ortanı necə tapmaq olar? Necə etmək olar ki, həm operativlik təmin olunsun, həm də normalara əməl edilsin?**

– İxtisasla filoloqam. Təhsil aldığımda dövrdə bizə zəmandan və şəraitdən asılı olaraq dil normalarının dəyişməsi öyrədilirdi. Ancaq internetdə dil normalarına riayət olunması bir az qeyri-mümkündür. Çünki internetin özünün gətirdiyi qarma-qarışıq dil forması var. İndi əksəriyyət “yaxşı”, “oldu”, “baş üstə” əvəzinə bir “OK” yazmaqla kifayətlənir, bir tərs, və ya düz mö-

Xəbəri yayan sayt rəhbərlərinə deyirəm ki, mən kifayət qədər alqatan insanam, axı bir zənglə bu məlumatı dəqiqləşdirmək mümkündür. Hər iki tərəfin münasibətini öyrənmədən, sadəcə, ittihamlarla dolu yazılar yazmaq jurnalistika prinsiplərinə birinci xəyanətdir. İçində yalan, qeyri-dəqiq informasiya olan yazı xəbər deyil, bunun janrı dedi-qodudur. Xəbər gərəklə ləkonik, qərəzsiz olsun, tərəflərin fikri ilə bərabər dərc olunsun. APA-da qarşı tərəfin mövqeyi olmadan xəbər dərc olunub bilməz. Kütləvi informasiya vasitələri haqqında qanuna görə rəsmi qurumların məlumatları, press-relizlər, rəsmi dövlət nümayəndələrinin, məmurların açıqlaması qarşı tərəfin mövqeyi olmadan verilməlidir. Ancaq qarşı tərəf də açıqlama versə, yayılmağa hazırıq.

Bir daha deyirəm, operativliyin tərəfsizliklə, hər ikisinin də dil normalarına riayətə heç bir əlaqəsi yoxdur. Çünki jurnalist istəmə, eyni vaxtda hər üçünə əməl edə bilər.

– **Sayt və qəzeti ilk açanda hansı bölmələri oxuyursunuz?**

– Səhərlər ofisə gələndə bütün qəzetləri oxuyuram. İlk növbədə APAnın hansı xəbərinə istinad olunub-olunmadığına baxıram. Diqqətimi çəkən analitik yazılar varsa, mütləq oxuyuram. Açıq deyim ki, heç öz saytlarımızda da idman və şou-biznesə aid olan xəbərlərə baxmıram. İstənilən mövqedə olan qəzeti də,

“Hər iki tərəfin münasibətini öyrənmədən, sadəcə, ittihamlarla dolu yazılar yazmaq jurnalistika prinsiplərinə birinci xəyanətdir. İçində yalan, qeyri-dəqiq informasiya olan yazı xəbər deyil, bunun janrı dedi-qodudur. Xəbər gərəklə ləkonik, qərəzsiz olsun, tərəflərin fikri ilə bərabər dərc olunsun. Kütləvi informasiya vasitələri haqqında qanuna görə rəsmi qurumların məlumatları, press-relizlər, rəsmi dövlət nümayəndələrinin, məmurların açıqlaması qarşı tərəfin mövqeyi olmadan verilməlidir. Ancaq qarşı tərəf də açıqlama versə, yayılmağa hazırıq.”

adım var. Əgər insan istəmə, hər şeyə vaxt tapa bilər. Yeni kitabları da oxuyuram, yeni tamaşalara, filmlərə də baxıram. Ailəmə, bir qadın kimi özümə də vaxt ayırıram. Vaxtı səmərəli bölsən, az yatsan hər şeyə vaxt tapmaq olar. Yemək məclislərinə, qapalı məkanlarda saatlarla oturmağı sevmirəm. Xaricə gedəndə də oturmağı, passiv istirahəti qəbul etmirəm.

– **Bir filoloq kimi kitab seçməndə xüsusi kriteriyalarınız varmı?**

– Müasir yazarlarımızın demək olar ki, hamısını oxuyuram. Bayındıqlarım da var, bəyənmədiklərim də. Amma yalnız oxuyandan sonra fikir bildirirəm. Məişət xarakterli yazılar yazan adamlar var ki, onları oxumuram, amma Şərif Ağayar, Murad Köhnəqala, Qan Turalı, Mirmehdi Ağaqulu, Kəramət Böyükqol nə yazsa, oxuyuram.

APA-da istənilən layihəni Direktorlar Şurasında aparılan müzakirələrdən sonra qəbul olunur, işlənir. Məsələn, “Əsir düşərgəsi” layihəsinin müzakirə edəndə, dedim ki, bu layihə türk mediasında uzunömürlü olmasdı. Türklər Çanaqqala ilə bağlı oxşar layihəni dərc olunur. “Kulis”dəki yazıları da izləyirəm. Çalışırıq ki, dünya ədəbiyyatı da diqqətdən keçəndə qalmasın. Umberto Ekonun əsərləri tərcimə olunmuş oxuyuram. Son vaxtlar qızımın birlikdə ingiliscə yeni ədəbiyyat nümunələrini oxumağa başlamışıq. “Nobel” mükafatlarının yaradıcılığı ilə demək olar ki, tanışam. Son zamanlar bir qədər ixtisas kitabları oxusam da, müasir, postmodernist nə çap olursa, oxuyuram. Universitet illərində rus, Avropa, Şərqi klassiklərini oxuyub bitirmişəm. İndi yenilərlə tanış olmaq vaxtdır. Bu yaxınlarda Mo Yanı oxudum. Onun Nobel mükafatına layiq görülməsi məni üçün çox təəccüblü idi. Axırında da Murad Köhnəqala “Yuxulann” kitabını götdirdi. Bildiyimə görə, Qan Turalı da “Kulis”də dərc olunan yazılardan ibarət kitab çıxarmağa hazırlaşır.

– **Əlbəttə, rus mediasına. Bizim mediamızın təməli rus mətbuatı üzərində qurulub. Heç çəkinmədən deyirəm ki, nə yaxşı ki, belə olub. Rus ənanəsinə mətbuatın məlumatlandırma və maarifləndirmə funksiyası üstünlük təşkil edir. Bu gün bizim rusdilli oxucularımız hələ də o ənanə ilə yaşayırlar. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən rusdilli media qurumlarında şou, yüngül xəbərlərə işləyən sayt tapmaq çətin. Çünki rusdilli oxucuların alternativləri rus mətbuatıdır. Rus mətbuatı isə ciddi, araşdırma və təhlil üzərində formalaşmış mediadır. Azərbaycanlı mediada isə analitik, ciddi yazılarda olduğu media qurumunu uğur qazandıqını görə bilməyirik. Çünki Azərbaycanlı oxucu üçün alternativ media türk mediasıdır.**

APA-da istənilən layihəni Direktorlar Şurasında aparılan müzakirələrdən sonra qəbul olunur, işlənir. Məsələn, “Əsir düşərgəsi” layihəsinin müzakirə edəndə, dedim ki, bu layihə türk mediasında uzunömürlü olmasdı. Türklər Çanaqqala ilə bağlı oxşar layihəni dərc olunur. “Kulis”dəki yazıları da izləyirəm. Çalışırıq ki, dünya ədəbiyyatı da diqqətdən keçəndə qalmasın. Umberto Ekonun əsərləri tərcimə olunmuş oxuyuram. Son vaxtlar qızımın birlikdə ingiliscə yeni ədəbiyyat nümunələrini oxumağa başlamışıq. “Nobel” mükafatlarının yaradıcılığı ilə demək olar ki, tanışam. Son zamanlar bir qədər ixtisas kitabları oxusam da, müasir, postmodernist nə çap olursa, oxuyuram. Universitet illərində rus, Avropa, Şərqi klassiklərini oxuyub bitirmişəm. İndi yenilərlə tanış olmaq vaxtdır. Bu yaxınlarda Mo Yanı oxudum. Onun Nobel mükafatına layiq görülməsi məni üçün çox təəccüblü idi. Axırında da Murad Köhnəqala “Yuxulann” kitabını götdirdi. Bildiyimə görə, Qan Turalı da “Kulis”də dərc olunan yazılardan ibarət kitab çıxarmağa hazırlaşır.

Mən istəyərdim jurnalistikamızda rus mətbuat məktəbindən götürülən ənənələr itməsən. “Vest.az”ı açmaqda məqsəd də o ənənəni qoruyub saxlamaq idi. Azərbaycan mediasının hər ikisini sintez etmək imkanı var. Oxucumuz genetikə, məişət, təfəkkür etibarlı olub, təhsil genetikası, oxu ənənələri baxımında rus mətbuat məktəbinə bağlıdır. Hər ikisini də sinxronlaşdırıla bilsək, oxucu bu sintezi qəbul edəəcək. Bunu nə qədər bacarıyıq, bax bu, sual altındadır.

Leyla ƏLİYEVƏ

Qədim vaxtlardan insanlar ayrı-ayrı bitkilərin xüsusiyyətlərinə bələd olmuş, onların köməyi ilə tutulduqları azarlardan xilas olmağa çalışmışlar.

İllər, əsrlər ötdükcə, xalq təbabəti ilə məşğul olan mütəxəssislər yetişdi və yazı mədəniyyəti ortaya çıxdıqdan sonra təbabətin təcrübələri qələmə alındı.

Müxtəlif müalicə üsullarına həsr edilmiş əsərlər yüzilliklər boyunca katib və xəttatlar tərəfindən köçürülür və kitabxanalarda saxlanılırdı.

Təbabət sahəsində yazılmış risalələr digər xalqların dillərinə tərcümə edilir və beləliklə, təbabət bərədəki biliklər zənginləşirdi.

Orta əsrlərdə təbabətə aid çoxsaylı dəyərli əsərlər yazılıb.

Onlar ayrı-ayrı xəstəliklər, onların əlamətləri və müalicə üsulları, insan bədəninin xüsusiyyətləri, dərmanlar, ədviyyələr, sürtmə məhləmləri, otlar, meyvələr, təbiblərə verilən məsləhətlərdən ibarət idi.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda elmin müxtəlif sahələrini əhatə edən əlyazmalar arasında təbabətə həsr edilmiş çoxlu sayda abidələr qorunub saxlanılır.

Onların arasında Zeynəddin bin Əbu İbrahim İsmail ibn Həsən ibn Əhməd ibn Məhəmməd Əl-Hüseyni Əl-Curcaninin "Xəfi-əlayi" ("Xəstəliklər və onların müalicəsinin müxtəsər şərhi") əsəri xüsusi yer tutur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Curcani öz vaxtının tanınmış və müdrik şəxsiyyətlərindən olub. Mənbələrin verdiyi çoxsaylı məlumatlara görə, olduqca savadlı və dərin elmi biliyə malik olan Zeynəddin Əl-Curcani ərəb və fars dillərini mükəmməl bilib, dünyanın bir çox alim və təbiblərinin əsərləri ilə yaxından tanış olub.

Tibbi dərinləndirən Curcani dərmanlar hazırlayıb, xəstələri müalicə edirdi.

Müasir tibb elminin yüksək səviyyədə inkişaf etdiyi bir zamanda xəstəliklərin təbii bitkilərlə müalicəsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Belə bir zamanda "Xəfi-əlayi" kimi əlyazmaların əsaslı öyrənilməsinə ehtiyac artır.

Odur ki, qədim və zəngin keçmiş olan tibb tarixini öyrənilib, gələcək nəsələ çatdırmaq bizim müqəddəs borcumuzdur.

Zeynəddin Əl-Curcani

(Əvvəli ötən sayımızda)

Tündməzəc insanlar dadı və qoxusu zəif olan şərab içməlidirlər, lakin bu şərab mədədə gec həzm olunur.

Reyhan şərabı ətirli olur. Deyilənə görə, belə şərab təngnəfəsliyi olan insanlara, daha uyğundur.

Kəskin qoxulu şərab beyinə zərərli olur, xiltları artırır.

Şirin şərab bədəni kökəldir, səsi açıq, lakin qəbizlik yaradır, qidanın həzmini gecikdirir, qaraciyər və dalğa ziyanlıdır.

Acı şərab tez nüfuz edir, qəbizliyi aradan qaldırır, xiltları yumşaldır.

Duru şərab tez nüfuz edərək, damarlara və beyinə çatır və tez məst edir, sidikqovucudur.

Qatı şərablar onun əksini təşkil edir.

Yetişmiş və qızcırmamış şərab şadlandırır və tez məst edir, sevinc hissi gətirir və qanı təmizləyir.

Lakin ağızda xoşagəlməz qoxu yaradır, beyin rütubətini artırır.

Acı, qızcırmış şərab daha təsirli olur, sevinc hissini dərhal yaratmır və daha çox keflilik gətirir.

Yetişməmiş şərab və şirin qızcırmış şərab sidik kisəsində daş və qum əmələ gəlməsinə səbəb olar, hətta şişin yaranmasına da təkan verə bilər.

Mövüc şərabının hərərəti, rütubəti və qidalılığı üzüm şərabından azdır. Köp yaradır, soyuq və quru məzəclilərə insanlara ziyandır.

Darı və düydən hazırlanmış içkilər faydalıdır. Belə ki, o yalnız sərxoş edir.

Köhnə şərab güclü təsirə malikdir. Tam yetişmiş şərab qaraciyərə ziyandır, ishal yarada bilər.

Şərab istilik gətirərsə, qora, rəvənd kökü, bundan başqa, noğul, nar və turş sitron təm etmək lazımdır.

Əgər şərab qəbizlik yaradarsa, buna qarşı mixək, heyva və nardan istifadə münasibdir.

Şərab içən zaman arada, yuxarıda göstərilən hər iki halda, soyuq su içmək məsləhətdir ki, şərabın təsiri beyindən dəf olunsun.

Mədəsi zəif olan insanlar noğul, kömür həbi və turş heyva yeməlidirlər ki, mədə soyusun.

Şərab içərkən qusan insanlar noğul, zirə və duzdan istifadə etməlidirlər. Bundan əlavə, püstə qabığınu ağızda saxlamalıdır.

Acqarına şərab içmək beyinə və sinirlərə ziyandır, zehni kütləşdirir, qıcolma yaradır.

Xəfi-əlayi

(Xəstəliklər və onların müalicəsinin müxtəsər şərhi)

Şərab daim sərxoş olan insanların məzəcini pozur, beyin və qaraciyərini sıradan çıxarır, əsəb xəstəliklərinə, iflic və ürək tutulmasına səbəb olur.

Həddi-buluğa çatmamış uşaqlara tünd şərab ziyandır, təbii hərərəti pozur.

Kefli vəziyyətdən tez çıxmaq üçün üç piyalə sirkə içmək, kafir və səndəl qoxlamaq, qızılqul yaği ilə sirkəni başa çəkmək məsləhətdir.

Müəyyən orqanlara əks təsirin qarşısını alınması üçün kətan toxumu və mandarqora kökünün qabığınu suya qatıb şərabla içmək məsləhətdir.

Çoxlu şərab içib gec məst olmaq istəyən şəxslər tündməzəc olsalar, ağ üzümün şirəsi, turş narın şirəsi- hər ikisindən 2 dirhəm olmaqla və 5 dirhəm sirkəni qatıb, bir unsiya (1 unsiya = 29,86 qr.) həcmində içməlidirlər.

Əgər soyuqməzəc olsalar, sədəfotu, qanqal, zirə və duzu eyni həcmdə döyüb, suya qatıb istifadə etməlidirlər.

Bir saatdan bir ağzı bu qarışıqla yaxalamaq xoş qoxu əmələ gətirir.

Səkkizinci bab yatmaq və oyaq qalmaq qaydaları haqqındadır

Yatmaq üçün yaxşı vaxt qidanın mədə ağzından keçib mədənin içinə daxil olduqdan sonrakı zamandır.

Acqarına yatmaq ziyandır, insanı zəiflədir və arıqladır.

Gündüz yuxusu, xüsusilə qışda, rütubətli xəstəliklərə və soyuqduyməyə səbəb olur. Bundan başqa üz rəngini korlayır, bədəni zəiflədir, süstlük gətirir, şəhvət hissini azaldır.

Gündüz yuxusuna adət etməmiş insanlar tədricən bu vərdəşdən çəkinməlidirlər.

Gündüz yuxusu gecə yuxusunu əvəz etmir.

Yuxulayan insan əvvəl sağ tərəfi üstündə uzanmalıdır ki, qida mədənin içində qərar tutsun. Sonra sol tərəfə çevrilmək lazımdır ki, qaraciyərə ağırlıq düşməsin.



Qarnı yun şeylə sarıyıb, isti saxlamaq vacibdir ki, hərərət orada cəmləşsin və həzm yaxşı getsin.

Arxası üstə yatmaq sinirlərə zərərdir. Soyuqduymə, vərəm, bel ağrısı, qarabasma və ürəkgetmə kimi xəstəliklərin yaranmasına səbəb ola bilər.

Gecə yatmadan əvvəl çətin həzm olunan təamları və şərabları qəbul etməzlər, çünki bu, insanı qüvvətdən salar.

Səhər yatmaq ziyandır, çünki gecə qida həzm olunur və mədə boş qalır, belə ki, ac adam çətin ki, yuxulaya bilsin.

Uzaqdan gələn su şiriltisi, dəyirman səsi sakitlik və yuxu gətirir.

Çətinliklə yuxulayan insan danışıqdan qorunmalıdır, bir az yuxu gətirən dərman içib, gözlərini yumub, yorulana qədər uzanmalıdır.

Bəzi insanlar yuxuya getmək üçün yorulana qədər danışır və ya kitab oxuyurlar. Sonra onlar durub, çırağı keçirərək dərhal yatmalıdırlar ki, yığılan təbii hərərət xaric olmasın.

İnsan hərəkət etdikdə, onun təbii hərərəti yüksəlir. Hərəkətsiz qaldıqda isə, bunun əksi baş verir. Buna görə də, təbii hərərət xaricdən qorunub saxlanılmalıdır.

Bunu da bilmək lazımdır ki, fəal hərəkət təbii hərərəti daha artıq gücləndirir və gün ərzində bədəndə yığılan qalıqların həllinə və ifraz olunmasına kömək edir.

Həmin hərəkətin ən yaxşı zamanı bağırsağın qalıqlardan boş olan vaxtdır.

Hərəkətdən öncə bədəni əvvəl yavaş, sonra isə daha bərk ovuşturmaq lazımdır.

Belə fəal hərəkət qalıqların bədəndən ifraz olunmasına səbəb olar.

Həmçinin, bu hərəkətin qədərinə artıq olması zamanı əsəblər gərilir, nəfəs təngiyir.

Düzgün bədən hərəkətinin müddəti üz rəngi qızarana və bədəni qızıqma gələndə qəddir.

İnsan yorulub tərləyəndə hərəkəti dayandırılmalıdır.

Yuxarıda sadalanan hallar fəal hərəkət etmədən belə baş verərsə, bədəni qalıqlardan təmizləməklə xəstənin vəziyyəti yüngülləşməz.

Başqa bir fəsad ondan ibarətdir ki, istilik insanın damarlarında və əzələlərində qərarlaşar, həmin nahiyədə şişkinlik yaranar və əl vurduda ağrı verər.

Bu xəstəliyin səbəbi zədələnmənin yaranma səbəbi ilə eynidir.

Lakin bədəni təmizləməklə və qidanı azaltmaqla bədəndəki bu növ ağrılar keçib gedir.

Soyuq içkilər hərərəti aşağı salır. Əzələ ağrıları həmin nahiyələrə yağ çəkməklə və bədəni isti saxlamaqla dəf edirlər.

Yorğunluq nəticəsində bədənin quruması da istirahətə və yuxulamağa ehtiyac yaradır.

Hədsiz tərləməklə müşayiət olunan ağır iş, isti havada səfər etmək və iş görmək, az yemək nəticəsində əmələ gələn zəiflik bədənin qurumasına səbəb olur. Əlacı hamamda və hovuzda yuyunmaq, bədəni yağlar çəkmək, keşkab (qurut və arpa toxumundan hazırlanmış şorba), badam yaği, şəkər, bağayarpağı suyu, quzu əti və cücə əti kimi təamlar yeməkdir.

Doqquzuncu bab hərəkət və hərəkətsizlik qaydaları haqqındadır

Bunu bilmək lazımdır ki, düzgün bədən quruluşu olan insanlar, eyni zamanda bədən quruluşu qüsurlu olan insanlar – kök və arıq adamlar, ümumi vəziyyəti olanlar və ya dil əzələləri zəif olan adamlar, danışan zaman "sın" hərfi əvəzinə "sa" tələffüz edənlər, bədəninə qanı digər mayelərdən çox olan insanlar isti aylarda Böyük və Kiçik Köpək bürcünün görünməsindən 20 gün əvvəl və 20 gün sonra işlətmə dərmanı qəbul etməməli, eləcə də qanalma və həcmət etməməlidirlər.

Əgər zərurət yaranarsa, müəyyən şərtlərə əməl etməklə ehtiyatlı surətdə bu əməliyyatları icra etmək olar.

Yuxarıda sadalanan əlamətlərə malik olan insanlara, xüsusilə də yenidən doğmuş qadınlara isti aylarda cima ilə məşğul olmaq məsləhət görülür.

Əhval-ruhiyyəsi hədsiz xoş olan və ya dərin kədər hissi keçirənlər iyul ayından etibarən dərman qəbul etməməlidirlər.

İşlətmə dərmanına adət etmək məsləhət görülür, çünki bədəni zəiflədir. Belə dərmana ehtiyacı olan şəxslərə təbiblər qida qəbulunu azaltmağa və ya lətif qidalara yeməyi məsləhət görürlər. Əgər bunların heç biri kömək etməzsə, az-az dərman qəbulu məqbul sayılır.

Quru məzəclilərə insanlarda yumşaq (tərkibi güclü olmayan) işlətmə dərmanı qəbul etdikdən sonra daha çox ishal olur.

İşlətmə dərmanından öncə bədəni buna hazırlamaq lazımdır ki, ona hər hansı bir zərər verməsin.

Belə ki, işlətmə dərmanına ehtiyacı olan insanlar bir neçə gün əvvəl mədəni zəiflədən qidalar yeməli, mümkün qədər başqa dərmanları qəbul etməməli, qızcırmaması olan təqdirdə onu tənzimləməli və bədəndəki xiltlar yetişdikdən sonra həmin dərmanı qəbul etməlidirlər. Yediyi qida həzm olunduqdan sonra işlətmə dərmanını qəbul etmək olar. Kəskin aclıq hiss edən zaman belə dərmanı içmək məsləhət görülür.

İşlətmə dərmanı çox şirin olmamalıdır ki, mədə onu qida əvəzi kimi qəbul etməsin və asan həzm olunsun.

İşlətmə dərmanından sonra yuxulamaq məsləhət deyil.

Güclü tərkibli işlətmə dərmanının qəbulundan sonra dərhal uzanmaq lazımdır.

(Ardı gələn sayımızda)

Tərcümə edən: Zəmfira MƏMMƏDOVA

Александр Пушкин

Я вас любил

Я вас любил: любовь еще, быть может,
В душе моей угасла не совсем;
Но пусть она вас больше не тревожит;
Я не хочу печалить вас ничем.

Я вас любил безмолвно, безнадежно,
То робостью, то ревностью томим;
Я вас любил так искренно, так нежно,
Как дай вам бог любимой быть другим.

На холмах Грузии

На холмах Грузии лежит ночная мгла;
Шумит Арагва предо мною.
Мне грустно и легко; печаль моя светла;
Печаль моя полна тобою,

Тобой, одной тобой... Унынья моего
Ничто не мучит, не тревожит,
И сердце вновь горит и любит - оттого,
Что не любить оно не может.



Aleksandr Puşkinin “Mən sizi sevirdim” və “Gürcüstan dağlarında” şeirlərinin Azərbaycan dilinə altı tərcüməsi

Nigar Rəfibəylinin tərcüməsi

(A.S.Puşkin. Seçilmiş əsərləri, 3 cildə.
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı,1988)

*Mən sizi sevirdim: bəlkə məhəbbət
Tamam sönməmişdir könümdə hələ,
Qoy eşqim verməsin sizə əziyyət,
Kədərli olmayın bircə an belə.*

*Ümitsiz sevirdim sizi sakitcə,
Didirdi ruhumu qısqanclıq, talaş.
Mən sizi sevirdim səmimi, incə,
Beləcə sevəydi başqa da kaş.*

Ş.Sadiqin tərcüməsi

(“Ədəbiyyat və incəsənət”,
10 yanvar, 1959)

*Yenə hər yanda sükut, Qafqazın üstündə duman,
Yenə qarşımdan Araqva şığıyıb keçmədədir.
Gözəl, qəmlərə batsam da mənə xeyli asan,
Çünki dərdim gül üzündən suyunu içmədədir.*

*Hər şeyin bəisi sənə, kədər, başqa deyil,
Heç nə sənədən savayı narahat etmir mən, bil.
Yenidən qəlbim uçur, güllər açır hər diləyim,
Sevirəm, sevməməyi əsla bacarmır ürəyim.*

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

(A.S.Puşkin. Şeirlər, poemalar, povestlər.
Dünya ədəbiyyatı kitabxanası, Bakı, 1987)

*Mən Sizi sevirdim: eh, kim bilir, kim
Bəlkə də sönməyib hələ o eşqim.
Sizə qəm yetirmək istəməyib mən,
Eşqimdən əl üzüm daha bu gündən.*

*Mən Sizi sevirdim: ümitsiz, həzin,
Qısqana-qısqana, həm ürkək-ürkək;
Mən Sizi sevirdim: allah eləsin,
Sizi bir özgəsi sevsin mənim tək!*

Ə.Tələtin tərcüməsi

(A.S.Puşkin. Seçilmiş əsərləri,
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı-1988)

*Gürcüstanın təpələri üstə qonmuş zülmət, duman,
Qarşımda, bax, Araqva da axıb gedir dayanmadan.
Həm dərdliyəm, həm də xoşal; necə xoşdur bu möhnətim,
Səninkidir yalnız inan, səninkidir bu həsrətim...*

*Bu dərdimi, kədərimi, inan, heç şey, inan heç kəs
Sən gözümlə qarşısında duran zaman poza bilməz.
Könüm yenə yanır, sevir... Sözlərimə bir qulaq as:
Onunçun ki, mənim qəlbim sevməməyi heç bacarmaz!*

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

(“Bizim lider” qəzeti,
4 sentyabr 2009-cu il)

*Vurulmuşdum mən sizə, bəlkə də o məhəbbət,
Sönməyibdir hələ də, ürəyimdə közü var.
Bundan sonra verməsin sizə əzab-əziyyət,
Daha üzməsin sizi, eşqim ey nazlı nigar.*

*Vurulmuşdum mən sizə uşaq kimi, ümitsiz,
Bəzən bir qısqanclıqla, bəzən də əsə-əsə.
Vurulmuşdum mən sizə dəli kimi, çarəsiz,
Arzumdur qismət olun, sizi sevən bir kəsə.*

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

(“Bizim lider” qəzeti,
4 sentyabr 2009-cu il)

*Gürcüstan təpələri itib dumanda, çəndə
Qarşımda Araqva axır şırhaşır.
Boğsa da kədər məni, bir sevinc var içimdə,
Xəyalım sənənlə hey pıçıldaşır.*

*Təkcə sənə bağlıdır inan varlığım mənim,
Sənsiz bir an könüm açılmaz, gülməz
Yenə də eşq oduyla alışı bax ürəyim,
Çünki o, sevməyə yaşaya bilməz.*



Layem O Flaerti
(İRLANDİYA)

Killmillik bəndinin üstündə arxası dənizə, yönü kəndə və kənd üzərindən boylanan günəşə sarı üç qoca oturmuşdu. Dənizdən əsən xəfif meh yosunların şor qoxusunu ətrafa yayırdı. Qarşıda ağaran balaca kənd başdan-başa sükunət içində idi: daxmaların bacasından tənbel-tənbel göyə qalxan mavi tüstü burumlarından başqa hərəkət edən bir şey gözə dəymirdi.

Ağzi bərk söhbətə qızıxmış qocalar cavanlıqda ovladıqları hansısa zırpı balıqdan danışdılar. Qəfildən qulaqlarına yelkən səsi gəldi və geri qanrılıb balaca bir gəminin üzdüyünü gördülər. Gəmiyə tamaşa etməkcün üçü də cəld ayağa qalxıb, bəndin lap qırağına yaxınlaşdı. Aralarında ən çeyivi – Patsi Konroy kəndiri qapıb bir göz qırpmında gəmini cilovladı və çəkib sahile bağladı, sonra kənarında dayanıb gəmidəkiləri maraqla gözləyən o biri yoldaşlarının yanına gəldi.

- Əntiqə gəmidir ha, - sağ qıçdan axsayan və sağ qulağının ardında yumru şiş olan Brayen Menyon dilləndi. Sonra dalını qaşıya-qaşıya əlavə elədi: - Eh, bu cür gəmiyə sahib olmaq üçün gərək adamın bir əmək pulu ola. Bir baxın, görün mis necə parıldayır! Döşəmədəki xalıya nə deyirsiniz, hə?

- Balıq ovundan ötrü mən onu elə alardım ki! - Mik Fini iri, qırmızı burununu çəkib köks ötürdü.

Mik Fininin iltihabdan qıraqları qızarmış göy gözləri gah hədəqəsindən çıxacaq kimi gərilir, gah da bəbəklərinin dərinliyində gizlənirdi. O, ayaqlarını gen qoyub çəliyinə sapından ikiəlli yapışmışdı və gözlərini gəmidən çəkə bilirdi.

Bir qədər aralıda dayanmış Patsi Konroy isə heç bir söz demədi. Yaşının yetmiş ikini haqlamasına baxmayaraq o, qıvraq və qamətəçə şaxdı, ancaq dişsiz çənəsi və sarımtıl xırda qırıqlarıyla qədim əlyazmalarını xatırladan solğun sifəti Patsiyə məzəli bir görkəm verirdi. Patsi Konroyun ağ pırpız qaşları vardı və indi bu qaşların altında gizlənmiş xırda gözlər nəşə çırpışdırmaq

niyyəti ilə gəmini bic-bic araşdırmaqda idi.

- Bu yaxınlıqda bir mehmanxana varmı? - göyörtədə dayanmış qırmızısifət kişi laqeyd səslə soruşdu.

Qocalar bir ağızdan cavab verdilər.

- Bəlkə düşüb bir şey içək, Totti? - qırmızısifət kişi yanındakı adamdan soruşdu.

lar pula gözaltı nəzər salır, tez də üzlərini çevirib başqa tərəfə baxırdılar; bu hərəkət kolluqda evdovşanı gördükdə ayağının birini azacıq qaldıraraq duruxub qalan və nəzərini tam başqa səmtə yönəltmə də, öz ovunu bir anlıq da gözdən qoymayan ov tulasının davranışını xatırladırdı.

da kimsə vardı; təqribən hər üç saniyədən bir onun ağ furajkası kayutun açıq qapısında görünür, içəridən qab-qacaq səsi eşidilirdi. Şilling isə qapıdan vurtut ikicə fut aralıda idi!

Patsi Konroy istisna olmaqla, o biri qocaların pilləkənlə aşağı düşüb-qalxması halları yoxdu. Bir məsələ də vardı: yaxşı bilirdilər ki, lap kayutda heç kəs olmaya,

Onlar çəkişən adamların hayküyünü xatırladan bir sükutla baxışdılar. Mik Fininin fısıltısı onun niyyətini digər iki qocaya elə aydın çatdırırdı ki, hətta özü istəseydi belə, həmin fikri beləcə müfəssəl şərh edə bilməzdi. Brayen Menyon ovuclarını həyəcanla ovuşdurmaqda davam edirdi, o biri qocalar isə bu zaman onun tamahının səsinə eşidir və ürəklərində bu tamaha lənət oxuyurdular. Təkcə Patsi Konroy kirimişcə dayanmışdı, ancaq bu sükut digər ikisinin beynini qıcıqlandırır, çünki Patsinin hiyləgər baxışlarında nə gizləndiyindən onlar tam xəbərsiz idilər.

Günəş yandırır-yaxmağında idi, dənizin şor qoxusu isə ürəyə əsl yanğı gətirirdi. Qocaların beynində mənasını hələ heç özlərinin də yaxşı dərk edə bilmədikləri bir fikir yanub-sönürdü: yoldaşlarını necə yox eləsin!

Beləcə, düz üç dəqiqə ötübkəçdi. Gəmi sahibkarları hələ qayıtmamışdı, Brayen Menyonla Mik Fini isə hikkələrinədən əsim-əsim əsirdilər. Birdən Patsi Konroy əyilib yerdən bir cıncıl götürdü və onu göyörtəyə tulladı. Qocalar cıncılı saxlamaq üçün çəlikləriylə qeyri-iradi bir hərəkət etdilər: mənasız, düşüncəsiz bir hərəkət. Sonra da çaşqıncasına durub gözlərini döyməyə başladılar.

- Ey, kim var orda? - Patsi Konroy əllərini boru kimi ağzına tutub bərkədən çığdı.

Qaraqabaq bir adam kayutdan bayıra çıxıb üzünü turşutdu:

- Sizə kim lazımdı ki?

- Üzr istəyirəm, cənab, zəhmət çəkib o pulu mənə atmazsınız? Əlimdən sürüşüb düşdü.

Qaraqabaq kişi şillingi qaldırıb nəşə mızıldaya-mızıldaya yuxarı tulladı. Patsi bir əli ilə papağından yapışub, pulu götürmək üçün yerə əyildi. O biri qocalar təəcübədən elə qurumuşdular ki, hətta pulun üstünə atılmağa cəhd də göstərmədilər. Onlar Patsinin şillingə tüpürüb şəstlə necə cibinə qoyduğunu və burununu çəkə-çəkə bəndin üstüylə nə təhər aralanıb getdiyini gördülər; Patsi polismen kimi lovğa bir təkəbbürlə yeriyirdi.

Sonra qocalar bir-birinə baxdılar; qəzəbdən hər ikisinin üzü tanınmaz dərəcədə dəyişmişdi. Və onlar əl ağaclarını yuxarı qaldırıb bir-birini qınaya-qınaya donquldanmağa başladılar:

- Ay əfəl, sən niyə onu tutub saxlamadın?

- Sən niyə onu tutub saxlamadın, ay qoca sarsaq?

Tərcümə edən:
Mahir N. QARAYEV

Şilling (hekayə)



- Nə deyirəm ki...

Qırmızısifət kişi dəmir pilləkənlə bəndə qalxarkən, necə oldusa, cibindən metal şilling sürüşüb, göyörtədəki yoğun kəndir bürməyinin üstünə düşdü. Elə səssizcə düşdü ki, qırmızısifət kişi heç nə hiss eləmədi və dostuyla birgə bəndə qalxdı. Qocalar isə, əksinə, bunu gördülər, ancaq çınqırları çıxmıdı. İndi on-

Qocalardan hər biri yaxşı bilirdi ki, o biri ikisinin də puldan xəbəri var, di gəl, ümidini üzməyib susur, güman edirdi ki, bəlkə də elə deyil. Hər biri yaxşı başa düşürdü ki, pilləkənlə göyörtəyə enib pulu götürmək, sonra da təzədən bəndin üzərinə qalmaq müşkül məsələdir, çünki kayut-

onlardan hansı birisə aşağı enmək iqtidarında ola - yenə də fərqi yoxdu, çünki pulu ələ keçirməyə digərləri mütləq mane olacaqdı: özünə qismət olmayaçağı təqdirdə heç biri istəməzdi ki, pul o birinə qismət olsun. Şilling isə qəribə bir cazibə ilə parıldamaqda idi; belə ki, qocalar pulun iki futluğundakı hər şeyi ürək çırpıntısıyla dönə-dönə gözdən keçirirdilər.



Pol N. EDVARDS

Miçiqan universitetinin informasiya məktəbinin informatika və informasiya tarixi professoru Pol N. Edvards "Kitabı necə oxuya" kitabında 300 səhifəlik kitabı 6-8 saata oxumağın yollarını öyrədir. Ancaq qısa müddətdə nəticə əldə edəcəyinizi düşünməyin. Müəllifin dediyinə görə bu metoddan istifadə edən tələbələr bir neçə həftə sonra bir nəticə əldə etmədiklərini söyləyirlər. Ona görə də kitabda verilmiş üsulları aylarla tətbiq etmək lazımdır. Kitabda effektiv müəllif üçün bir çox strategiyalar verilib. Həmin üsullardan tək-cə kitab oxuyanda yox, veb-sayt məqalələrinə qədər hər hansı mövzuda müəllif zamanı istifadə etmək olar.

Vacib olanları axıra qədər oxuyun

Tədris məqsədilə kitab oxuyanda həmişə tapşırıqların öhdəsindən tam gəlmək lazımdır. Arqumentlər haqqında ümumi anlayışların, fərziyyə, sübut və nəticələrin olması kitabı ətraflı başa düşməkdən daha vacibdir. Diqqətlə oxumağınız vacib deyil, istənilən halda siz əksər detalları xatırlamayacaqsınız.

Sizin əsas işiniz əsas məqamları xatırlamaq və qeyd etməkdir. Əgər onları xatırlayırsınızsa, nə vaxtsa nəyisə təfərrüatları ilə yadınıza salmaq istəməyiniz, həmin materialı yenidən tapmaq asan olacaq.

Nə qədər vaxt sərf edəcəyinizi dəqiqləşdirin

Əgər əvvəlcədən müəllif üçün altı saat vaxtınız olduğunu bilirsinizsə, rovan oxuyacaqsınız. Unutmayın ki, siz bütün kitabı (yaxud bütün tapşırığı) oxumalısınız.

Həqiqətən də vaxt limitinizi nə qədər dəqiq və real həll etsəniz, bu, bütün işlərinizə müsbət təsir göstərəcəkdir. Vaxtı müəyyənləşdirmək və ona riayət etmək öyrənəcəyiniz ən vacib həyat dərslərindən biridir. Ona görə də nə vaxt başa çatdıracağınızı planlaşdırmadan heç vaxt oxumağa başlamayın.

Məqsəd və strategiyalarınız olmalıdır

Oxumağa başlamazdan əvvəl niyə məhz həmin kitabı oxuduğunuzu və necə oxuyacağınızı müəyyənləşdirin. Təkcə müəlliminizin yox, özünüzdə də səbəb və strategiyalarınız olmasa, çox şey öyrənməyəcəksiniz.

Oxumağa başlayanda 4 məsələni aydınlaşdırın:

- Müəllif kimdir?
- Kitabda hansı dəlil-sübutlar gətirilir?
- Həmin dəlil-sübutların təsdiqi üçün hansı faktlar var?
- Kitabdan hansı nəticələr hasil olur?

Bu suallara cavab verdinizsə, aşağıdakı məqamları aydınlaşdırmağa çalışın:

- Dəlil-sübutların və nəticələrin hansı zəif tərəfləri var?
- Dəlil-sübutlara və nəticələrə dair hansı fikirləriniz var?
- Müəllif bu çatışmazlıqlara və sizin tənqidinizə necə cavab verir (və ya necə cavab verə bilər)?

Oxuya-oxuya tez-tez bu suallara qayıdın. Yekunlaşdırana yaxın həmin sualların hamısına cavab tapmalısınız. Bu barədə düşünmək üçün 3 yaxşı vasitə var:

Bu barədə etdiyiniz qısa qeydlər köməyinizə çata bilər. Oxuya-oxuya öz fərziyyələrinizi sübut edin və suallarınıza cavab tapın. Bunları bitirdikdən sonra yoxlayın.

Üç dəfə oxuyun

Bu, əsas texnikadır. Əgər siz kitabı 3 dəfə müxtəlif məqsədlərlə oxusanız ondan daha çox faydalana bilərsiniz.

a) Xülasə: gözdən keçirmə (ümumi vaxtın 5-10 faizi)

Bu mərhələdə siz müəllif və irihəcmli informasiyanın hissələrini gözdən keçirmə prinsipi ilə çox sürətlə oxumalısınız. Sizin məqsədiniz kitabı gözdən keçirməkdir. Burada müəllifin məqsədi, onun üsulu və nəticələri haqqında tez və sadə ümumi təsvir yaratmalısınız.

Diqqətlə oxumadan başlıqları, vacib olan hissələri və cümlələri nişanlayın. (Onları ikinci dəfə daha diqqətlə oxuyacaqsınız). İkinci oxu zamanı cavab vermək üçün suallar formalaşdırın: X termini və ya cümləsi nə deməkdir? Niyə müəllif Y mövzusunun əhatə etmir? Z kimdir?

c) Qeydlər: xatırlama və konspektləşdirmə (ümumi vaxtın 20-30 faizi)

Sizin üçüncü, sonuncu müəllifinizdə məqsəd kitabdakı daha vacib elementləri yadda saxlamaqdır. Artıq dəlil-sübut və nəticələr haqqında kiçik qeydlər edin. Bu heç də mətnin işarələnməsi demək deyil; burada sizin məqsədiniz materialı yenidən işləmək, onu öz mental strukturunuza çevirməkdir ki, bu da mümkün qədər öz sözlərindən daha çox istifadə etmək deməkdir. Kitabdan mətn seqmentlərini kəsmək və göstərmək özünüzdə çox qısa, ümumiləşdirilmiş sözünüzü əvəz etməyəcək. Minimum detallar əlavə edin ki, əsas şeyləri xatırlaya və yenidən tapa bilərsiniz. 100 səhifəlik mətnə 3-5 səhifəlik qeyd əldə edəcəyiniz ən yaxşı nəticədir. Kitabda sizə lazım olan yeri asan tapmaq üçün bəzi sistemlərdən istifadə edin (məsələn, hər nömrələnmiş səhifədə qeydlər aparın.)

Dəftərlər, çap edilmiş səhifələr, kitabın arasına qoyduğunuz əlyazma vərəqlər də köməyinizə çata bilər. Əgər onları yenidən asanlıqla tapa bilməyəniz, qeydləriniz də faydasız olacaq. Mənim istifadə etdiyim sistem –



Latin Amerikasının yeganə qadın Nobel mükafatçısının xatirəsi qeyd edilib

Aprelın 7-də Çilidə qadın hüquqları uğrunda mübarizə aparmış şairə, Nobel mükafatı laureatı Qabriela Mistralın 126 illiyi qeyd edilib. Q. Mistral XX əsrin klassiklərindən biri və klassik Çili ədəbiyyatının nümayəndəsi kimi qəbul edilir.

Əsl adı Lusila-de-Maria-del-Perptuo Sororro Qodoy Alkayaqa olan şairə ədəbi aləmdə Qabriela Mistral adı ilə tanınır. Sadə kənd müəlliməsi Qabriela sonralar ABŞ-dəki Çili Konsulluğunda məsul vəzifədə çalışıb.

Qabriela Mistral 1889-cu il aprelin 7-də Çilinin Vikunya şəhərində çoxuşaqlı gəzərgi şair ailəsində dünyaya gəlib. 14 yaşından məktəbdə köməkçi işləyib. 1907-ci ildə kasıb oğlan Romelio Ureto ilə tanış olan Qabriela çox keçmədən nişanlanır. Ancaq Romelio ilə ailə qurmaq şairəyə nəşib olmur. Belə ki, oğlan intihar edir. Nişanlısının ölümündən sarsılan Qabriela "Ölüm sonetləri" adlı şeir toplusunu yazır. Bu hadisədən sonra Mistral heç bir kişi ilə görüşmür. 1924-cü ildə onun ikinci şeirlər toplusu "Zəriflik" işıq üzünə görünür. Kitab böyük şöhrət qazanır. Şeirlərinin əksəriyyətində analıq səadətini dadmayan Mistral bu nişglini, bu acısını gizlədə bilmir.

Sovet dövründə Mistralın heç bir şeiri rus dilində çap edilməyib. Yalnız 1980-ci illərin sonlarında kitab rəflərində onun bir neçə toplusu – "Ölüm sonetləri", "Viran qalma", "Qadınlar üçün müəllif", "Zəriflik" və "Ağ buludlar" adlı kitabları görünməyə başlayır.

1945-ci ildə Mistral onun adını bütün Latin Amerika üçün idealist məqsədlərin simvoluna çevirmiş səmimi hisslər oyadan poeziyasına görə Nobel mükafatı alır. Bununla o, Latin Amerikasının ilk Nobel mükafatçısı kimi tarixə düşür.

Mistral 1946-cı ildən 1951-ci ilə qədər Çilinin Los-Ancelesdəki konsulu kimi fəaliyyət göstərir. Həmçinin, o, BMT-nin insan haqları üzrə komissiyasında çalışır.

1954-cü ildə Mitsral ağır xətsə olduğunu bildirir və özünün son – "Şirəxana" – poetik toplusunu nəşr etdirir. "Şirəxana" toplusunu şairə intihar etmiş qardaşı oğluna həsr edib.

Qabriela Mistral 1957-ci il yanvarın 10-da 67 yaşında Nyu-Yorkda mədəaltı vəzinin xərcəngindən dünyasını dəyişir. Ölümündən qabaq vəsiyyət edir ki, onun əsərlərindən gələn bütün gəlir Latin Amerikasında olan yetim və yoxsul uşaqlara verilsin.

Hazırladı: NARINGÜL

Kitabı necə oxumalı?

a) Təsəvvür edin ki, siz jurnal üçün kitabın xülasəsini hazırlamalısınız.

b) Təsəvvür edin ki, müzakirə və ya hətta müəlliflə formal diskussiyaya olacaq.

c) Həmin kitabdan imtahan verəcəyinizi, hansı suallar ola biləcəyini və o suallara necə cavab verə biləcəyinizi təsəvvür edin.

Aktiv oxuyun

Gözləməyin ki, müəllif yazdıqlarını sizin beyninizə yeridəcək. Bunun əvəzinə lap əvvəlcədən kitab əsasında fərziyyələr ("Kitabın əsas məğzi bundan ibarətdir ki...") və suallar ("Müəllif necə bilir, ...?") yürüdü.

b) Təfərrüatlı müəllif: başa düşmə (ümumi vaxtın 60 faizi)

Kitabı ikinci dəfə məhdud vaxt çərçivəsində oxuyun. Bu dəfə sizin məqsədiniz dərk etmək – əsas məqamları diqqətlə, tənqidi şəkildə və dərinləndirən başa düşmək, eləcə də müəllifin nöqtəyi-nəzərini, dəlil-sübutlarını qiymətləndirməkdir.

Xüsusən fəslin əvvəlinə, sonuna və əsas bölmələrə nəzər salın. Birinci dəfə gözdən keçirəndə nişanladığınız yerlərə xüsusi diqqət yetirin. İlk oxumada yaranmış bütün suallara cavab verməyə çalışın.

Ednote və Bookends kimi proqramlar vasitəsilə qeydləri bilavasitə sitat kimi tərtib etmək çox yaxşı sistemdir. Belə olduqda qeydlər və sitat gətirilmiş informasiyalar həmişə bir yerdə olacaq; müəyyən zaman ərzində qeyd kitabxananız olacaq, kağız sənədləriniz uzaqda olsa belə, arayışları tapmaq asanlaşacaq. Siz həmin proqramlarda URL ünvanı və PDF faylları da saxlaya bilərsiniz.

Vaxt və onun bölüşdürülməsi

Birincisi, insanın diqqəti təxminən 1 saatdan sonra azaldığına görə, birdəfəlik 3 saatlıq müəllifdən çox üç dəfə 1 saatlıq oxudan daha artıq əldə edə bilərsiniz. Ancaq ehtiyatlı olun: bir saat effektiv müəllif üçün maksimum 1 saat 15 dəqiqə vaxt sərf etmək lazımdır.

İkincisi, özünüzdə müəllifin hər üç mərhələsində nə qədər vaxt sərf edəcəyinizə dair realist planlar qurun. 250 səhifəlik kitabla mən xülasə üçün 15 dəqiqə, dərinləndirən oxumaq üçün 4 saat və qeydlər aparmaq üçün 1 saat vaxt sərf edə bilərəm. Lakin həmin mərhələlər mətnin çətinliyindən, mənim üçün nə dərəcədə əhəmiyyətli olmasından və vaxtdan asılı olaraq dəyişə bilər.





Heba ABED

Peşəkar Tərcüməçilər Cəmiyyətinin və Misir Tərcüməçilər Assosiasiyasının tam hüquqlu üzvüdür. Onun tərcümə sahəsi ilə bağlı fikirlərini təqdim edirik.

Bir çoxları maraqlanır ki, tərcüməçilər doğrudan bacarıqlıdırlar, yoxsa pul qazanmaq üçün bu işlə məşğuldurlar? İndi tərcümə işləri Wordfast, TRADOS və SDLX kimi kompüter proqramları vasitəsi ilə görülür. Bununla belə insanlar get-gedə daha çox inanırlar ki, tərcümə dillərin mexaniki yerdəyişməsidir. Doğrudanmı belədir?

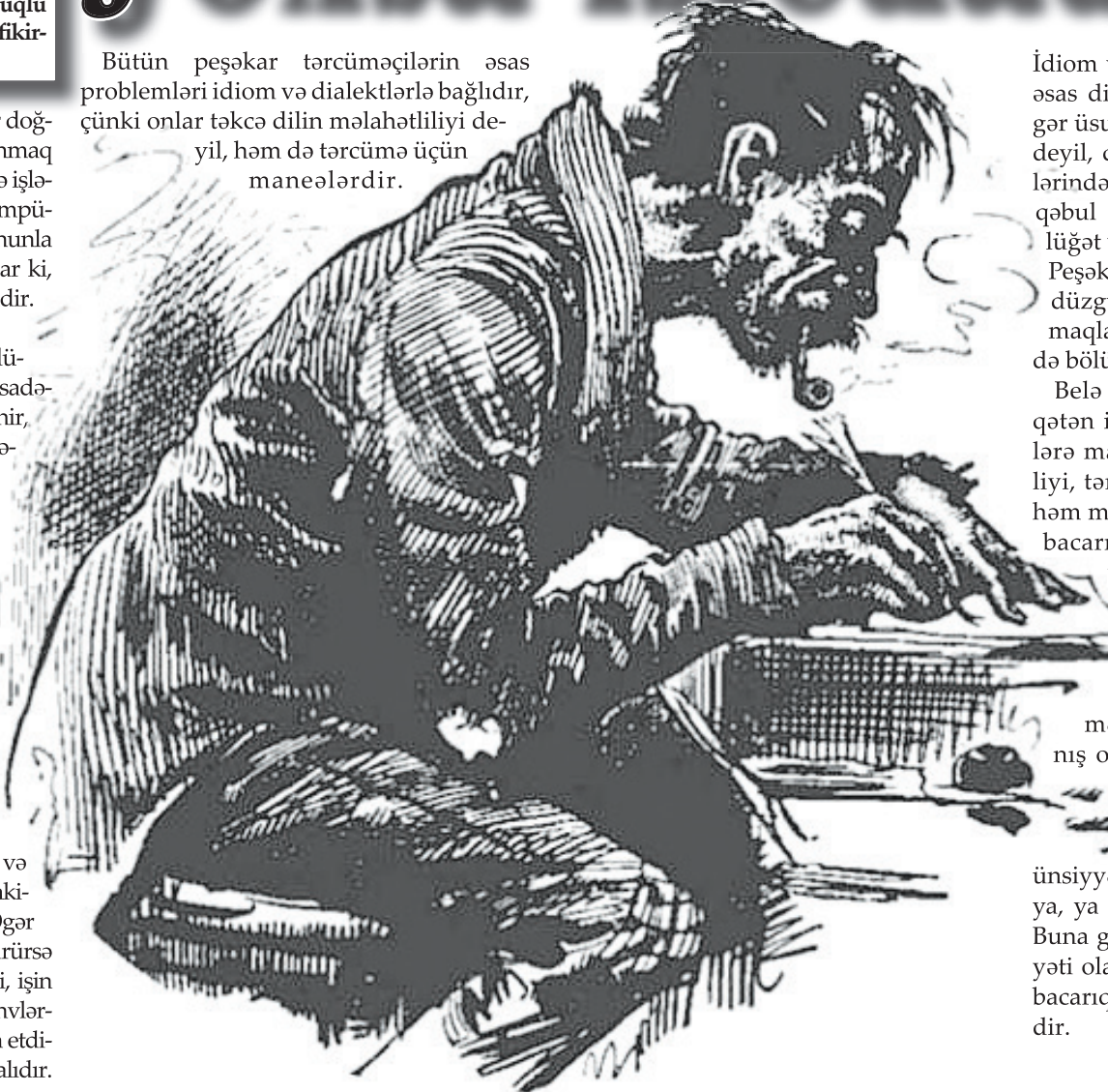
İstedadlı tərcüməçi dedikdə nə başa düşürük? Əlbəttə ki, istedadlı tərcüməçi sadəcə sözləri tərcümə edən şəxsdən fərqlənir, çünki o, tərcümə olunan söz və ya sənədin məzini və ruhunu anlamalıdır. Faktiki olaraq, istedadlı tərcüməçi səriştəli və tərcümə mövzusunda məlumatlı olmaqla yanaşı, həmçinin hədəf dildə məxəz mətnin məna və gözəlliyi ilə dil axıcılığı arasında tarazlıq yaratmağa çalışmalıdır. Buna görə də, çoxlarının səhvən düşündüyü kimi əcnəbi dili bilən hər kəs tərcüməçi ola bilməz.

Səriştəli tərcüməçilər hər zaman öz peşəkarlıq səviyyələrini yüksəltməyə çalışırlar ki, bu da çox yüksək qiymətləndirilir. Bu cür yüksəliş tərcümə etdikləri mövzulardakı biliklərini genişləndirmək və artırmaqla yanaşı, yazı qabiliyyətlərini inkişaf etdirməklə də həyata keçirilə bilər. Əgər tərcüməçi hər hansı bir işi boynuna götürürsə bu iş tam məsuliyyətlə yerinə yetirilməli, işin mükəmməl, qrammatik və orfoqrafik səhvlərsiz, ixtisarsız olmasına və müştərini təyin etdiyi vaxta qədər təhvil verilməsinə çalışılmalıdır.

Həba Abed hüquqi və texniki mətnləri ingilis dilindən ərəb dilinə tərcümə üzrə ixtisaslaşmış Qahirədə yaşayan müstəqil misirli tərcüməçidir. O, tərcümə üzrə bakalavr təhsilinə malikdir, eləcə də Ərəb

Tərcümə sənətdir, yoxsa istedad?

Bütün peşəkar tərcüməçilərin əsas problemləri idiom və dialektlərlə bağlıdır, çünki onlar təkcə dilin məlahətliyi deyil, həm də tərcümə üçün maneələrdir.



İdiom və dialektləri anlamağın bir üsulu əsas dil daşıyıcılarına güvənməkdir. Digər üsul isə yaxşı idiom və ifadələr lüğəti deyil, dialekt və idiomların əla tərcümələrindən, beynəlxalq ifadə və tərkiblərin qəbul olunmuş tərcümələrindən ibarət lüğət və terminoloji sözlüklə işləməkdir. Peşəkar tərcüməçi məlumatı toplayıb düzgün təşkil olunmuş qaydada saxlamaqla yanaşı, onu digər tərcüməçilərlə də bölüşməlidir.

Belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, həqiqətən istedadlı tərcüməçi bu keyfiyyətlərə malik olmalıdır: mükəmməl dil bilimi, tərcümə mövzusu ilə bağlı anlayış, həm məxəz, həm də hədəf dildə əla yazı bacarığı, özünü etdiyi işə həsr qabiliyyəti, diqqətini toplama, məsuliyyət və dəqiqliyə riayət etmə. Faktiki olaraq, yazı tərcüməçinin əsas işi olduğundan, onlar məxəz və hədəf dillərin mədəni və ictimai quruluşu ilə tanış olmaqla bərabər, bir çox müxtəlif yazı üsul və tərzlərini də bilməlidirlər.

Xülasə, tərcümə beynəlxalq ünsiyyətə açar olduğundan ya anlaşıma, ya da anlaşılmazlığa səbəb ola bilər. Buna görə də, bilikli və yaxşı dil qabiliyyəti olan, işini mükəmməl yerinə yetirən bacarıqlı tərcüməçiləri seçmək çox vacibdir.

Tərcümə edən: M.ƏLİYEVA

Ardıcıl tərcümə əvəzinə sözbəsöz tərcümə:

Fərq nədədir?

Sözbəsöz tərcümə - məruzəçinin bitməmiş söz və ya cümləni tələffüz etməsi və ondan sonra tərcüməçiyə həmin nitq hissələrini tərcümə etmək imkanını yaratmasıdır. Sözbəsöz tərcümədə əcnəbi ardıcıl tərcümədə olduğu kimi tərcüməçi bir qayda olaraq, bütün söhbəti yadda saxlamaq məcburiyyətində qalmır.

Abzas-cümlə tərcüməsi - ardıcıl tərcümənin sadələşdirilmiş formasıdır. Bu tərcümə formasında tərcüməçi bütöv mətni, cümləni və abzası dinlədikdən sonra tərcümə edir.

Sözbəsöz tərcümənin bir növü kimi "tədris tərcüməsi" adlanan tərcümə növünü göstərmək olar. Tədris tərcüməsində müəllif və ya digər tələbə cümləni ucadan oxuyur, bundan sonra tələbə bu cümləni tərcümə edir. Əgər tərcümə edə bilməsə, müəllim mətni bir də təkrar edə bilər.

Sözbəsöz tərcüməsi ilə məşğul olan peşəkar tərcüməçi bəzən məruzəçidən az öncə deyiləni təkrar etməyi xahiş edə bilər. Tərcüməçinin ən vacib yerləri və ya eşitmədiyi məqamları yenidən soruşmasında heç bir qəbahət yoxdur. Ardıcıl tərcümədə bu, istisna hallarda ola bilər. Çünki ardıcıl tərcümədə tərcüməçinin eşitmədiyi məqamları soruşması arzuolunmaz haldır. Bəzən elə olur ki, sözbəsöz və ya ardıcıl tərcümədə tərcüməçidə əvvəlcədən hazırlanmış mətn olur və tərcüməçinin işi natiqin çıxışındakı pauzalarda onu ucadan oxumaqdan ibarət olur.

Sözbəsöz və ya ardıcıl tərcümənin uğuru həm şəraitdən asılıdır, həm də tərcüməçidən müəyyən ixtisaslaşma, peşəkarlıq tələb edir.

Ardıcıl tərcümənin öhdəsindən peşəkarcasına gələnlər və insanlar qarşısında inamla və durmadan uzun-uzadı tərcümə edən tərcüməçilər də az deyil.

Ona görə də tərcümə praktikasında məhz sözbəsöz tərcümə və ya nəş sürətli üsulla tərcümə, ya da heç bir sinxron avadanlıq olmadan yarım sinxron tərcümə üstünlük təşkil edir. Sinxron tərcümədə sözbəsöz tərcümə edən tərcüməçinin işi ardıcıl tərcümə edən tərcüməçidən daha az və daha yüngül olur.

Bundan başqa həm sözbəsöz tərcümədə, həm də ardıcıl tərcümədə natiqin və ya məruzəçinin tərcüməçi ilə işləmək bacarığından, lazım gəldikdə pauza etməsindən və sözün məna çalarlarını dəqiqliklə, yerində işlətməsindən çox şey asılıdır.



Transkripsiya

Transkripsiya - xarici dildə olan sözün həmin dildəki tələffüzünə uyğun başqa əlifba ilə yazılmasıdır.

Transliterasiyanın transkripsiyadan əsas fərqi ondan ibarətdir ki, birincidə əlavə hərflər və diakritik işarələr qoymaq olur, ikincisi isə yalnız əlifba bazasında əlavə işarələr olmadan yazılır.

Transkripsiya və transliterasiya - orijinaldakı leksik vahidlərin hərflər vasitəsi ilə yeni formasının yaradılmasıdır.

Transkripsiya dedikdə, xarici dildəki səs forması, transliterasiya dedikdə isə onun qrafik forması (hərflər) başa düşülür.

Müasir tərcümə praktikasında əsas üsul transliterasiyanın bir neçə elementini saxlamaqla, transkripsiya üsuludur. Hərçənd dillərin fonetik və qrafik sistemləri, bir-birindən fərqlənir və xarici dildəki sözün tərcümə edildiyi dildəki qarşılığını tapmaq bir qədər şərtdir.

Transkripsiya - əcnəbi dildəki sözün səslənişini, transliterasiya isə hərfi tərkibini göstərir. Tərcümədə transkripsiya və transliterasiyanın qarışığı daha geniş yayılıb. Görünür, bu onunla bağlıdır ki, müxtəlif dillərin fonetik və qrafik strukturu bir-birindən fərqlənir və bu zaman dil vahidlərinin transkripsiya və transliterasiya prosesi tamamilə şərtlənir.

Hazırladı: NARINGÜL

Səməd SƏRDARİNİYA Tarixçi-alim, İran

○ 1923-cü ildə rus millətindən olan Kirov və erməni Mirzoyanın hiyləgər siyasəti nəticəsində Dağlıq Qarabağa muxtariyyət verilməsi, əslində, sovet mərkəzi hökumətinin əmri ilə və bu adamların əli ilə yerinə yetirilən iş idi. Bu düşmənçilik toxumu məntəqədə 65 ildən sonra, 1988-ci ildəki hadisələrə zəmin oldu və çoxlu insanın qırğınına və Azərbaycan ərazisinin işğalına səbəb oldu.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Dağlıq Qarabağa muxtariyyət vermək, əslində, bu məntəqədə çarizmin həmə "nifaq sal-hakim ol" siyasətinin bu dəfə başqa formada davamı idi. Sovet dövlət rəhbərlərinin bu bədnam qərarı ilə bağlı nöinki Azərbaycan Respublikası əhalisi arasında sorğu keçirilməmişdi, əksinə Qarabağın erməni kəndlilərinin də iradə və istəyinə zidd idi. Adri El. Elşad Moskvanın bu araqarıdırma siyasəti barədə belə yazır: "Əvvəla, bu ehtimal nəzərə almaq lazımdır ki, indiki konflikt çar dövründəki kimi paytaxtda planlaşdırılıb və yaxud razılaşdırılmışdır. Etnik konfliktlər rusların əleyhinə olmadığı halda, Moskva buna daim rəvac verir. Beləliklə, bu yolla Baltıqyanı ölkələr, Krım tatarları və kazakların ruslar əleyhinə etirazları gizlədilir, dünya ictimaiyyətinin diqqəti başqa səmtə yönləndirilirdi. Digər tərəfdən, ruslar Azərbaycan və Ermənistanda özləri yaratdıqları konfliktləri "nəzarət altına almaqla" özlərini bölgədə sülhün və qanunun qarantı kimi göstərirdilər.

Rusların Qərbə mühacirəti dövlətin bilərəkdən qeyri-rus etnosları arasında nifaqı gücləndirməsinin əyani sübutudur. Bir keçmiş rus zabiti dövlətin orduya münasibətinin, eyni zamanda ordudan istəklərinin millətlər üzərində hökmran olmaq məqsədi daşdığına çox gözəl izah etmişdi. Onun "Tarixi araşdırmalar" adlı rüblük jurnalda dərc olunmuş "Sovet Azərbaycanında Dağlıq Qarabağ müsibəti" məqaləsində bununla bağlı deyilir: "Vəzifəli dövlət adamları etnik düşmənçilikləri təşviq edirdilər. Bu da alınırdı. Çünki Sovet cəmiyyəti biri digərini dərk edə bilməyən etnoslardan ibarət idi. Onlar bu yolla öz iradələrini həyata keçirirdilər. Məsəl üçün əgər gürcülər, ermənilər və azərbaycanlılar bir-biri ilə sülh içində yaşasaydılar, rus siyasətçiləri rahat yata bilməzdilər. Bəzi zabitlər bu barədə lazımı siyasi təlimlər almışdılar və hər bir batalyonda yalnız bir neçə zabit bunu bilirdi".

Bu nifaq salma siyasətinin əsasını ayrı - seçkilik təşkil edirdi. Ruslar erməniləri özlərinə, azərbaycanlıları isə özgə hesab edirdilər. Moskva siyasəti həmişə bu prinsip əsasında tənzimlənib. Yəni də rus zabitinin məqaləsinə qayıdaq: "Moskvanın bu davranışı Azərbaycan türklərinin ikili siyasətə məruz qaldığını bir daha təsdiqləyir. Ermənistan kilsələri, keşişlər və onlara aid müllər tam müstəqildir, onların öz əmlaklarını idarə etmələrinə və keçirdikləri dini mərasimlərə heç bir müdaxilə edilmir. Lakin islam alimləri, onların əllərində olan kiçik müllər "müsləmanların dini heyəti"nin güclü nəzarəti altındadır. Bu heyətlər isə, məlum olduğu kimi, çar dövründən rus hakimiyyətinin canişinləri olub və əməldə rus şovinistləri ilə eyni vəzifəni həyata keçiriblər. Azərbaycanda partiyanın ikinci katibi həmişə rus olurdu, halbuki Ermənistanda partiyanın ikinci katibi də ermənidir (bütün birinci katiblər yerlidirlər).

Ermənilərə öz keçmiş əlifbalərini saxlamağa icazə verildi, amma azərbaycanlılar Sovetlər Birliyi Respublikasındakı başqa türklər kimi "dil dəyişmə" proqramına düşər oldular. Latını kirilə dəyişməklə böyük çətinliklərə sövq edildilər. Azərbaycanlıların bir narazılığı da ondan ibarətdir ki, onların istehsal etdiyi ərzaq məhsullarının çoxu (kürü, ət, kərə və s.) xaricə ixrac olunur. Qonşu respublikalarla müqayisədə onların özlərinə bəs edəcək qədər kənd təsərrüfatı məhsulları qalmır. Əhali ərzaq baxımından daim əziyyət çəkir. (Siyasi şərhçilər bu münasibəti Leninin son dekretinin nəticəsi kimi dəyərləndirirlər). Onlar deyirlər ki, Azərbaycandan xammal Gürcüstan avtomobil zavodlarına göndərilir və onların məhsulları isə azərbaycanlılara satılır. Belə güman olunurdu ki, azərbaycanlılar bu ziyanlı siyasətin qabağında müqavimət göstərməyəcəklər, çünki ortada istənilən müqaviməti amansızcasına yatıra bilən rus ordusu var. Onlar bu işi məmnuniyyətlə yerinə yetirirlər".

SSRİ-nin Dağlıq Qarabağda muxtar vilayət yaratması ilə nöinki Qarabağ məsələsi həll olunmadı, əksinə, bu, bir barıt çəlləyinə çevrildi. Elə o illərdən ermənilər "Qarabağ" adlı gizli təşkilat yaradaraq fəaliyyətə başladılar. Amma Stalinin siyasəti və sovet polisinin təzyiqləri ilə bu təşkilat dağıldı. 1929-cu ildə Qarabağda Ermənistan Respublikasına birləşmək üçün nümayişlər keçirildi.

...1945-ci ilin payızında Ermənistan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Arutyunov (Hartoniyani) Dağlıq Qarabağ muxtar vilayətinin Sovet Ermənistan Respublikasına birləşdirilməsi təklifinin Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsində səsə qoyulması üçün Moskvaya yolladı. Arutyunov öz məktubunda bu barədə yazmışdı: "Dağlıq Qarabağ muxtar vilayəti Ermənistan ərazisinə bağlı olduğu üçün, bu ərazini Ermənistan Respublikasının ərazisinin tərkib hissəsinə daxil etmək oranın iqtisadi cəhətdən tərəqqi və inkişafına çox təsir edər və iqtisadiyyatının idarə edilməsində müsbət rol oynayar. Qarabağ vilayətinin Ermənistanla birləşdirilməsi bu vilayətin yerli erməni əhalisinə Ermənistanın ali məktəblərində və universitetlərində öz ana dillərində təhsil almağa imkan yaradar.

Digər tərəfdən də Ermənistan Sovet Respublikasına lazım olan kadrlar da Qarabağ vilayətində təmin edilər". Arutyunov məktubunun sonunda, guya, Dağlıq Qarabağ əhalisinin arzularından çıxış edirdi. Əslində isə, bu məsələ ilə əlaqədar əhali arasında heç bir sorğusu keçirilməmişdi.

SSRİ Kommunist Partiyası Arutyunovun məktubunu alandan sonra, dərhal o dövrdəki Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Mircəfər Bağirova bir məktub göndərərək Ermənistan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin təklifi barədə onun fikrini öyrənmək istəyir. Bağirov suala konkret cavab verərək Arutyunovun təklifinə müxalif olduğunu bəyan edir və göstərilən əsasların hamısını qətiyyətlə təkzib edir. Lakin məktubunun sonunda Dağlıq Qarabağın (tam azərbaycanlıların yaşadığı Şuşa məntəqəsi istisna olmaqla) Ermənistan Respublikasına birləşməsinə bir şərtlə razı olduğunu bildirir ki, Ermənistanın Azərbaycanla həmsərhəd olan və azərbaycanlıların məskunlaşdığı üç məntəqə də Azərbaycana verilsin. Bağirov eyni zamanda başqa Zaqafqaziya və sovet respublikalarının da coğrafiyası və sərhədlərinin dəyişməsindən söz açır.

Tam aydın idi ki, Qafqazda və Zaqafqaziyada Sovet respublikalarının və muxtar vilayətlərinin sərhədlərinin formalaşması bir tarixi proses nəticəsində və müqavilələr əsasında mümkün olmuşdu. Sadəcə olaraq Ermənistan partiya təşkilatının o vaxtkı rəhbəri tərəfindən gələn təklif bu şəxsin əslində radikal bir millətçi olduğunu göstərirdi. Təsədüfi deyil ki, SSRİ Kommunist Partiyası və dövləti Arutyunov və Bağirovun məktublarını cavabsız qoymuşdu.

Bu məktubdan üç il sonra, SSRİ konstitusiyasının 1948-ci il fevralın 25-də qəbul edilmiş 240-cı maddəsində belə yazılmışdı: "Naxçıvan Sovet Muxtar Respublikası və Dağlıq Qarabağ muxtar vilayəti Azərbaycan Respublikasının tərkib hissəsidir". Həmə qanunun 146-cı maddəsində deyilirdi ki, "SSRİ-nin Konstitusiyasının maddələri yalnız SSRİ Ali Sovetinin iclasında əksəriyyətin səs çoxluğu ilə qüvvəyə minir".

Xanım Aliyə Ərfənin yazdığına görə: "Stalindən imtina dövrü "millətlərin haqlarını qaytarmaq" dövrü adlandıq üçün federasiyanın idarə edilməsində də yenedən baxmaq lazım gəlirdi.

1957-ci ildə məhkəmə sistemi və qanunvericilik sahəsində dəyişiklik, respublikaların səlahiyyətlərinin artması, birliyə üzv olan respublikaların Nazirlər Şurasının səlahiyyətinin genişlənməsi bir sıra məntəqələrdə, o cümlədən Qarabağda millətçilik əhvali-ruhiyyəsinin güclənməsinə səbəb oldu. Nikita Xruşşovun hakimiyyətə gəlməsi ilə regional və xarici siyasətlərin çoxuna yenidən baxıldı və bir sıra dəyişiklik edildi, amma federasiyanın daxili məsələlərinin çoxu toxunulmamış qaldı. 1964-cü il mayın 19-da Qarabağın erməni əhalisi Xruşşova şikayət məktubu yazıb, azərbaycanlıların ermənilərə qarşı təcavüzkarlıq və ayrı-seçkilik siyasəti yürütməsini qeyd etdi. Bu şikayətdə Azərbaycana böhtan atılır, ayrı-seçkilik barədə uydurmalar yer alırdı. Məsələn, orada deyilirdi:

1. Diqqət yalnız Azərbaycan məntəqələrinin inkişafına yönəldilib.

2. Qarabağlılar həddən ziyadə Azərbaycanın iqtisadi inkişafına cəlb edildiyindən, Qarabağ məntəqəsinin özü unudulub, iqtisadi imkanları məhdudlaşdırılıb və inkişafdan qalıb.

3. Qarabağdan axan çayların suyundan digər məntəqələrdə istifadə olunur.

4. Mədəni maarifləndirmə məsələləri tamamilə yaddan çıxıb və s.

Bu şikayətdə də Xruşşovdan Dağlıq Qarabağ məntəqəsinin Ermənistan Respublikasına birləşdirilməsi haqda bir qərar qəbil edilməsi və ya bu məntəqəni Azərbaycan hakimiyyətinin əhatə dairəsindən uzaqlaşdırılması istənilirdi.

Bu cür sızılı şikayətlərə baxmayaraq, Dağlıq Qarabağ o illərdə böyük nailiyyətlər əldə etdi, xanım Behnaz Əsədikiyanın "Millətlərin fəxri" kitabında yazdığına görə Dağlıq Qarabağ iqtisadi baxımdan ən inkişaf etmiş regioana çevrildi: "Bu illərdə Dağlıq Qarabağ vilayətinin iqtisadiyyatında ən gözəçarpan dəyişikliklər baş vermişdir. 1953-cü ildə Kür çayının üzərində Mingəçevir su anbarı tikildi. Bu anbarın tutumu 16 milyon kubmetrdir, 606 kvadrat kilometr sahəni əhatə edir və maksimum dərinliyi 75 metrdir. Dağlıq Qarabağ kanalı 175 km uzunluğu ilə bu anbarın suyunu Araz çayına çatdırır. Bu kanaldan 100 min hektar torpağın suvarılmasında istifadə edilir və üstelik, yay fəslində Araz çayının suyunu təmin edir.

1976-cı ildə Tərtər çayı üzərində hidroelektrostantsiyanın işə salınması ilə bu vilayətin iqtisadiyyatında böyük dəyişikliklər baş verdi. Kənd təsərrüfatında üzüm, dənli bitkilər, tütün, maldarlıq, bağçılıq, ançılıq, ipək qurduğun becərilməsi və s. sahələrdə böyük nailiyyətlər əldə edildi. 1978-ci ildə bu vilayətdə 48 kolhoz, 26 sovxoz fəaliyyət göstərirdi. Bu vilayətin əkinə yararlı torpaqlarından 20,2 min hektar bağçılığa, 1,8 min hektar tərəvəz əkininə və 101,7 min hektar da otlaqlar üçün istifadə edilirdi. Dənli bitkilər bütün məntəqələrdə, tütün isə Mardakertdə əkilirdi. Bu vilayətdə üzüm bağları yüksək texnika və mexaniki üsulla idarə edilirdi. Kolhoz, sovxoz və başqa dövlət müəssisələrinin birlikdə 16,2 min hektar tarlası və 1 min hektar dənli bitkilərə aid torpaqları vardı. Son illərdə tarlaların ərazisinin azalmasına baxmayaraq üzüm istehsalı gözə çarpacaq dərəcədə artmışdı. Həmin malدارlıqda, ot-ələf əkinində artım baş vermişdi, yaylaq və qışlaqlar, otlaq ərazilər boş qalmırdı. Həmə və ovalıq otlaqlarda ətlük və südlük heyvanların saxlanılması inkişaf etmişdi. Ançılıq və vilayətin başqa iqtisadi sahələrində inkişaf xeyli artmışdı. 1978-ci ildə kolxozlar və dövlət sovxozlarında 7000 arı pətək şanları saxlanılırdı. Başqa mühim iqtisadi fəaliyyət ipək qurduğun istehsalı idi. Bu vilayət həmçinin münbit və hasilatı çox olan otlaqlara görə maldarlıq mərkəzlərindən biri idi. Dağlıq Qarabağ ət və süd məhsulları baxımdan müəyyən qədər özünü təmin edirdi.

Bu vilayətdə sənaye də kənd təsərrüfatı ilə paralel inkişaf edirdi. Onları inkişaf və əhəmiyyət baxımından yüngül və yarımyüngül sənaye məhsulları adı altında iki hissəyə bölmək olardı. Qarabağ sənayesi içki məhsulları, ipək, toxuculuq, elektrotexnika və süd məhsulları istehsalı zavodlarından ibarət idi. Sənayedə daha çox xammal istehsal edilir və onların yandan çoxunu qıda məhsulları təşkil edirdi. Yüngül sənaye əhəmiyyətinə görə ikinci dərəcəli idi. Yüngül və yarımyüngül sənaye əsasən Xankəndində yerləşmişdi. Bunlar ipək toxumadan, ayaqqabı istehsalından, xalça toxumadan və paltar istehsalından ibarət idi. Xankəndinin elektrik avadanlıqları zavodu bu vilayətin iqtisadiyyatında mühüm rola malik idi. Xankəndi bu vilayətin yandan çoxunu sənaye məhsullarını istehsal edirdi".

Ardı gələn sayımızda

Farscadan tərcümə edən:
İbrahim QULİYEV

1923-cü ildən 1988-ci ilə qədər



Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu heç də o anlama gəlməz ki, səhifəmizi oxuyarkən böyükklər zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcəvən arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapa bilərsiniz. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" ribrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Yer nədən düzəlib?

Günlərin birində insan Ayla, başqa planetlərlə maraqlanmağa, onları öyrənməyə başladı. Amma nə qədər qaribə olsa da, o, hələ də Yerin quruluşunu tam dəqiqliyiylə bilmir.

Bu sualın təxmini cavabı belədir: Yer planeti özlüyündə nəhəng bir küre, yaxud əsasən, qaya suxurlarından ibarət olan bir sferadır. Yerin nüvəsi də sərt, çünki onun ibarət olduğu suxurlar dəhşətli bir təzyiqlə altındadırlar.

Gəlin, bu məqamı daha diqqətlə araşdıraq. Yer qabığı 18-50 kilometr qalınlığı olan, qaya suxurlarından ibarət bir qatdır. Bu qata "litosfer" də deyirlər. Qabığın üst qatı qitələrdir, çökəklərdə isə dənizlər, okeanlar, qitələrin daxilindəki göllər qərar tutur. Yer səthindəki sulara: okeanlara, dənizlərə, göllərə, çaylara və bütün kiçik mənbələrə ümumilikdə "hidrosfer" deyirlər.

İnsan yer qabığının yalnız lap üst hissəsini öyrənə bilib deyər, planetimizin içəridən necə görünüyündən danışmaq bizim üçün çətindir. Dərin neft quyularını, mədən saxtalarını qazarkən biz görürük ki, quyu dərinləşdikcə onun içindəki temperatur da artır. Təxminən 3,5 kilometr dərinlikdə temperatur artıq suyu qaynadacaq dərəcədədir. Alimlər Yerin daxili quruluşunu öyrənərkən onların köməyinə zəlzələlərin tədqiqatı yetdi. Onlar indi belə hesab edir ki, böyük dərinlikdə temperatur heç də yer qabığındakı qədər sürətlə artmır. Ona görə də Yer planetinin nüvəsinin temperaturu 5500 dərəcədən çox deyil. Heç şübhəsiz ki, bu çox böyük temperaturdur, çünki artıq 1200 dərəcədə bütün qaya suxurları əriyir.

Yer qabığı iki qatdan ibarətdir. Qitələr üçün bünövrə olan yuxarı qat sərt qranitdən ibarətdir. Bu qranit təbəqəsinin altında qalın və yenə möhkəm "bazalt" adlandırılan suxurdan ibarət daha bir qat yerləşir. Alimlər belə hesab edir ki, Yerin mərkəzində diametri 7 500 kilometr olan, ərimmiş dəmirdən ibarət nəhəng nüvə yerləşir. Mərkəzi nüvə ilə yer qabığı arasında qalınlığı 3,5 min kilometr olan, "mantiya" adlandırılan bir lay yerləşir. Belə təxmin edirlər ki, mantiyanın tərkibi adı "olivin" olan, tərkib etibarilə qaya suxurlarına bənzər bir materiyadan ibarətdir.

Bürclər nədir?

Ulduzlara tamaşa edəndə, yəqin ki, bir neçə ulduzun səmada bizə tanınmış olan hərflər, üçbucaqlar, kvadrlar yaratdığı şahidi olmusunuz. Qədim zamanlardan dünyanın müxtəlif güşələrində insanlar belə ulduz qruplarına cürbəcür adlar verirdilər. Latin dilindən tərcümə edəndə bizim "bürc" adlandırdığımız "ulduzlar qrupu" anlamını daşıyır.

Bürclərin müasir adları dünyanın qalan hissəsinə qədim romalılardan, romalılara da Yunanıstanlılardan gəlib. Yunanlar isə ulduzlar barədə bilgilərinin böyük qismini qədim Şərqlən, Babilistan əhalisindən əxz edib.

Qədim Babilə ulduz qruplarına heyvanların, hökmdarların, mif və əfsanə qəhrəmanlarının adını verirdilər. Daha sonra yunanlar Babilə verilmiş bir çox adları özlərininkinə, öz qəhrəmanları – Herakl, Orion, Presey və sairənin adlarına dəyişdilər. Qədim Roma da bu işə öz töhfəsini verdi. İndi biz elə həmin qədim adlardan istifadə edirik, amma onların arxasında duran obrazları çox vaxt təsəvvürümüzə dəqiq canlandırma bilmirik. Məsələn, Qartal, Kiçik və Böyük Ayı bürcləri, Tərəzi və başqaları görünüşcə öz adlarına o qədər də uyğun gəlmir.

"Hər suala

Təxminən bizim eramın 150-ci ilində məşhur astronom Ptolomey ona bəlli olan 48 bürcü qeyd etdi. Bu siyahıda bütün bürclər öz əksini tapmamışdı. Odur ki, sonralar astronomlar Ptolomeyin tərtib etdiyi bu siyahıya təkmilləşdirdilər. Səciyyəvidir ki, siyahıya sonralar əlavə olunan bürclərin əksəriyyəti Sekstant, Kompas, Mikroskop kimi elmi alətlərin, cihazların adını daşıyır. Beləliklə, bu gün astronomlara ulduzlu səmada cəmi 88 bürc məlumdur.

Bürclər göyün bəlli bir hissəsini tutur. Bu o deməkdir ki, hər ulduz öz bürcündə yerləşir. Bürclər arasındakı sərhədlər qədim zamanlardan bəri sabit deyildi, daha çox əyri-üyrü xətlərlə göstərilirdi. Odur ki, 1928-ci ildə astronomlar belə bir qərara gəldi: bu sərhədləri elə dəyişsənlər ki, yalnız düz xətt təşkil etsin.

Süd Yolu nədir?

Süd Yolu! Göy üzünün ən gözəl, ən ecazkar obyekt, yəqin ki, odur. Səmanın bu ucundan digərinə qiymətli daşlardan düzələn qənisiz bir boyunbağı kimi uzanır. Qədim insanlar bu ecazkar mənşərəyə baxanda eynən elə bizim kimi təəccüblənir, bu gözəlliyə heyran qalırdılar. Gördüklərinin nə olduğunu anlamadan onlar işıqlı zolaq kimi görünən Süd Yoluna öz ələmlərində cürbəcür, obrazlı izahlar verirdilər.

Məsələn, xristianlığın yenice yarandığı dövrlərdə insanlar elə fikirləşirdi ki, bu, mələklərin göylərə qalmaq üçün istifadə elədiyi yoldur. Onlar həm də bu fikirdəyəydilər ki, Süd yolu göy üzündə bir dəlikdir və bu dəlikdən Yerdə yaşayan insanlar göy qübbəsinin o üzündə baş verənlərdən xəbər tuta bilər.

Bizim Süd Yolu barədə müasir biliklərimiz ona heyran qalmağımıza mane olmur. Çünki bizim qalaktikanın öz həqiqəti elə onun yaranması barədə qədim əfsanələr qədər gözəldir.

Bizim qalaktika girdə, onun səthi isə düzdür, formaca bir az saatı xatırladır. Əgər biz ona yuxarıdan baxa bilsəydik, görərdik ki, bu əzəmətli qalaktika həqiqətən saata bənzəyir. Lakin biz qalaktikanın içindəyik deyər, yuxarı baxanda elə bil saatın içindən qırağına baxırıq. Və görürük ki, onun kənarları bizi saat qolbağı kimi qucur. Bax, həmin bu milyonlarla görünən ulduz elə Süd yoludur.

Bəs sizə ballıdır ki, qalaktikamız 3 milyard ulduzdan ibarətdir? Biz onun ölçüləri haqda da məlumata malikik. Günəşin işığı Yerə 8 dəqiqəyə çatır. Bizim qalaktikanın mərkəzindən Günəşə yetişmək üçün işıq şüası 27 min il yol getməlidir.

Qalaktika da öz oxu ətrafında elə Yer kimi fırlanır. Tam bir dövrə üçün 200 000 000 il gərəkdir.



Hansı ulduz ən parlaqdır?

Heç göy üzündə ən parlaq ulduzu təyin etməyə cəhd göstərmisiniz?

Yəqin, sizə elə gəlir ki, göydəki ulduzların sayı-hesabı yoxdur. Amma siz teleskopsuz ən çoxu 6000 ulduz görə bilərsiniz ki, onlardan 1500-ü Cənub yarımkürəsində yerləşdiyinə görə Şimal yarımkürəsindən görünür.

Hələ 2000 il qabaq yunan astronomları ulduzları parlaqlığından asılı olaraq siniflərə bölürdülər. Teleskop kəşf olunandan əvvəl ulduzların cəmi altı sinfi bəlli idi. Birinci sinfə daxil olan ulduzlar ən parlaq, altıncı sinfə aid edilənlər isə ən zəif işığı olanlar idi. Altıncı sinfdən aşağıda qərar tutan ulduzları teleskopsuz görmək mümkün deyil.

Bu gün isə müasir teleskoplar 21-ci sinfə aid olan ulduzların da şəklini çəkməyə imkan verir.

Bir sinfə aid olan ulduzların parlaqlığı özündən yuxarı sinfə mənsub olan ulduzlardan 2,5 dəfə azdır. Birinci sinfə 22 ulduz aiddir ki, onların da ən parlağı Siriusdur. Bu ulduz gözlə görə bildiyimiz ən zəif ulduzlardan azı 1000 dəfə parlaqdır.

Sinif nə qədər aşağıdırsa, ona bir o qədər çox ulduz daxil olur. Beləliklə, birinci sinfə yalnız 22 ulduz daxildirsə, 20-ci sinfdən olan ulduzların sayı bir milyardə yaxındır.

Axan ulduz nədir?

İnsan neçə min illər göydən düşən ulduzlara baxır, "bu nə ulduzdur belə, hardan yaranıb, niyə axır?"- deyər düşünürdü. Neçə yüzilliklər insan elə fikirləşirmiş ki, bu ulduzlar başqa aləmlərdən gəlir.

Bu gün isə biz artıq bilirik: "axan ulduz" adlandırdığımız nəsnelər əslində, heç ulduz da deyilməmiş. Biz indi onlara "meteor" deyirik. Meteorlar sərt maddədən ibarət səma cismləridir ki, kosmik fəzədə hərəkət edərkən hardan Yer atmosferinə gəlib çıxır.

Meteor bizim atmosferdən keçəndə onun göy üzündə buraxdığı parlaq izi görürük. Bu iz ona görə görünür ki, hava meteorun səthinə sürütləndə böyük istilik əmələ gəlir.

Qəribədir, amma meteorların əksəriyyəti çox kiçik olur - təxminən sancağın başı boyda. Bəzi meteorların isə bir neçə tonadək çəkisi olur. Meteorların çoxu atmosferdə tam yanib qurtarır və yalnız çox iri meteorlar Yer səthinə çata bilər.

Alimlərin rəyinə görə, bir gündə Yerə minlərlə meteor düşür, amma planetimizin səthinin əksəriyyətini dənizlər və okeanlar təşkil etdiyinə görə səma cismləri də əsasən, suya düşür.

Biz istənilən istiqamətdə uçan meteor görə bilirik, amma adətən, minlərlə xırda ulduz kimi görünən meteor sellərinin şahidi oluruq. Yer kürəsi meteor axınından keçəndə onların çox böyük bir hissəsi atmosferin yuxarı qatlarında yanaraq "meteor yağışı" kimi görünür.

Bəs meteorlar necə yaranıb? Müasir astronomlar elə hesab edir ki, belə meteor selləri kometaların qalıqlarıdır. Kometa dağlıkən onun milyonlarla kiçik hissəcici kosmosda səyahətini meteor selləri kimi davam etdirir. Onlar dairəvi orbitlə hərəkət edir. Hər 33 ildə bir dəfə Yer belə meteor selinin orbitini kəsb keçir.

Yer səthinə yetişən meteora biz "meteorit" deyirik. O, Yerə öz ağırlıq gücünə görə düşür. Bizim eradan 467 il əvvəl qədim Romada yerə düşən meteorit qeydə alınmışdı. Bu hadisə elə əks-səda doğurmuşdu ki, salnaməçilər onu öz əsərlərinə də salmışdılar.

Kometanın quyruğu forma və ölçüsünə görə müxtəlif ola bilər. Bəziləri gödək və enli, digərləri uzun və nazik olur. Onların uzunluğu adətən, 10 milyon, bəzən, hətta 180 milyon kilometrə çata bilər. Bəzi kometaların isə quyruğu, ümumiyyətlə, olmur.

Quyruq böyüdükcə, kometanın hərəkət sürəti də artır, çünki o Günəşə yaxınlaşmaqdadır. Bu zaman kometa başı irəli hərəkət edir. Sonra isə çox qəribə bir şey baş verir. Günəşdən uzaqlaşmaqda olan kometa artıq quyruğu qa-baqda hərəkət edir. Bu ona görə belə olur ki, Günəşin şüaları kometanın nüvəsindən materiyanın çox xırda parçalarını qoparır, ondan quyruq yaranır və bu quyruq mütləq Günəşin əks istiqamətində qərar tutur.

Ona görə də kometa Günəşdən uzaqlaşarkən quyruğu irəli hərəkət azalır. Bu zaman kometanın sürəti enir və biz onu tədricən göz-dən itiririk. Kometalar uzun illər boyu yox ola, görünməz qala bilər, lakin çox vaxt onlar yenə qayıdır.

Kometalar Günəşin başına fırlanırlar. Onların bəzilərinin tam bir dövrə vurması üçün xeyli zaman gərəkdir. Məsələn, Qaliley kometası Günəş ətrafında bir dövrəsini 75 ilə vurur. Hal-hazırda astronomlar az qala 1000 kometa qeydə alıblar, lakin bizim Günəş sistemində görə bilmədiyimiz bir neçə yüz min kometa ola bilər.

Niyə astronomlar Marsda həyat ola biləcəyini güman edirlər?

Sizə bəlli olduğu kimi, alimlər Kainatda həyat tapmaq məqsədiylə müxtəlif təcrübələr aparırlar. Təbii ki, bu təcrübələri bizim Günəş sistemində aparmaq, kosmik ənginlikləri tədqiq etməkdən daha asandır. Bəzi alimlər bu qənaətdədir ki, həyatın hər hansı bir formasının mövcud ola biləcəyi məkanlardan biri də Marsdır.

Niyə onlar məhz Marsı seçiblər? Mars bizim Yer planetinin əkizi sayılır. Günəşə dək olan məsafə baxımından Mars Yerdən sonra gələn ilk planetdir. Onun diametri bizim planetinkindən yarım dəfə azdır, Günəş ətrafında bir dövrəsini isə o, iki ilə yaxın bir müddətdə başa vurur. Lakin Marsda günün uzunluğu təxminən elə bizdəki kimidir.

Marsı müşahidə edərkən astronomlar bu planetdə həyatın hansı formalarının ola biləcəyinə dəlalət edən bəzi detallar qeydə alıblar. Əvvəla, Marsda da elə Yer kimi, ilin fəsiləri var. Həqiqətən də bu fəsilələrin bir-birini əvəz etməsiylə planetin səthində dəyişikliklər müşahidə olunur. Yaz və yayda onun səthinin rəngi bir qədər də tündləşir, göyümtül-yaşıl sarıya dəyişir. Bəlkə, bu elə bitki örtüyüdür?

Astronomların proqnozlarına əsasən, planetin atmosferində az miqdarda su buxarı var ki, bu da həyatın yaranmasına səbəb ola bilər. 1887-ci ildə İtaliya astronomu Covanni Skiaparelli elan etdi ki, o, Mars səthində kanalları xatırladan süni qurğular müşahidə edib. "Görəsən, onları Marsda yaşayan şüurlu canlılar suyu qütblərdən quraqlıq nahiyələrə gətirmək məqsədiylə inşa etməyib ki?" – deyər, o dövrün alimləri sual edirdi.

1976-cı ildə planetin səthinə Birləşmiş Ştatların iki dənə "Vikinq" aparatı endi. Kosmik aparatlardakı cihazlar vasitəsilə planetin torpağında həyat əlamətləri axtarılar, nəticələr Yerə ötürülürdü. Tədqiqatlar göstərdi ki, ya o torpaqda mikroorqanizmlərin mövcudluğu mümkündür, ya da Mars torpağı yerinkinə qətiyyət bənzəmir... İndi artıq elm aləminə bəllidir ki, Marsda həyat varsa da, yalnız çox primitiv formada ola bilər.

Niyə buludların forması müxtəlif olur?

Buludlar belə yaranır: isti hava su baxarıyla bir yerdə göyə qalxır. Müəyyən yüksəklikdə isti hava soyuyur. Aşağı temperaturda rütubət artıq su buxarı şəklində qala bilməz. Artıq rütubət su damcılarına, buz parçalarına çevrilir və beləliklə, buludlar yaranır.

Bir-birinə bənzəyən iki bulud yoxdur, onlar öz formalarını daim dəyişir. Buludların formaca müxtəlifliyi bununla izah olunur ki, onlar müxtəlif yüksəklikdə və müxtəlif temperaturlarda əmələ gəlir. Bundan başqa, buludlar yüksəkliyindən və temperaturundan asılı olaraq müxtəlif zərrəciklərdən ibarət ola bilər.

Ən yüksəkdə olan buludları "ışıqlanan buludlar" adlandırırlar. Onlar 50-100 kilometr yüksəklikdə olur! Onlardan sonra "sədəf buludları" gəlir. Yüksəkliyi 22-33 kilometrdir. Onlar çox nazik, gözəl rəngləri olan, toz və yağış dənəciklərindən ibarət buludlardır. Bu buludları yalnız Günəş batandan sonra, yaxud dan yeri sökülərkən görmək olur.

10 kilometr və daha yüksəkdə "lələkli buludlar", "lələkli-laylı buludlar" və "lələkli-topa buludlar" qərar tutur. Lələkli buludlar lələyə; lələkli-laylı buludlar nazik ağımtıl xətlərə bənzəyir; lələkli-topa buludlar isə top-top yığılmış, girdə, xırda buludlardır. Bu buludların hamısı nazik buz dənəciklərindən ibarətdir.

Alçaq buludlar xırda su damcılarından yaranır. Yerdən 3-5 kilometr yüksəklikdə lələkli-topa buludlara nisbətən tərkibində daha çox buxar və cürbəcür hissəciklər olan hündür topa buludlar yerləşir.

Elə eyni yüksəklikdə göyün üzünü çox vaxt boz narın pərdə ilə örtən, Günəşi, Ayı solğun bir ləkə kimi göstərən sıx laylı buludlar əmələ gəlir.

Daha aşağıda, iki kilometr yüksəklikdə iri-iri parçaları olan laylı-topa buludlar formalaşır. Elə həmin yüksəklikdə yağış buludları toplanır. Yağış buludları sıx, tutqun rəngli və bəlli bir forması olmayan buludlardır. 610 metrədən aşağı yüksəklikdə isə laylı buludlar olur. Onlar yerdən qalxan dumandan ibarət olur. Eyni yüksəklikdə həm də topa-yağış buludları – xeyli qalınlığı olan, sıx, gül kələmə bənzəyən, şimşək və möhkəm külək gətirən buludlar olur.

Dumanlıq nədir?

Əgər siz kitablarda nəhəng spiral-lar, burulğanlar və buludlardan ibarət dumanlıqların şəklini görmüsünüzsə, heç ümid etməyin ki, nə vaxtsa belə bir mənşərəni həyatda da görə bilərsiniz. Dumanlıqların çoxunu teleskopsuz görmək olmur. "Dumanlıq" sözünün özü ona görə əmələ gəlir ki, zəif teleskoplarla onları izləməyə çalışan astronomlar dumanlı ləkələrdən başqa bir şey görə bilmirdilər.

Dumanlıqların iki başlıca sinfi bəllidir – qalaktik və qalaktikadankənar dumanlıqlar. Qalaktik dumanlıqları bizim qalaktikada da görmək olar (Süd Yolu). Onlar toz və qazlardan ibarətdir. Qalaktikadankənar dumanlıqları isə bizim qalaktikadan kənarlarda olur və əsasən, ulduzlardan ibarətdir.

Bizə bəlli olan qalaktik dumanlıqların sayı 2 mindən azdır. Deməli, insana məlum olan dumanlıqların əksəriyyəti bizim Qalaktikadan kənar yerdədir. Bəs dumanlıqlar əslində neçə dənədir? Bizim bildiyimizə görə, Süd Yolundan kənar da milyonlarla dumanlıq ola bilər.

Qalaktikadankənar dumanlıqları hələ də "ada-kainat", yaxud "qalaktika" adlandırırlar. Bu o deməkdir ki, əgər kimsə çox uzaqdan bizim Qalaktikaya baxsaydı, onu bir dumanlıq kimi görəcəkdə.

Qalaktikadankənar dumanlıqlar müxtəlif formalarda olur. Onların bəziləri qeyri-düzgün, yaxud yumurtavari formaya malikdir. Ən çox rast gəlinən isə spiralvari dumanlıqlardır. Bizim qalaktika kimi spiralvari dumanlıqlar sayısız-hesabsız ulduzlardan, nəhəng qaz buludlarından və toz zərrəcikləriylə dolu geniş sahələrdən ibarətdir. Dumanlığın adətən, nüvəsi və nüvədən spiralvari ayrılan çıxıntıları olur. Yerə ən yaxın Andromeda dumanlığı bizə bəlli olan beten dumanlığının ən böyüyü və ən parlağıdır. Onun işığı bizim Günəşin ətrafına yaydığından 1 500 000 000 dəfə güclüdür!

bir cavab

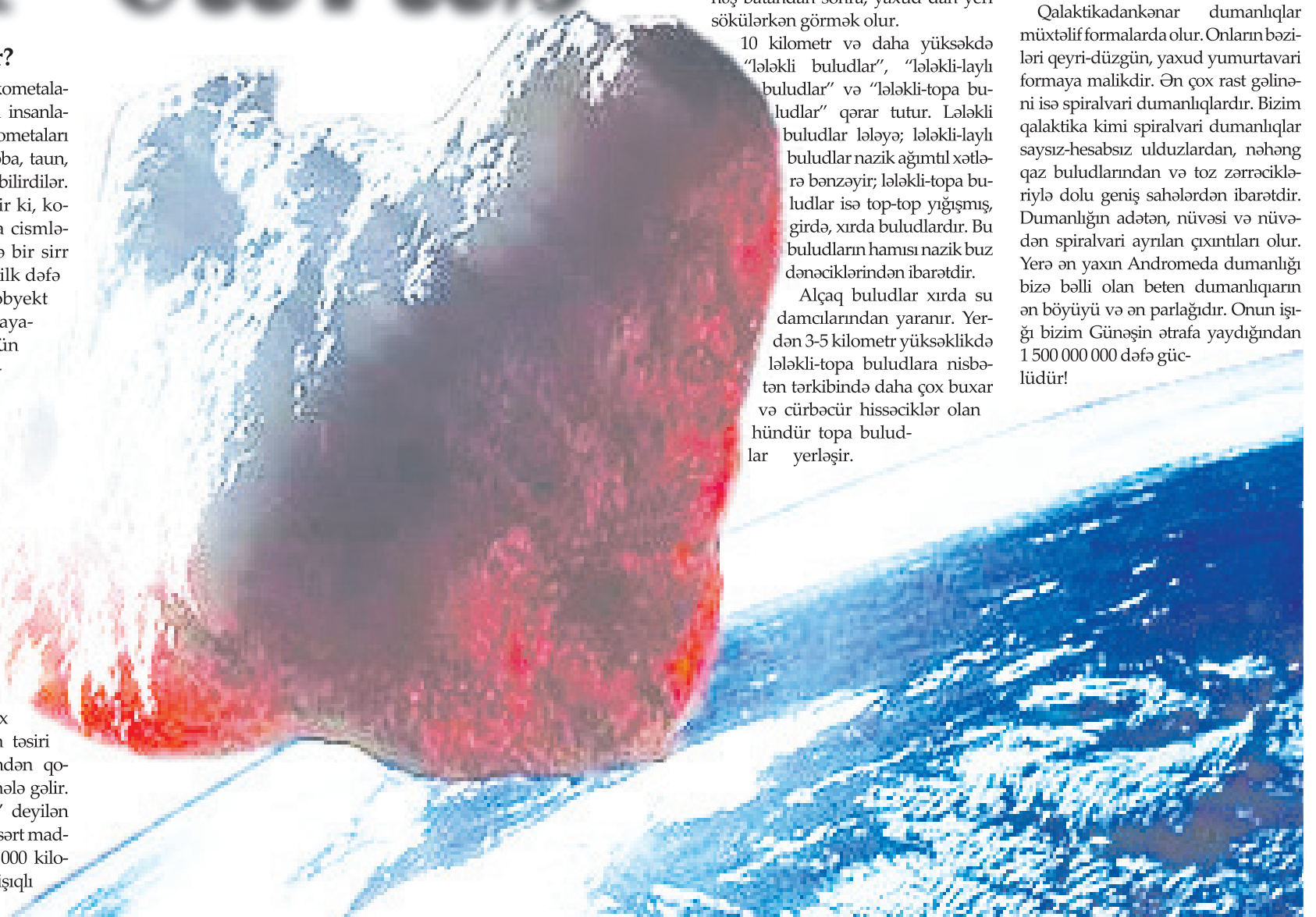
Kometa nədir?

Qədim zamanlarda kometaların göy üzündə görünməsi insanları dəhşətə salırdı. Onlar kometaları nəhs əlamət sayır, onları vəba, taun, müharibə, ölümün nişanəsi bilirdilər.

Bu gün bizə artıq bəllidir ki, kometa nədir, lakin bu səma cismləriylə bağlı çox şey hələ də bir sirr olaraq qalır. Biz kometanı ilk dəfə görəndə xırda işıqlı bir obyekt müşahidə edirik, baxmaya-raq ki, kometanın özünün diametri bir neçə min kilometrə çata bilər.

İşıq mənbəyi onun "başı", yaxud kometanın nüvəsidir. Alimlər belə hesab edir ki, o, yəqin, bərk maddələr və qazlardan ibarətdir. Lakin onların mənsəyi bizim üçün hələ də qaranlıq qalıb.

Günəşə yaxınlaşdıqca kometanın quyruğu əmələ gəlir. Quyruq çox seyrək qazdan və Günəşin təsiri altında kometanın nüvəsindən qoparılan xırda hissəciklərdən əmələ gəlir. Kometanın nüvəsini "qlaf" deyilən üçüncü qat əhatə edir. Qlaf sərt maddədən ibarət, diametri 250 000 kilometrədən də artıq ola bilən işıqlı buluddur.





Günel NATIĞ

○ ...Paltarından mavi işıq tökülürdü. Buzlar təbil çalır. Səssiz dünyanı dinləyə bilmək üçün gözlərini yumdu. Hardasa çat vardı, orda ölümləri xəlvəti sərhəddən keçirirdilər... O, yuxu və reallıq arasında yaşananları şeirinə gətirirdi. Şimal dənizi və yer səthini örtmüş buzlaqlar... Əslində qış onun üçün həyatın özünü ifadə edirdi. İnsanları da soyuqanlı idi o yerlərin. Emosiyalarını göstərməyə xəsislik edirdilər. Nə gülür, nə çığır, eləcə donuq nəzərlərlə baxırdılar. Anlamaq çətin idi, bu adamlar darıxır, yoxsa əksinə, onlara çox maraqlıdır... Qışın formulu həyatın formulu idi. Şeirlərinin birində həyatın simvolu- yaşlı və gənc sərnəşinləri dubsiz dar yolla daşıyan avtobusdur. Amma hardasa iynəyarpaq meşəsindəki bir gəminin mavi işıq saçmasına da bənzəyir. Əgər o, dayansa və işıqları söndürsə, dünya yox olacaqdı.

O, öz şeirlərində məişətin adilliklərində gizlənmiş gözəlliyi və mistikanı açıb göstərirdi...

Binalardan bir az o yandakı açıqlıqda atılmış bir qəzet parçası aylarla yerdə qaldı, hadisələrlə dolu.

İndi yıpranır gündən-günə yağışda, günəşdə, bir bitkiyə, kələmə çevrilmək, torpağa qarışmaq üçün. Eynən yaddaşın yavaş-yavaş özümüza çevrilməsi kimi.

Onun şeirində çiçək azdır, rənglər isə solğun və tutqun... Amma əvəzində misralar qaranlığın, işığın və kölgənin oyunuyla zəngindir. Məsələn, qara küknarların və "tüstülənən" günəş şüalarının xaosundan bəhs edən şeirini xatırlayaq... Hər bir şeiri sanki fotosəkildir, elə bir fotosəkil ki, reallığın kiçik bir fraqmentini "qeydə alıb". Onun reallığı isə miflərlə həmsərhəd dünyadır, harda ki, ölümlərlə dirilər qovuşur...

Simli alətlər kvarteti çalmır. Və mən nəm ağacların arasından keçərkən yoxa çıxır ayaqlarımın altındakı torpaq, doğulmamış bir uşaq kimi büzüülür, mürgüləyirəm, tük kimi gələcəyə yuvarlanıram və birdən başa düşürəm bitkilərin də düşüdüklərini.

Böyük İsveç şairi, Nobel mükafatçısı Tomas Tranströmer 1931-ci ildə İsveçin Stokholm şəhərində doğulub. İkinci Dünya müharibəsi başlayanda o, balaca qayğısız oğlan idi, amma istər-istəməz vaxtından tez böyüməli olmuşdu. İsveç neytral ölkə olsa da, qonşu ölkələr işğal altındaydı. Müharibənin ağırlığı İsveçin də üzünə çök-müşdü. Ölkə izolyasiyada idi. İnsanlar isə öz aralarında "müharibə" aparırdılar; onlar iki cəbhəyə bölünmüşdü-lər. Bir qismi almanların, o biri qismi müttəfiqlərinin tərəfində idi. Tomasın valideynləri ayrılmışdı, o, anasıyla qalırdı. Onların qohumları, yaxın ətrafı almanlara qarşı idi, Tomas özü isə bu cəbhənin ən mübariz "əsgəri" idi. Bu balaca oğlan əsl "professorluq" edirdi. Mütəmadi qəzetləri izləyir, səhərdən-axşamədək "mühazirə" oxuyurdu. "Əlbəttə ki, uşaqlar özlərini belə aparmamalıdır"- sonralar Tranströmer bu haqda gülümsəyərək danışırdı.

Uşaq vaxtı tədqiqatçı olmaq, insan ayağı dəyməyən ölkələri kəşf etmək istəyirdi. Ən çox da Afrika onu özünə çəkirdi. 11 yaşında o artıq Afrika haqqında deyil, böcəklər haqqında düşünürdü. Əlində tor, gözib-dolaşar, müxtəlif kəpənək və böcəklərdən kolleksiya toplayardı.

Sol əllə yazmağı və pianoda sol əl üçün yazılan musiqiləri ifa etməyi öyrənir. "Poeziya və musiqi bir-birilə sıx bağlıdır, amma bu əlaqənin nə olduğunu izah etmək çətinidir. Mən əvvəl obrazları musiqidə tapıram, sonra isə onlar şeirə keçir".-deyirdi Tranströmer.

Tomas Tranströmer - Yuxu və reallıq arasında keçən ömür

1951-ci ildə o, İslandiya gedir və demək olar ki, səfil günündə qayıdır. Xoşbəxtlikdən, 1954-cü ildə şeirlər kitabı nəşr olunur və kitabdan aldığı qonoranı köhnə arzularının gerçəkləşməsinə sərf edir; Şərqi ölkələrinə səyahətə çıxır. "Bax, bu, əsl macərə idi"!- Tranströmer sonralar deyirdi.

Bəzən düşünürdü ki, əgər tutaq ki, 80-ci, ya 90-cı illərdə doğulsaydı, onun həyatı, görəsən, necə olardı? Əgər uşaq bağçasına getsəydi, başqa cür tərbiyə alsaydı və Stokholmun latın gimnaziyasının qəzəbli müəllimləri onun həyatında olmasaydı?.. "Yəqin ki, insanlarla bağlı olan hansısa bir sahəni seçərdim. Bəlkə elə yenə də psixoloq olardım".

Onun əsas peşəsi həkim-psixoloq idi. Bir müddət yeniyetmələrin həbsxanasında işləmişdi. Psixoloqlar müəyyən qədər xəstələrin hissləri ilə yaşayırlar. Bu ağırlar bir növ onları təqib edir. Bəlkə də 90-cı illərdə onun ağır insult keçirməsinə səbəb olan da elə "yərbəyər edə bilmədiyi" hisslərin xaosu idi. Şeirlərindəki mavi işıq da bu xaosla "buxovlanırdı".

Peşəkar pianoçu idi. "Hər şey do səsini istiqamətlənir",- yazırdı şeirlərinin birində. İnsult keçirdikdən sonra sağ tərəfi iflic olan şair yazıb-yaratmağın çarəsini belə tapır:

Tomas Tranströmer 40-cı illərdə yazmağa başlayanda 19 fransız şairinin şeirlər toplusu təsadüfən əlinə keçir. O kitab həyatında vacib rol oynayır. Əvvəlcə fransız sürrealizmindən bəhrələnir, sonra isə tamamilə yeni və qeyri-adi poetik üslubda özünü ifadə edir.

12 kitab müəllifi idi. "Məni az yazmaqda qınayırlar", -deyirdi o. Məhsuldar yazanlar çox idi. Amma onun kimi yalnız sözü deyil, həm də duyğuların ustası ola bilmək-bax bunu hər şair bacarmazdı. Tranströmer ədəbi aləmdə 50-ci illərdə sürrealizmin banisi A. Bretondan etdiyi törcümlərlə tanınmışdı. Öz şeirlərinin törcüməçiləri haqda isə belə deyirdi: "Bəxtim gətirib ki, məni bir az İsveç dilini bilən şairlər törcümə edib. Dil bilməmək o biri çatışmazlığın yanında nədir ki! Bir də görürsən, şeirlərin elə bir dil mütəxəssisinin əlinə düşür ki, ya poeziyadan başı çıxmır, ya da ümumiyyətlə, şeirlə, maraqlanmır".

Onun şeirləri söz üzərində çoxillik təcrübədən xəbər verir. Hər yeni kitabında o, öz poetikasında nəyisə dəyişir, kitabdan-kitaba, sözdən-sözə keçdikcə, fərqli və yeni olurdu.

Poeziya onun üçün ümumi qəbul olunmuş qaydalara əks olan reallıq idi. O, reallığı başqa cür görürdü.

"Bilirsiz, yazıcının problemi nədir?" - deyirdi. Sən öz daxilindən nəyi isə üzə çıxarırsan. Və düşünürsən ki, sən yaratdığın, mətnə gətirdiyin nəş-nələr mütləq oxucuya xoş gəlməlidir. Axı sən onu yaradarkən vəcdə gəlmisən, səni hisslər çulğalayıb. Elə bilir-sən, oxucunu da eyni hisslər saracaq. O isə soyuq baxışlarla sənə baxır və heç nə hiss etmir. Bax, gənc şair üçün əsl sarsıntı budur".

Onun hər sətirdən tənhalıq boylanır. Amma bu, səthi təsvirlərdən qaçan tənhalıq idi. Bu şeirlərdə insan bəzən tək edilmiş maşın kimi, bəzən də qarşılıqlı ahəngdə bir-birinin səssizliyini qoruyan iki ağac kimi tənhaydı... Tranströmer ötən günlərin xiffətini edirdi. O artıq köhnə dostlarıyla da görüşmürdü. Halbuki onlar yaradıcılığa bir yerdə başlamışdılar.

Sözün sözlə, səsin səslə qayna-yıb-qarışması...Bu, poetik törcü-mələrdir. Tranströmerin şeirləri dilimizə uzaq Skandinaviyanın ovqatını, havasını gətirib, amma heç də yad və ögey səslənmir. Bir çox Qərb şairlərini, eləcə də Tomas Tranströmeri dilimizə çevirmiş şair Qismətın dedikləri: "Mənə onun şeirlərində ən doğma gələn məqam özünün bir müsahibəsində dediyi fikir olmuşdu, təxminən beləydi ki, "mənim şeirlərim görüş yerləridir. " Sonra şeirlərini çevirdikcə gördüm ki, Tranströmer məşhur ayrımı, klişeni dağıdır sanki - təbiət-industriya, kənd-şəhər ayrımını. Onun şeirlərində təbiət - tutalım, kəndin gecəsi, maşının pəncərəsindən (yəni urbanistik məhsulun) təsvir edilir. Tərcümədə çətin olan isə əsasən formanı saxlamaq və bəzi idiomatik ifadələrin qarşılığını tapmaq idi. Düzdür, Tranströmerdə söz oyunu çox deyil, amma bəzi qanadlı ifadələr var ki, onların bizim dildə ekvivalentini tapmaq çətin idi. Əsas isə formanı saxlamaq idi. Çox müxtəlif ölçülü və formalı şeirlər yazıb, fikrini səlis ifadə etməyə çalışanda formanı, ya da ölçünü pozmalı oldum bəzən.

Amma maksimum dərəcədə çalışdım anlaşılıqlı olsun. Bəzi şeirlərində sürrealizmə xas yuxu ilə ayıqlıq arasında olan ovqat, aura var, çalışdım az da olsa, o havanı da saxlaya bilim".

Parçalanmaq üzrə olan adalar kimi midə iclaslar.

Sonra: sarsılan uzun bir uzlaşma körpüsü.

Bütün gediş-gəliş ordan olacaq, ulduzların altında,

2011-ci ildə Tomas Tranströmer "reallığa yenidən, dəyişmiş nəzərlərlə baxmağa sövq edən yarışəffaf obrazları üçün" Nobel mükafatına layiq görülür. O reallığı Tranströmer həyatın bir fraqmentindən "toplayırdı". Bu prosesi belə izah edirdi: "Qarışqa yuvasına yığışan kimi, hadisələr də sürünərək orada toplaşır, mən o obrazları həyatın bir hissəsindən kəsb götürürəm".

2015-ci ildə, martın 26-sı böyük şair yuxu və reallıq arasında son gününü yaşayır. Paltarından mavi işıq tökülürdü. Buzlar təbil çalır... Səssiz dünyanı dinləyə bilmək üçün gözlərini yumdu. Yuxu və ayıqlıq arasında yarıq vardı, orda ölümləri xəlvəti sərhəddən keçirirdilər...



Bir müddət öncə rusiyalı rejissor Andrey Zvyagintsevin Kann, Münhen, London kinofestivallarında mükafatlandırılan "Leviafan" filmi "Oskar"a namizəd olub. Avropa və Amerikanın rejissoru heyranlıqla izlədiyi bir vaxtda Rusiyanın Mədəniyyət naziri Vladimir Medinski filmin çəkilişləri üçün büdcədən ayrılan pulun geri qaytarılmasını tələb edib. Zvyagintsev isə həmişə olduğu kimi təmkinli davranmağı, amma kifayət qədər mübariz mövqə nümayiş etdirməyi bacarıb. Son günlər dünyanın diqqət mərkəzində olan rejissor keçmiş barədə danışmağı sevmir. Rusiya mətbuatı isə bezmədən, usanmadan onun haqda ən xırda məlumatı əldə etməyə çalışır.

Atalar və oğullar

Andrey Petroviç 1964-cü il fevralın 8-də kasıb rus ailəsində anadan olub. Anası rus dili və ədəbiyyatı müəllimi, atası polis işləyən Andrey Novosibirskdəki adı məktəblərdən birində təhsil alıb. Beş yaş olanda valideynləri boşanmaq qərarına gəlib. Gənc qadına aşiq olan atası ailəsini atıb və başqa şəhərə köçüb. Bu hadisəni olduqca ağır yaşayan yeniyetmə Andrey atasını bağışlaya bilməyib. Təsadüfi deyil ki, Zvyagintsevin filmlərində qadınlar açıq üstünlüyə malikdir. Onlar daha ağıllı, ali və işıqlı varlıqlardır. "Yelena"da rejissor həyat yoldaşını öldürən qadına haqq qazandırır. Axı o, qadındır və nəvəsinin, dolayısı ilə nəslinin davamı üçün bu yola əl atıb.

Rejissora tarix fənnindən dərs deyən Lyubov Salayeva xatırlayır: "Doqquzuncu sinfi qurtaranda Andreyuşanın ancaq bir fəndən – fizikadan üçü vardı. Buna səbəb də müəllimə ilə yaşadığı anlaşılmaqlıqlar olub, yoxsa o, heç vaxt dərsə hazırlıqsız gəlməyib".

Atasının başqa qadına görə onları atıb getməsi rejissorun həyatına təsirsiz ötürməyib. Dəhşətli odur ki, atası ikinci nikahdan olan oğluna da Andrey adını verib. Ata Zvyagintsev keçmiş ailəsi ilə görüşəndən qaçıb və bu hadisədən sonra oğlu ilə münasibətləri tamamilə qırılıb. Andrey buna görə çox əziyyət çəkib və tez-tez "Axı atam niyə belə edir? Vaxt gələcək o, mənə tanıyacaq, tanıyacaq və başa düşəcək ki, birçə Andrey Zvyagintsev var!" deyirdi. Andreyin anası ikinci dəfə ailə həyatı qurmayıb. Təəssüf ki, rejissor atası ilə münasibətləri yoluna qoya bilməyib, Pyotr Zvyagintsev bir neçə il əvvəl ağır xəstəlikdən sonra vəfat edib.

Zvyagintsevin Malenası

Doqquzuncu sinfi bitirdikdən sonra 14 yaşlı Andrey Novosibirsk teatr məktəbinə, Vladimir Belovun sinfinə qəbul olunub. O vaxtlar Belov Gənc Tamaşaçılar Teatrının direktoru idi. Buna görə də digər qrup yoldaşları kimi Zvyagintsev də Gənclər teatrında işləməyə başlayır, uşaq tamaşalarında çıxış edir. Romeo ya da Hamleti oynamasa da Andrey həmişə müsibət qəhrəmanları canlandırır. Bir müddət sonra rejissor Moskvaya yollanıb, təhsilini məşhur Teatr İncəsənəti Universitetində davam etdirir.

Novosibirsk qızları utancaq və günün əksər hissəsini kitablarla keçirən Andreyə bir o qədər fikir verməsələr də rejissor "Köhnə ev" teatrının aktrisası Vera Sergeevnanın diqqətini cəlb etməyi bacarıb. Sonuncu kursda Andrey yaşca özündən böyük və Novosibirsk tamaşaçılarının tanıdığı aktrisa Sergeevna ilə eşq yaşayıb. Andrey əsgərliyə yollanıb və hərbi xidmətdə olarkən Veranın hamilə olduğunu öyrənib.

İndi Novosibirskdə hamı Vera Sergeevnanı qalmaqlı rejissorun birinci arvadı hesab etsə də, aktrisa Zvyagintsevlə münasibətləri barədə danışmağı sevmir.

Əlvida, teatr!

Teatr diplomu aldıqdan sonra Andrey özünü başqa sahədə sınamaq qərarına gəlib. Zvyagintsev kino karyerasına seriallarda və reklam çarxlarında yaratdığı epizodik rollarla başlayıb. Buna qədər o, ssenari və hekayələr yazıb, kino həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Kurasava, Qodar, Berqman, Antonioninin filmlərini yenidən və dəfələrlə izləyib. Bu çətin günlərdə Dostoyevski onun ən yaxın "dostuna" çevrilib. Müsahibələrinin birində rejissor "üç ildən çox mən bütün hiss və duyğularımı, planlarımı Fyodor Mixayloviçlə bölüşmüşəm" deyib.

1988-ci ildə Andrey hələ birinci kursda oxuyarkən tanış olduğu İna ilə ailə həyatı qurub. Evlilik həyatı qısa sürsə də İna elə ilk görüşdə onun illərdir gözlədiyi insan olduğunu başa düşüb.

Andrey mənə çox şey öyrədib, onun oxutdurduğu kitablar, birlikdə izlədiyimiz filmlər sayəsində həyatı dərk etmişəm. Ayrılmamıza səbəb isə xəyanət - filan olmayıb. Andrey ayrılmayı istəyirdi və mən onu başa düşürdüm. Ana, ata olmayanda sən insanlardan daha çox qayğı və nəvaziş gözləyirsən, sevdiyin qadının onları əvəz etməyini düşünürsən. Mən ailə həyatının Andreyi yorduğunu gördüm və özüm getdim. Maraqlıdır ki, illər sonra ikinci həyat yoldaşım Volodya və Andrey "Qayıdış" filminin çəkilişləri zamanı təsadüfən tanış olub, dostlaşdılar".

İlk film və ilk mükafat

2000-ci ildə Andreyin ilk rejissor debütü baş tutub. "Ren TV" kanalı gənc rejissorun bir neçə qısametrajlı filmlərini nümayiş etdirib. Üç il sonra Zvyagintsevin ilk tammetrajlı filmi – "Qayıdış" ekranlara çıxıb. Tənqidçilərin birmənalı qarşılamadığı film iki həftə ərzində 260 min dollar vəsait toplayıb.

Hələ də böyümədiyini deyən Zvyagintsev ssenarini oxuyanda özünü gördüyünü, tanıdığını deyir: "Atasız dünya, ata-kişi tərbiyəsi olmadan böyümək, bütün bu qorxular mənə çox tanış idi".

2007-ci ildə ekranlara çıxan "Sürgün" psixoloji dramı da eyni uğuru təkrarlayıb. Baş rolun ifaçısı Konstantin Lavronenko ən yaxşı aktyor nominasiyasında Kann kinofestivalının qalibi olub.

"Yelena" artıq kifayət qədər tanınan və qəbul olunan Zvyagintsevin sayca üçüncü filmi olub. Ekran əsəri Kannada xüsusi mükafatla fərqləndirilib. Rusiyada isə "Yelena" ilin filmi seçilib.

Şübhəsiz ki, rejissorun ən çox səs-küy doğuran və müzakirə olunan filmi ötən il işıq üzünə gərən "Leviafan"dır. Kannada ən yaxşı ssenari və "Qızıl qlobus" mükafatını qazanan film "Oskar"a da namizəd olub. Təkcə yanvar ayı internet vasitəsilə filmi 1 milyondan çox insan izləyib. Rusiyada isə "Leviafan" birmənalı qarşılanmayıb. Zvyagintsevi Rusiyanın düşməni adlandıranlar da olub, onu məhkəmə ilə hədələyənlər də. Rejissor səslənən bu tənqidlərə məhəl qoymadan yeni layihələr üzərində çalışır.

Xəyanət və üçüncü nikah

Həyat yoldaşı İnnadan ayrıldıqdan sonra Zvyagintsev başqa bir İnnaya aşiq olub. Cazibədar model İna Qomes rejissorun ağılı başından alıb. Zvyagintsev

Rus kinosunun Dostoyevskisi - Andrey Zvyagintsev

C ü t l ü y ü n ə k i z o ğ l a n l a r ı d ü n y a y a g ə l i b , a n c a q u ş a ç l a r d a n b i r i d o ğ u s d a n b i r h ə f t ə s o n r a v ə f a t e d i b .

"Tanışlığımızdan bir il sonra evləndik və hər şeyə sıfırdan başladım. Yaşamağa evimiz də yox idi. Andrey Mayakovski adına Teatrın yaxınlığındakı bağçada süpürgəçi işləyirdi, kirayə et tutmuşdu q."

Venesiya kinofestivalında iştirak edən "Qayıdış" müsabiqənin baş mükafatını – "Qızıl şir"i qazanıb, həttə "Oskar"a namizəd göstərilib. Nəticədə "Qayıdış" əsl kino hadisəsinə çevrilib, müxtəlif dünya festivallarında 28 mükafat qazanıb, rejissorun işi 73 ölkə tərəfindən qiymətləndirilib.

Zvyagintsev elə ilk filmində, ona dünya şöhrəti gətirən "Qayıdış"da ata mövzusunda toxunub. On iki ildən sonra evə qayıdan Ata (film-də onun adı çəkilmir) oğlanları ilə birlikdə kimsəsiz adaya yollanıb və orada həlak olur. Maraqlıdır ki, rejissor atasına qarşı hikkəsi soyumayan sonbeşiyə İvan, onu sevməyə və anlamağa çalışan böyük oğula Andrey adını verib. Bəlkə də bu ad oyunu tamaşaçını azdırmaq üçün düşünüldü.

Qomesi ilk filmi "Qara otaq"da çəkilməyə dəvət edib. Cütlük hər vaxt münasibətlərini gizlətməyə çalışıb. Amma Andrey və İnnanın münasibətləri gözlənilməyindən də qısa sürüb.

Qomeslə ayrıldıqdan sonra Andrey aktrisa İrina Qrinyova ilə görüşməyə başlayıb. Altı illik ailə həyatından sonra cütlük ayrılıb. Bəziləri ayrılığa səbəb kimi aktrisanın övlad dünyaya gətirməməsini, bəziləri isə xəyanəti göstərir. Qrinyova Zvyagintsevlə boşandıqdan qısa müddət sonra fiqurlu konkisürən Maksim Şabalınla ailə həyatı qurub və qızları Vasilisanı dünyaya gətirib.

Zvyagintsev isə bir müddət sonra, növbəti filminin çəkilişləri zamanı montajçı Anna Matveyeva ilə tanış olub və evlənilib. Daha bir maraqlı fakt ondan ibarətdir ki, rejissor ikinci oğluna illərlə küsülü qaldığı atasının adını verib.

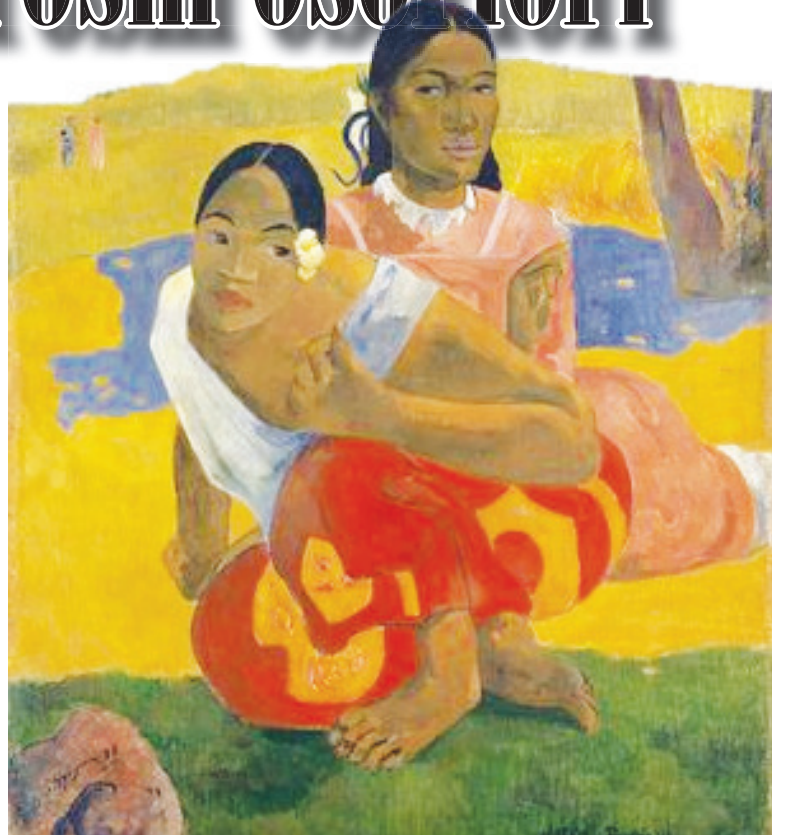
İndi Zvyagintsevlərin evində balaca Pyotr Andreyeviç Zvyagintsev böyüyür.

Leyla ƏLİYEVƏ



Dünyanın ən unikal və bahalı rəsm əsərləri

Əlbəttə, bu siyahı dünyanın müxtəlif muzeylərində, o cümlədən, dövlət muzeylərində olan qiymətli əsərlərin hamısını əhatə etmir. Siyahıya XX-XXI əsrdə satış sərərgisinə çıxarılmış əsərlər daxildir.



1. Pol Qogen. "Toy nə vaxtdır?" (1892). Əsər 2015-ci ildə Qətərdə qapalı hərracda 300 milyon dollara satılıb və bu rekord bu günə qədər təkrarlanmayıb.
2. Pol Sezann "Qumarbazlar" (seriyadan üçüncü şəkil) (1892 – 1893). Əsəri 2012-ci ildə Qətər əmiri milli muzey üçün 250 milyon dollara alıb.
3. Frensis Bekon. "Lyusyeyn Freydyin portretinə üç eskiz" (1969). 2013-cü ildə start qiyməti 85 milyon dollar olan əsər "Wynn Casino Empire" kazinolar şəbəkəsinin sahibi Eleyv Uinn tərəfindən 2013-cü ilin noyabr ayında 142,4 milyon dollara alınıb. Lakin 2014-cü ilin martında Uinn anonim şəkildə əsəri ABŞ-ın Oreqon ştatındakı "Portlend" muzeyinə verib.
4. Cekson Pollok "№5" əsəri (1948). 2006-cı ildə qapalı hərracda 140 milyon dollara satılıb.
5. Villem de Kuning, "III qadın" rəsmi. (1953). Rəsm əsəri 2006-cı ildə qapalı auksionda 137,5 milyon dollara satılıb.

6. Qustav Klimt "Adeli Blox-Bauerin portreti" (1907). Tablo 2006-cı ildə qapalı auksionda 135 milyon dollara satılıb.
7. Edvard Munk "Qışqırıq" (1893 – 1910) rəsmi. Əsəri 2012-ci ildə açıq hərracda bir kolleksiyaçı digərində 119,9 milyon dollara satılıb.
8. Pablo Pikasso "Çılpaq, yaşıl yarpaqlar və qadın sinəsi" (1932). Əsər 2010-cu ildə açıq hərracda 106,5 milyon dollara satılıb.
9. Endi Uorxol "Gümüşü avtoqaza" (1963). Bu rəsm əsəri 2013-cü ildə açıq hərracda 105,4 milyon dollara satılıb.
10. Pablo Pikasso "Qəlyanlı oğlan" (1905). Portret 2004-cü ildə "Sotbis" hərracında 104 milyon dollara satılıb.

Meray Kerrinin keçmiş ərinin memuar kitabı



Məşhur müğənni Meray Kerrinin keçmiş əri Nik Kennonun müğənni ilə evlilik həyatından bəhs edən memuar kitabı çap olunacaq.

Kennon artıq "Saymon və Şuster" ("Simon & Schuster") nəşriyyatı ilə memuarının nəşri ilə bağlı müqavilə də imzalayıb. Qonorarın məbləği açıqlanmasa da, nəşriyyat nümayəndələri bildirir ki, kitab əsl bestseller olacaq. Qeyd edilir ki, bəlkə də kitab bədii cəhətdən o qədər də mükəmməl deyil, ancaq burada işəadici faktların çox olacağına şübhə yoxdur.

Müğənninin keçmiş həyat yoldaşı kitabında Meray Kerrinin narkotik asılılığından, onun qeyri-səğlam qidalanma tərzindən, psixi problemlərindən və ehtiraslarından yazacağını bildi. Meray Kerri keçmiş həyat yoldaşının bu addımına hələ ki, heç bir şərh verməyib.

Oxucuların nəzərinə



Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latin amerikas romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminquey – "Qadinsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmına Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya kitab Mərkəzi
- Kitab.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Nobel mükafatı laureatı vəfat etdi

Məşhur Almaniya yazıçısı, Nobel mükafatı laureatı Günter Qrass dünyasını dəyişib. Yazıçı aprelin 13-də 87 yaşında vəfat edib.

G. Qrass 2012-ci ildə İsrailin İrana qarşı siyasətini sərt tənqid etdiyinə görə, İsrail hökuməti onu antisemitizmdə ittiham edərək, "persona non grata" elan etmişdi.

Qeyd edək ki, G. Grass 1927-ci ildə anadan olub. Yazıçı müasir alman ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrindən biridir. 1999-cu ildə yazdığı "Tənəkə təbil" əsərinə görə ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatına layiq görülüb. O, həm də "Siçovul", "Mənim yüz ilim", "İblisin gündəliyindən" və s. məşhur romanların müəllifidir.

Hazırladı:
Naringül

Məşhur uruqvaylı yazıçı dünyasını dəyişdi

Montevideo şəhərində 74 yaşlı uruqvaylı yazıçı Eduardo Qaleano vəfat edib. 35-dən çox kitabın müəllifi olan Qaleanonun əsərləri dünyanın 20 dilinə tərcümə edilib. "Subrayado" nəşriyyatının verdiyi məlumata görə, məşhur yazıçı ağciyər xərçəngindən əziyyət çəkirmiş.

Bir çox beynəlxalq mükafatlar laureatı olan Eduardo Qaleanonun ən məşhur əsəri "Latin Amerikasının açılan damarı" romanıdır. Roman Uruqvayda, Çili və Argentinada hərbi diktatura rejimi dövründə qadağan edilib. Solçu yazıçı və siyasi aktivist Qaleano isə İspaniyaya mühacirət etməyə məcbur olmuşdu. Yazıçı yalnız 1980-ci ildə vətəninə qayıda bildi.

2009-cu ildə Mərkəzi və Latin Amerikas ölkələri başçılarının beşinci toplantısı zamanı Venesuelanın mərhum prezidenti Uqo Çaves "Latin Amerikasının açılan damarı" romanını ABŞ prezidenti Barak Obamaya hədiyyə etdikdən sonra kitab bir gecədə bestsellerə çevrilmişdi.

Qaleano haqlı olaraq Latin Amerikas ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrindən biri sayılır.

